

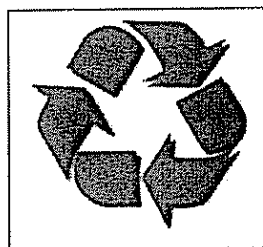
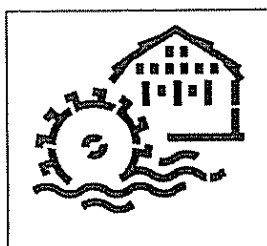
Vedlegg:

Innhold:

BU-sak 08/75	Plan for bærekraftig bydelsutvikling (utsatt sak fra forrige møte i BU)	66
BU-sak 08/87	Økonomioppfølging pr. 30.09.2008	103
BU-sak 08/89	Forslag til ny kulturstrategi	111
BU-sak 08/90	Orientering om arbeidet med å etablere en minigjenbruksstasjon i Bydel Sagene	123
BU-sak 08/91	Orientering om Samferdselsetatens handlingsplan for universell utforming	128
BU-sak 08/92	Verbalvedtak 12 til budsjett 2008 – Organisering av hjemmetjenesten	170
BU-sak 08/93	Tilsynsbesøk ved Dagsenter for utviklingshemmede og Møllehjulet bosenter 30.09.2008	173

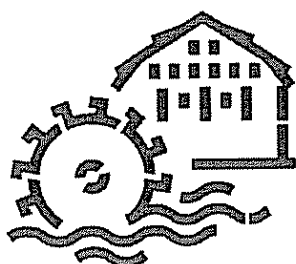

Plan for bærekraftig bydelsutvikling 2008-2012

Innholdsfortegnelse

Kap.	Innhold	Side
	Forside	1
	Innholdsfortegnelse	2
I.	Innledning	3
1.1	Oppbygging av planen	
1.2	Planperiode og oppfølging	
1.3	Koblinger til andre planer og satsningsfelt	
1.3.1	- HMS	
1.3.2	- Miljørettet helsevern	
1.3.3	- Folkehelsearbeid	
II.	Visjon, målsettinger og policy	4
2.1	Visjon	
2.2	Hovedmål	
2.3	Målsettinger	
2.4	Miljøpolicy	
III.	Tiltaks- og handlingsplan	5
3.1	Tiltak under innsatsfelt 1: ❖ Miljøeffektivitet (i egen organisasjon)	5
	01 Miljøfyrtårnsertifisering	5
	02 Miljørettet helsevern	5
	03 Miljøeffektive anskaffelser og rettferdig handel	5
	04 Energi	5
	05 Transport	6
	06 Avfall og forsøpling	6
	07 Miljørapporteringssystem (MiRa) og Grønt regnskap	6
	08 Miljøopplæring	7
	09 Miljøvurdering i saksbehandling og planarbeid	7
3.2	Tiltak under innsatsfelt 2: ❖ Nærmiljø- og lokaldemokratiutvikling - dialog, deltakelse og medvirkning	8
	10 Enhet for bærekraft	8
	11. Sagene samfunnshus	8
	12. Samarbeid med Sagene-Torshov Lokal Agenda 21 forum	9
	13. Arenaer for dialog, deltakelse og medvirkning	9
	14. Grønne arrangementer	9
	15. Lovisa prisen	9
	16. "BU på benken"	9

Bydel Sagene

Bydelsadministrasjonen
Postboks 4200 Nydalen, 0401 Oslo

Telefon: 23 47 49 90

E-post:
postmottak@bsa.oslo.kommune.no

I. Innledning

1.1 Oppbygging av planen

Med en målsetting om å gjøre planen for bærekraftig bydelsutvikling mest mulig tilgjengelig og brukervennlig, har vi valgt å gjøre selve planen så kortfattet og overordnet som mulig. I et eget vedlegg til selve planen har vi samlet bakgrunnsmateriale for selve plandokumentet. I vedlegget finner en planens tilknytning til bydelens øvrige plandokumenter, samt kommunale og statlige styringsdokumenter innen innsatsfeltet. Likeledes en utfyllende beskrivelse av innsatsfelt, strategier og systemer, samt en mer detaljert beskrivelse av tiltakene i planen. Vedlegget avsluttes med en kort oppsummering av tiltak og resultater knyttet til den forrige planen

Planen er ellers bygd opp rundt to hovedinnsatsfelter:

1) Miljøeffektivitet i egen organisasjon:

Her kommer tiltak som vi som bydel skal gjennomføre for at vi skal bli mest mulig miljøeffektive i vår egen drift og virksomhet gjennom å feie for egen dør. Det vil si hvordan vi skal drive våre egne tjenestesteder (barnehager, kontorvirksomheter, helsestasjoner m.fl.) på en mest mulig miljøvennlig og effektiv måte, slik at miljøbelastningen blir så liten som mulig.

❖ *Prioriterte oppgaver og satsninger knyttet til dette innsatsfelt er først og fremst miljøfyrtårn-sertifisering av bydelens virksomheter, miljøtilpassede innkjøp og anskaffelser, energiforbruk, transport, samt avfall og forsøpling.*

2) Nærmiljø- og lokaldemokratiutvikling (dialog, deltakelse og medvirkning):

Her kommer tiltak for hvordan vi som bydel kan fungere som initiativtaker, pådriver, informasjonsformidler og tilrettelegger for et samarbeid med andre lokale aktører (innbyggere, brukere, lag og foreninger, næringsliv og enkeltindivider m.fl.) om en bærekraftig utvikling av bydelen. Tiltak knyttet til denne kategori blir først og fremst et rammeverk for det videre arbeidet. Det vil si hvordan bydelen kan tilrettelegge for en økt dialog, deltakelse og medvirkning i forhold til miljøutfordringer, bærekraftig utvikling, men også i forhold til en revitalisering av lokaldemokratiet og nærmiljøutvikling

❖ *Prioriterte oppgaver og satsninger innen innsatsfeltet knyttes i hovedsak til Enhet for bærekraft og Sagene samfunnshus, samarbeid med Sagene-Torshov LA21 forum, grønne arrangementer, samt arenaer for dialog, deltakelse og medvirkning.*

1.2 Planperiode og oppfølging

Planperioden er for årene 2008-2012. Planen skal i utgangspunktet følges opp gjennom årlig rapportering i forbindelse med bydelens årsmelding. Videre skal det utarbeides egne årlige miljørapporter eller Grønne regnskap, som synliggjør bydelsforvaltningens miljøstatus.

1.3 Koblinger til andre planer og satsningsfelt

Intensjonen er at arbeidet med miljø, bærekraftig utvikling og Lokal Agenda 21 skal være en integrert del av bydelens ordinære virksomhet. Innsatsfeltet har klare koblinger og paralleller til mange andre planer og satsninger i bydelen og må derfor ikke sees på noe som kommer i tillegg til den øvrige ordinære virksomheten, med som et innsatsfelt som er en del av bydelens ordinære virke. I en oppstartsfasen kan det likevel være behov for en særlig fokus og oppfølging av innsatsfeltet

1.3.1 HMS

Arbeidet med miljø i egen organisasjon er del av bydelens HMS arbeid. På mange måter er arbeidet med miljøeffektivitet og miljøsertifisering M:en i bydelens HMS arbeid. Det er derfor viktig at rutiner og rapportering kobles til de øvrige HMS rutinene.

1.3.2 Miljørettet helsevern

Forskriftens formål er å fremme folkehelse og bidra til gode miljømessige forhold. Den skal sikre befolkningen mot faktorer i miljøet som kan ha negativ innvirkning på helse. Virkeområder er private og offentlige virksomheter og eiendommer hvis forhold direkte eller indirekte kan ha innvirkning på helsen. Miljørettet helsevern er viktig overfor kommunale virksomheter som barnehager, skoler og sykehjem og er tillagt en sentral plass i kommunens folkehelseiltak.

1.3.3 Folkehelsearbeid

Folkehelsearbeid dreier seg om å svekke det som medfører helserisiko og styrke det som bidrar til bedre helse gjennom helsefremmende og forebyggende arbeid. Hovedmålet for folkehelseplanen i Oslo er å redusere helseforskjellene i Oslo. Folkehelsearbeidet foregår for det meste utenfor det tradisjonelle helsevesenet og viktige innsatsområder er samarbeid med aktører og sektorer på ulike felt. For eksempel vil styrking av lokale nettverk og psykososialt miljø redusere risikoen for psykiske lidelser. Det sentrale er å gi mennesker medinnflytelse og valgmuligheter. Det er med andre ord helt klare paralleller og koblinger mellom arbeidet med Lokal Agenda 21 og folkehelsearbeidet. Satsingen på LA21 arbeid i bydelen vil derfor kunne bidra til å fremme god folkehelse i Bydel Sagene

II. Visjon, målsettinger og policy

I tillegg til å definere tiltak og satsningsfelt som skal gjennomføres i planperioden, er det også definert en visjon, hovedmål, målsettinger og policy for det videre arbeidet innen satsningsfeltet.

2.1 Visjon:

Bydel Sagene – den grønne bydelen!

2.2 Hovedmål:

Bydel Sagene skal:

- være en foregangsbydel for en målrettet og miljøeffektiv drift og forvaltning, samt fungere som pådriver og tilrettelegger for bærekraftig utvikling.
- tilrettelegge for en økt dialog, deltakelse og medvirkning i forhold til lokale tiltak, prosjekt og beslutningsprosesser, for å på denne måten bidra til en utvikling og revitalisering av lokaldemokratiet.

2.3 Målsettinger:

Målet er å arbeide for en bærekraftig utvikling og en mest mulig miljøeffektiv bydel og gjennom å:

- Miljøfyrtårnsertifisere alle våre virksomheter og på den måten redusere vår miljøbelastning
- Beregne og sammenstille vår miljøpåvirkning og rapportere denne gjennom årlige grønne regnskap.
- Bygge opp kunnskap og kompetanse om våre miljøutfordringer og mulige løsninger i egen organisasjon.
- Søke helhetlige løsninger som bidrar til økt velferd og en bedre folkehelse
- Utvikle bydelen gjennom et løpende samarbeid med befolkning, brukere og andre lokale aktører
- Stimulere til en bred lokal medvirkning som kan bidra til fornyelse og vitalisering av lokaldemokratiet.
- Trekke med bydelens beboere i planlegging og praktisk handling for en mer miljøvennlig bydel.
- Fremme folkehelsen og bidra til gode miljømessige forhold, samt sikre befolkningen mot faktorer i miljøet som kan ha negativ innvirkning på helsen.

2.4 Miljøpolicy:

En miljøpolicy eller miljøpolitikk er en skriftlig erklæring av overordnet ambisjonsnivå og veivalg som virksomheten velger for sitt miljøengasjement

Bydelens policy for arbeidet med miljø, bærekraftig utvikling og Lokal Agenda 21:

- Vi skal forvalte våre ressurser på en fornuftig måte.
- Vi skal synliggjøre vår miljøpåvirkning gjennom å etablere systemer og rutiner for å måle og synliggjøre vårt miljøarbeid.
- Vi skal stadig forbedre vår miljøpåvirkning gjennom å søke miljøeffektive løsninger.
- Vi skal bidra til å sikre lokale arenaer for dialog, deltakelse og medvirkning
- Vi skal være en aktiv aktør i utviklingen av gode nærmiljøer og lokalsamfunn i bydelen.
- Vi skal søke helhetlige og bærekraftige løsninger.

III. Tiltaks- og handlingsplan

De ulike tiltakene og satsningene innen miljø, bærekraftig utvikling og Lokal Agenda 21 er som nevnt knyttet til følgende to innsatsfelt; 1) *Miljøeffektivitet i egen organisasjon* og 2) *Nærmiljø- og lokaldemokratiutvikling - dialog, deltakelse og medvirkning*. Under hvert innsatsfelt er det definert ulike tiltak, som det her gis en kort beskrivelse av. For en mer inngående beskrivelse av det enkelte tiltak vises det til den detaljerte tiltaks- og handlingsplanen i vedlegget til planen.

3.1 Tiltak under innsatsfelt 1:

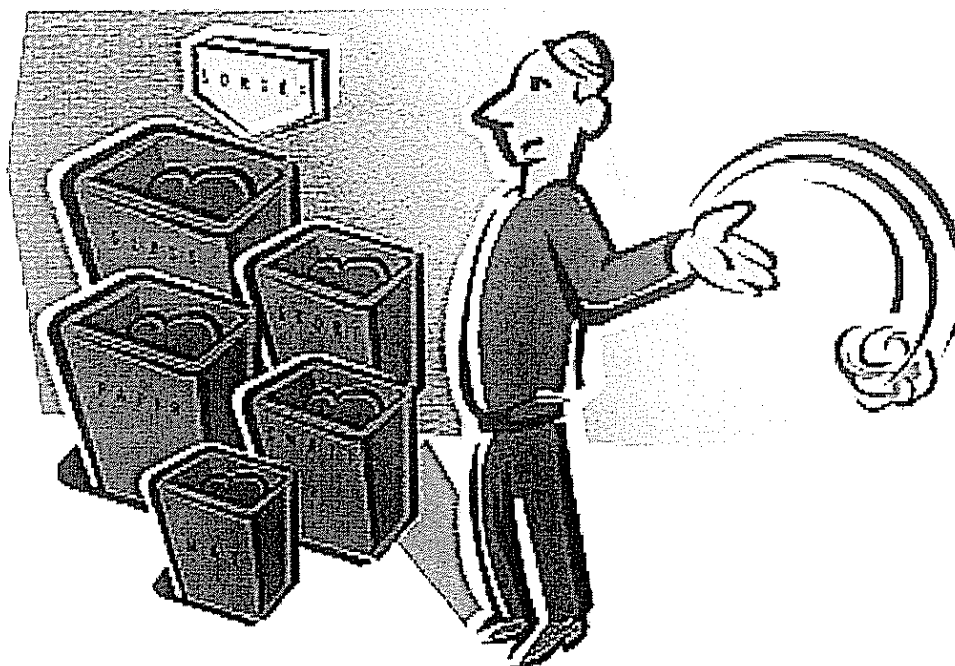
❖ Miljøeffektivitet (i egen organisasjon)

Det første innsatsfeltet av tiltaksplanen retter seg mot bydelens egen virksomhet. Her er det Miljøfyrtårnsertifisering som er bærebjelken for arbeidet med miljøeffektivitet i egen organisasjon. Gjennom å miljøfyrtårnsertifisere bydelens egne virksomheter sikres det at den enkelte virksomhet gjennomfører tiltak knyttet til ulike innsatsfelter, som for eksempel energi, transport, avfallshåndtering, innkjøp og anskaffelser.

Nr.	Tiltak:	Beskrivelse av tiltak og målsetting:
01.	Miljøfyrtårnsertifisering	<p>Målsetting: Samtlige av bydelens tjenestesteder skal være sertifiserte etter miljøfyrtårnordningen i løpet av 2009.</p> <p>Tiltak: Sertifisering etter Miljøfyrtårnordningen omfatter bl.a følgende hovedmoment: <ul style="list-style-type: none"> - Miljøanalyse - Handlings- og tiltaksplan - Miljøkontaktpersoner og miljøgruppe i virksomheten - Avsluttende konsulentrapport - Årlige tiltaks- og handlingsplaner - Re-sertifisering </p>
02.	Miljørettet helsevern	<p>Målsetting: Å fremme folkehelsen og bidra til gode miljømessige forhold, samt sikre befolkningen mot faktorer i miljøet som kan ha negativ innvirkning på helse.</p> <p>Tiltak: Styrke funksjonene med oppgaver knyttet til miljørettet helsevern og bydelens arbeid med miljøfyrtårnsertifisering, blant annet vurdere opprettelse av en stilling som helse- og miljøkonsulent.</p>
03.	Miljøeffektive anskaffelser og rettferdig handel	<p>Målsetting: Å øke andelen anskaffelser der det er lagt vekt på forhold knyttet til etiske, økologiske og miljørelaterte hensyn</p> <p>Tiltak:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Bydel Sagene som Fair Trade by(del)</i> Bydelen skal i planperioden søke å bli erklært som en Fair Trade by(del). • <i>Policy og anskaffelsesrutine med fokus på miljø og etikk</i> • <i>Opplæring i grønne og etiske anskaffelser</i> • <i>Etterspørre miljørelatert dokumentasjon ved innkjøp og innleie</i> • <i>Avfallsklausul i leieavtaler</i> Etterspørre system for kildesortering <p>Det vises også til følgende tiltak under punkt 4 Energi: <i>ENØK-analyser.</i></p>
04.	Energi	<p>Målsetting: Bydelen skal redusere og optimalisere sitt energiforbruk, samt øke andelen energi som stammer fra fornybare og ikke-forurensende energikilder.</p>

		<p>Tiltak:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Løpende oppfølging av energiforbruk • Reduksjon og optimalisering av energiforbruk • Bruk av fornybare og ikke-forurensende energi • Energifleksibilitet • ENØK-analyser
05.	Transport	<p>Målsettinger: Bydelens transportbehov skal i størst mulig utstrekning dekkes gjennom transportløsninger som skjer med ikke-forurensende eller svært lavt forurensende transportformer.</p> <p>Tiltak:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Velge motorkjøretøyer som er miljøtilpassede* ved nyanskaffelser. • Tilrettelegge for økt bruk av både sykkel og kollektivtransport i tjenesten, samt oppfordre ansatte til å bruke disse transportformer. • Velge piggfrie vinterdekk på samtlige motorkjøretøyer. • Foreta en streng behovsvurdering for antall parkeringsplasser som leies ved innleie av lokaler til bydelens tjenestesteder. • Videreutvikle bydelens oversikt over egne motorkjøretøyer. • Tilrettelegge for gode parkeringsmuligheter for sykkel på alle av bydelens tjenestesteder. • Vurdere å etablere ordning med egne tjenestesykler på de større virksomhetene i bydelen. • Oppfordre alle ansatte til å delta i årlig "sykle til jobben aksjon". • Bydelen skal være en pådriver for at det blir etablert flere ladestasjoner for elbiler i bydelen. <p><small>* = kjøretøyer som oppfyller de miljøkrav som er stillt av Oslo kommune sentralt og som det er inngått samkjøpskontrakter for. Miljøkrav omfatter f eks grenseverdier for CO2 utslipp pr kjørt km</small></p>
06.	Avfall og forsøpling	<p>Målsetting: Bydelen skal arbeide for at mengden avfall som produseres blir redusert og at andelen materialer/avfall som kildesorteres og gjenbrukes/gjenvinnes økes.</p> <p>Tiltak:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mini-gjenbruksstasjon (lokalt avfallsmottak) I samarbeid med Renovasjonsetaten • Miljøstasjoner (mottak for spesialavfall) I samarbeid med Renovasjonsetaten • Supplerende avfallsrydding i parker • Kildesortering i parker (prøveprosjekt)
07.	Miljørapporteringsystem (MiRa) og Grønt regnskap	<p>Målsetting: Å etablere et miljørapporteringsystem som fungerer som grunnlag for sammenstilling av et Grønt regnskap som synliggjør bydelens miljøpåvirkning</p> <p>Tiltak: Etablere et internt forbruks- og miljørapporteringsystem (MiRa) med et utvalg av indikatorer som synliggjør deler av bydelens miljøpåvirkning. Systemet danner grunnlag for utarbeidelse av årlige Grønne regnskap som brukes som beslutningsgrunnlag for å definere nye tiltak og satsninger for fører til en kontinuerlig forbedring av bydelens miljøeffektivitet, samt for å synliggjøre bydelens miljøarbeid ovenfor innbyggere og publikum.</p>

08.	Miljøopplæring	<p>Målsetting: Å øke de ansattes og folkevalgtes kunnskap og kompetanse om miljøeffektivitet, LA21 og bærekraftig utvikling, og på den måten tilrettelegge for et større engasjement og handlingsrom</p> <p>Tiltak:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Opplæring i miljø, LA21 og bærekraftig utvikling</i> Grunnleggende opplæringsmodul for å gi bydelens ansatte og folkevalgte en innføring i våre miljøutfordringer og hvordan man kan bidra med løsninger. • <i>Styrke kunnskapen om bærekraftig byutvikling</i> Opplæring/kurs for å øke kompetansen rundt bærekraftbegrepet i forhold til fysisk bydelsutvikling og byplanlegging, både hos administrasjonen og bydels politikere
09.	Miljøvurdering i saksbehandling og planarbeid	<p>Målsetting: Det skal alltid foretas en vurdering av miljø- og bærekraftsrelaterte konsekvenser ved saksbehandling og utarbeidelse av virksomhetsplaner i bydelen.</p> <p>Tiltak: Bydelens saksbehandlere skal uavhengig av saksfelt vurdere forhold knyttet til miljøeffektivitet og bærekraftig utvikling ved utarbeidelse av saksframlegg, virksomhetsplaner og andre dokumenter.</p>

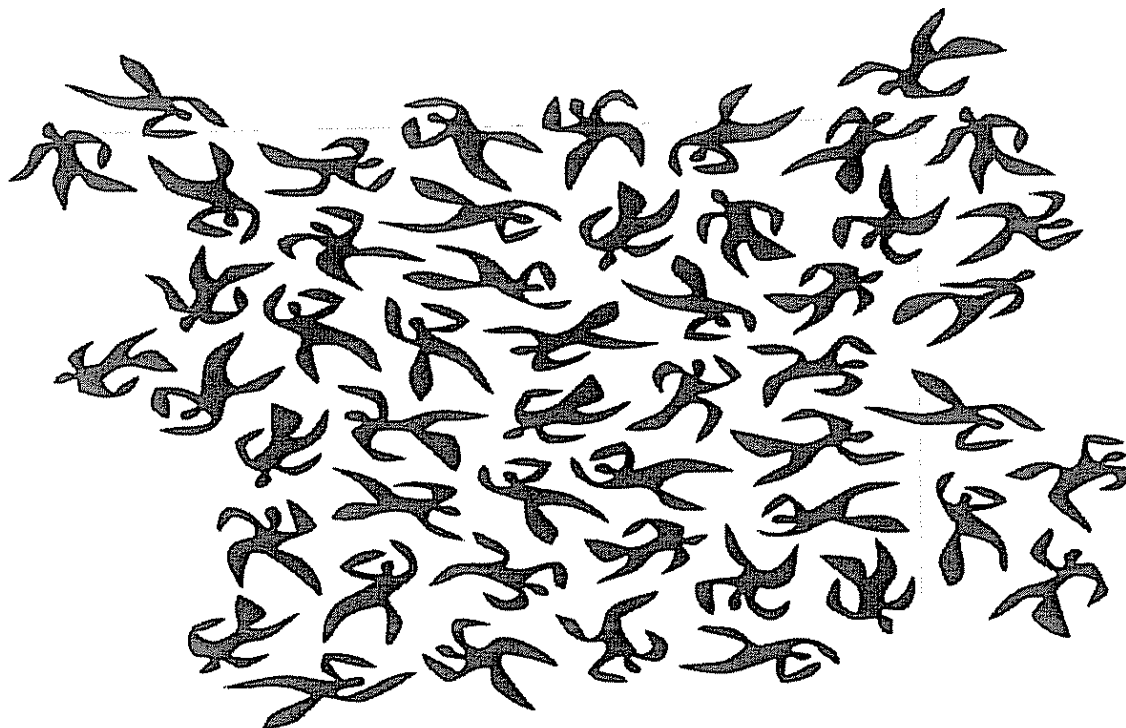

3.2 Tiltak under innsatsfelt 2:❖ **Nærmiljø- og lokaldemokratiutvikling****- dialog, deltakelse og medvirkning**

Under dette innsatsfelt kommer tiltak som knyttes til deltakelse, dialog og medvirkning i forhold til miljø-, nærmiljø- lokaldemokrati- og utviklingsprosesser. I tillegg til egne tiltak og satsninger, er de grep som kommer under dette kapittel først og fremst satsninger som skal planlegges og gjennomføres av - eller i samarbeid med - andre lokale aktører. Bydelen bør i utgangspunktet være en likestilt samarbeidspartner og dermed ikke innta en overordnet rolle i arbeidet og/eller prosessen. Bydelens rolle er her først og fremst å fungere som tilrettelegger, pådriver, bindeledd og samarbeidspartner. Også her foreligger det en mer inngående beskrivelse av det enkelte tiltak som fremgår av den mer detaljerte tiltaks- og handlingsplanen i vedlegget til planen

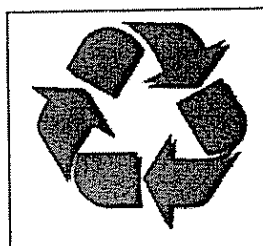
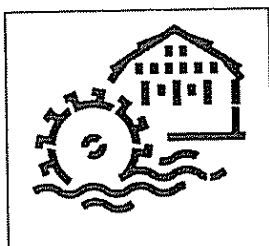
Nr.	Tiltak:	Beskrivelse av tiltak og målsetting:
10.	Enhet for bærekraft	<p>Målsetting: Styrke og synliggjøre bydelens innsats og arbeid for en bærekraftig lokal samfunnsutvikling, samt å fungere som pilot og bindeledd for bydelens arbeid med LA21, miljøeffektivitet og bærekraftig utvikling.</p> <p>Tiltak:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Drifte Sagene samfunnshus etter prinsipper for bærekraftig utvikling.</i> • <i>Drifte og forvalte bydelens parker etter prinsipper for bærekraftig utvikling.</i> • <i>Tilrettelegge for å få med befolkningen i aktiv, praktisk innsats for et sosialt bærekraftig og mer miljøvennlig nærmiljø.</i> • <i>Arbeide med å utvikle en bred kompetanse innen deltagelesmetodikk og miljøeffektivitet.</i> • <i>Være bindeledd mellom bydelens tjenestesteder, befolkning og frivillige organisasjoner som ønsker å delta i lokale utviklingssaker.</i> • <i>Fungere som pådriver og ha hovedansvaret for at bydelens virksomheter blir miljøfyrtårnsertifisert.</i> • <i>Utarbeide en serviceerklæring for bydelens parker</i>
11.	Sagene samfunnshus	<p>Målsetting: Sagene samfunnshus skal fungere som bydelens møteplass for Lokal Agenda 21 virksomhet, miljøinformasjon, samt mangfold og kultur. Herunder å tilrettelegge for nettverksbygging og en løpende dialog mellom lokale aktører og samarbeidspartnere. Videre skal samfunnshuset bidra til folkeopplysning for lokal frivillighet og kulturvirksomhet, samt være pådriver for et trygt lokalmiljø rundt Sagene samfunnshus.</p> <p>Tiltak:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Base for bydelens arbeid med bærekraftig utvikling, samt kontorer til bydelens Enhet for bærekraft.</i> • <i>Drifte et miljøfyrtårnsertifisert nærmiljøsentert med utleie- og møtelokaler.</i> • <i>Tilrettelegge for et Grønn konferanse tilbud.</i> • <i>Bidra til å styrke nettverk blant frivillige og andre lokale aktører.</i> • <i>Lede et driftspartnerskap for huset.</i>

12.	Samarbeid med Sagene-Torshov Lokal Agenda 21 forum	<p>Målsetting: Bydelen skal ha en forpliktende samarbeid med Sagene-Torshov Lokal Agenda 21 forum gjennom å tilrettelegge for - og bidra til - at forumet kan drive sin virksomhet i tråd med sine vedtatte statutter.</p> <p>Tiltak:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bydelen skal være representert i styret for Sagene Torshov Lokal Agenda 21 – både politisk og administrativt. • Bydelen kan bruke forumet som et rådgivende organ knyttet til lokale miljø-, nærmiljø- og utviklingssaker når dette vurderes som relevant og/eller hensiktsmessig • Bydelen skal prioritere samarbeid som gir muligheter for pilot og utviklingsprosjekter etter initiativ fra forumet. • Bydelen skal fungere som forumets samarrangør ved gjennomføring av ulike informasjons- og holdningsskapende tiltak • Bydelen kan bidra til at forumet kan delta i nettverk og grupper som har et fokus på temaer som nærmiljøutvikling, lokaldemokratiutvikling og bærekraftig utvikling • Bydelen skal ha en folkeopplysningsfunksjon gjennom sitt samarbeid med forumet i forhold til miljø og bærekrafts spørsmål.
13.	Arenaer for dialog, deltakelse og medvirkning	<p>Målsetting: Å tilrettelegge for en økt dialog, deltakelse og medvirkning i forhold til ulike prosjekter og tiltak, samt utvikling av bydelen på generelt grunnlag.</p> <p>Tiltak:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Temakonferanser og sosiale møteplasser</i> Ta initiativ til å avholde ulike konferanser, møter og samlinger som et ledd i arbeidet med dialog, deltakelse og medvirkning • <i>Befolkningskonsultasjoner</i> Sikre en løpende dialog og medvirkning fra lokale aktører gjennom å ulike former for befolkningskonsultasjoner.
14.	Grønne arrangementer	<p>Målsetting: Arbeide for at arrangementer som skal avvikles i bydelens lokaler og parker har en grønn og miljøvennlig profil</p> <p>Tiltak:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Bransjekrav for Grønne arrangementer</i> Bruke bransjekravet fra Miljøfyrtårnsordningen ved egne arrangementer. • <i>Informere og oppfordre eksterne aktører</i> Til å avvikle sine arrangementer på en mest mulig miljøvennlig måte f eks. gjennom bruk av bransjekrav eller lignende
15.	Lovisa prisen	<p>Målsetting: Å synliggjøre og premiere lokal innsats knyttet til miljø, LA21 og bærekraftig utvikling.</p> <p>Tiltak: Innarbeide miljø, LA21 og bærekraftig utvikling som en del av Lovise-prisens statutter, og som vektlegges ved tildeling av prisen.</p>
16.	"BU på benken"	<p>Målsetting: Tilrettelegge for en mer direkte dialog mellom bydelens folkevalgte representanter og befolkning og brukere.</p> <p>Tiltak: Etablere en rutine der representanter for bydelsutvalget (eller andre lokale politiske representanter) møter befolkning og brukere i det offentlige rom.</p>

Vedlegg til Plan for bærekraftig bydelsutvikling 2008-2012

- Bakgrunnsinformasjon
- Status og situasjonsbeskrivelse
- Beskrivelse av innsatsfelt, strategier og systemer
- Detaljert tiltaks- og handlingsplan
- Oppsummering av bydelens tidligere plan for miljø og Lokal Agenda 21 (2003-2006)

Innholdsfortegnelse		
Kap.	Innhold	Side
	Forside	1
	Innholdsfortegnelse	2
I.	Bakgrunn	3
1.1	Strategisk plan for Bydel Sagene	
1.2	Bydelens tidligere planer for miljø, LA21 og bærekraftig utvikling	
1.3	Begreper og definisjoner	
1.3.1	Bærekraftig utvikling	
1.3.2	Agenda 21	
1.3.3	Lokal Agenda 21	4
1.3.4	Miljøeffektivitet	
1.3.5	Lokaldemokrati	
1.4	Styringsdokumenter	
1.5	Innføring av miljøledelse i Oslo kommune	5
II.	Bydel Sagene – status og situasjonsbeskrivelse	6
2.1	En bydel i forandring - utfordringer og muligheter	
2.2	Bydelens roller og funksjoner	
2.3	Deltakelse i prosjekter, programmer og satsninger	
2.4	Miljøfyrtårnsertifisering	7
2.5	Fairtrade bydel (rettferdig handel)	
III.	Beskrivelse av innsatsfelt, strategier og systemer	8
3.1	Beskrivelse av innsatsfelt 1: ❖ Miljøeffektivitet i egen organisasjon:	
3.1.1	Hva er et miljøstyringssystem?	
3.1.2	Miljøfyrtårn – bærebjelken i bydelens miljøtiltak og miljøstyring i egen organisasjon	
3.1.3	Integrering av Miljøstyringssystemet (Miljøfyrtårn) og internkontrollsystemet for HMS (helse, miljø og sikkerhet)	
3.1.4	Miljørapportering – hvordan skal bydelen måle sin innsats og finne forbedringsområder?	9
3.1.5	Miljøopplæring	
3.1.6	System og rutiner	10
3.1.7	Prioriterte satsningsområder	
3.1.8	Miljørettet helsevern	
3.2	Beskrivelse av innsatsfelt 2: ❖ Nærmiljø- og lokaldemokratiutvikling - dialog, deltakelse og medvirkning	12
3.2.1	Veivisere for Lokal Agenda 21 prosessen	
3.2.2	Målsetning	13
3.2.3	Metoder	
3.2.4	Aktører og samarbeidspartnere	
3.2.5	Organisering av arbeidet	14
IV.	Tiltaks- og handlingsplan – detaljert beskrivelse	15
4.1	Tiltak under innsatsfelt 1: ❖ Miljøeffektivitet (i egen organisasjon)	15
	01. Miljøfyrtårnsertifisering	
	02. Miljørettet helsevern	
	03. Miljøeffektive anskaffelser og rettferdig handel	
	04. Energi	
	05. Transport	
	06. Avfall og forsøpling	
	07. Miljørapporteringssystem (MiRa) og Grønt regnskap	
	08. Miljøopplæring	
	09. Miljøvurdering i saksbehandling og planarbeid	
4.2	Tiltak under innsatsfelt 2: ❖ Nærmiljø- og lokaldemokratiutvikling - dialog, deltakelse og medvirkning	22
	10. Enhet for bærekraft	
	11. Sagene samfunnshus	
	12. Samarbeid med Sagene-Torshov Lokal Agenda 21 forum	
	13. Arenaer for dialog, deltakelse og medvirkning	
	14. Grønne arrangementer	
	15. Lovisa prisen	
	16. "BU på benken"	
V.	Oppsummering av bydelens tidligere miljøplan:	27

I. Bakgrunn

Bakgrunnen for at Bydel Sagene har utarbeidet en plan for miljø og bærekraftig utvikling - Lokal Agenda 21 - knyttes i hovedsak til:

1.1 Strategisk plan for Bydel Sagene

En ny strategisk plan for bydelen er utarbeidet og behandles i Bydelsutvalget den 30.10.2008. Plan for bærekraftig bydelsutvikling 2008-2012 bygger på ny strategisk plans innsatsområde nr. 4 – Sikre en bærekraftig bolig og nærmiljøstruktur i bydelen.

1.2 Bydelens tidligere planer for miljø, LA21 og bærekraftig utvikling

Bydel Sagene utarbeidet sin første handlingsplan for miljøarbeid i 1998. I 2003 ble planen rullert og en ny "Plan for miljø og Lokal Agenda 21 2003-2006" ble vedtatt av Bydelsutvalget. Handlingsplanen har blant annet en overordnet visjon om at Bydel Sagene fortløpende skal forbedre sine miljømål og redusere miljøpåvirkningen. Likeledes at bydelen skulle være ledende i arbeidet med Lokal Agenda 21 og miljøeffektivitet i egen organisasjon – både på regionalt og nasjonalt plan.

1.3 Begreper og definisjoner

1.3.1 Bærekraftig utvikling

Begrepet bærekraftig utvikling oppsto i kjølvannet av rapporten "Vår felles framtid" fremlagt i 1987 av FN's «Verdikommisjon for miljø og utvikling», bedre kjent som Brundtlandkommisjonen. Kommisjonen beskrev bærekraftig utvikling som:

"En utvikling som ivaretar dagens behov uten å ødelegge mulighetene for kommende generasjoner til å dekke sine behov"

1.3.2 Agenda 21

Agenda 21 er en handlingsplan for den 21. århundre utviklet under FN-konferansen for miljø og utvikling i Rio de Janeiro i 1992. Planen er en utfordring til alle verdens lokalsamfunn om å tenke globalt og handle lokalt gjennom å lage sin egen «Lokal Agenda 21» handlingsplan (LA 21). Med Agenda 21 endret miljøpolitikken seg fra å fokusere på enkelte problemer til å se på helheten: utvikling innefor økonomiske, miljømessige og sosiale rammevilkår. Agenda 21 bygger altså på at det skal tas hensyn til flere dimensjoner eller perspektiv som til sammen danner grunnlaget for en helhetsvurdering.

Økonomi

Økologi

Sosialt

Agenda 21 vektlegger behovet for forpliktende internasjonale avtaler. Men Agenda 21 inneholder også klare anbefalinger om handling på lokalt nivå, og Lokal Agenda 21 er et svar på denne utfordringen.

"Den viktigste årsaken til at det globale miljøet stadig forringes er de ikke-bærekraftige produksjons- og forbruksmønstre, spesielt i de rike land. Det er et alvorlig problem som forsterker fattigdom og skjevheter... Rike land må gå foran når det gjelder å utvikle bærekraftige forbruksmønstre"

1.3.3 Lokal Agenda 21

Mange av problemene og løsningene som er nevnt i Agenda 21 har sine røtter i lokale aktiviteter. Derfor har de lokale myndighetene en sentral rolle i gjennomføringen av en bærekraftig utvikling. Lokale myndigheter er det styringsnivå som er nærmest folk flest.

De har derfor en viktig rolle når det gjelder utdanning og mobilisering av folk i forhold til bærekraftig utvikling.

"Lokal Agenda 21 kopler en global strategi for bærekraftig utvikling med lokalt engasjement. I denne sammenheng er lokale myndigheter ikke først og fremst myndighetsutøver eller tjenesteprodusent, men partner og initiativtaker til samarbeidsprosjekter med næringsliv og organisasjoner."

1.3.4 Miljøeffektivitet

Miljøeffektivitet er et mål på økonomiens evne til å dekke menneskelige behov i forhold til belastningene på natur og miljø. Mål på hvor store verdier vi klarer å skape ut av en viss mengde miljøbelastning. Miljøeffektiviteten angis som forholdet mellom verdiskapningen og miljøbelastningen over tid. Miljøeffektivitet er en nyttig målestokk fordi man kan forvente at miljøeffektive virksomheter, tjenester og produkter vil klare seg best i det lange løp.

Etter hvert som avgifter legges på miljøbelastning vil miljøeffektive virksomheter styrke sin konkurransestilling. Miljøeffektivitet kan brukes på flere nivåer: på produkt og tjeneste, på virksomhet, eller på nasjon.

1.3.5 Lokaldemokrati

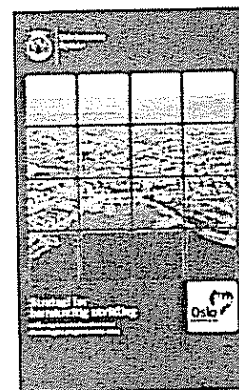
Definisjonen av et godt lokaldemokrati er et handlekraftig og åpent demokrati, som sikrer demokratisk likhet og utvikler innbyggernes deltagelsesevne.

1.4 Styringsdokumenter

Til bydelens arbeid med miljø, bærekraftig utvikling og Lokal Agenda 21 knyttes også en rekke styringsdokumenter, både på lokalt, regionalt, nasjonalt og internasjonalt nivå.

På internasjonalt nivå nevnes blant annet sluttdokumenter fra FN møtet i Rio de Janeiro i 1992 og fra Johannesburg i 2002 (Rio +10), samt Aalborg charteret og The Earth Charter som Oslo har sluttet seg til.

På nasjonalt nivå foreligger det blant annet flere stortingsmeldinger, NOUer og andre dokumenter. Noen av de mest sentrale dokumentene i strategiarbeidet er regjeringens handlingsplan for bærekraftig utvikling (Nasjonalt Agenda 21), nasjonal strategi for bærekraftig utvikling, samt stortingsmeldinger om regjeringens miljøvernpolitikk og rikets miljøtilstand.

I Oslo kommune er det først og fremst følgende styringsdokumenter som ligger til grunn for arbeidet med miljøeffektivitet, bærekraftig utvikling og Lokal Agenda 21:

- **Bystyremelding 1/2003** - Strategi for bærekraftig utvikling - Miljø- og bærekraftstatus 2002 - Byøkologisk program 2002-2014. Programmet skal rulleres gjennom behandling i bystyret i 2008 eller 2009.
- **Bystyremelding 3/2003** - Grønn kommune: Innføring av miljøeffektivitet i Oslo kommune.

Av Bystyremelding 1/2003 – Byøkologisk program - fremgår det at Byrådet vil at:

- Oslo skal ha en bærekraftig byutvikling, trivelige byrom og godt fungerende kretsløp.
- Banebyen Oslo skal ha et miljøeffektivt transportsystem og bruke fornybare energikilder.
- Oslo skal bevare og styrke sin blå-grønne struktur.
- Miljøbyen Oslo skal feie for egen dør gjennom en miljøeffektiv kommunalforvaltning.
- Oslo kommune skal samarbeide med byens borgere og byens næringsliv i arbeidet for et bedre bymiljø.

- Oslo skal bidra til og samarbeide for et bedre miljø regionalt, nasjonalt og globalt.

•

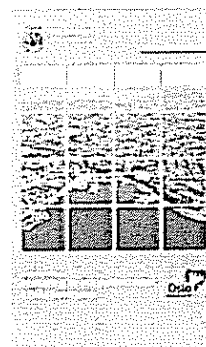
Oslo har som visjon at Oslo skal være en hovedstad i bærekraftig utvikling, preget av økonomisk, sosial og kulturell vekst innenfor naturens økologiske bæreevne.

Vi skal overlevere byen i en bedre miljøtilstand til neste generasjon enn vi selv overtok den.

Oslo skal være en av verdens mest miljøvennlige og bærekraftige hovedsteder.

1.5 Innføring av miljøledelse i Oslo kommune

Byrådet fremmet i 2003 en egen bystyremelding (3/2003) som beskriver arbeidet og prosessen med å implementere et miljøeffektivt styringssystem i kommunale virksomheter, både etater og bydeler. På den måten ønsket byrådet å "feie for egen dør" for derved å være pådriver og inspirator i prosessen mot et mer miljøeffektivt bysamfunn som legger minst mulig belastning på det ytre miljøet og som gjennom kontrollert ressursbruk sparer fellesskapets totale ressurser. Noen av grunnene til at Oslo kommune har vedtatt å miljøsertifisere de kommunale virksomhetene er bl a.

- For å spare miljøet

Oslo kommune er opptatt av at det ikke brukes mer ressurser en høyst nødvendig når offentlige tjenester skal produseres.

Det er fire hovedområder hvor miljøbelastningen skal reduseres: energibruk, avfall, transport og ved innkjøp av varer og tjenester

- For å spare penger

GRIP senter for bærekraftig produksjon og forbruk har dokumentert at ved å legge om til en mer bevisst ressursbruk og miljøeffektiv drift sparer virksomhetene penger over tid og øker konkurranseevnen.

- For å styrke HMS-arbeidet

God miljøstyring krever velfungerende internkontroll. Sykefraværsprosenten blant Miljøfyrtårnbedriftene er lavere enn SSBs nasjonale statistikk. Dette kan tyde på at Miljøfyrtårns satsning på arbeidsmiljø har gitt positive resultater for Miljøfyrtårnbedriftene.

- For å bedre tilgangen på miljøinformasjon

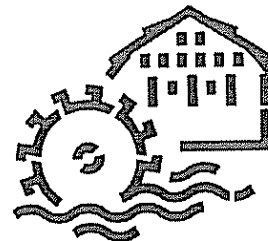
Miljøinformasjonsloven pålegger offentlige etater og bydeler å informere om hvilke belastninger som legges på det ytre miljøet gjennom virksomhetenes tjenesteproduksjon. Når virksomhetene er miljøsertifisert, er all dokumentasjon på plass og lett tilgjengelig

II. Bydel Sagene - status og situasjonsbeskrivelse

2.1 En bydel i forandring - utfordringer og muligheter

Som en av de sentrumsnære bydelene i Oslo indre øst kjennetegnes Bydel Sagene av en rekke ulike utfordringer og forhold som preger bydelen på ulike måter. Herunder kommer for eksempel forhold knyttet til:

- Levekår og fattigdom
- Befolkningsøkning og fortetning
- Sosial og kulturell integrering
- Mangfold og toleranse
- Deltakelse i samfunns-, bydels- og nærmiljøutvikling
- Trygghet og kriminalitet
- Trafikk og støy
- Forurensing og forsøpling
- Tilgang til gode byrom (for eksempel parker, grøntområder og andre rekreasjonsarealer)

Til tross for at bydelen ikke har det primære ansvaret for alle av de utfordringer som listes opp over, så har bydelen gjennom sin deltakelse i ulike programmer og prosjekter satt fokus på og bidratt til å finne løsninger på en rekke av de utfordringer som har preget bydelen i negativ forstand tidligere. Gjennom Oslo indre øst satsningen har bydelen over en 10-års periode arbeidet med å bedre levekårene i bydelen. Dette resulterte i flere tiltak og satsninger som har bidratt til å utvikle bydelen i en positiv retning.

2.2 Bydelens roller og funksjoner

I forhold til miljø, bærekraftig utvikling og Lokal Agenda 21 har bydelen som lokal myndighet en tredelt rolle:

- Tjenesteyter:

Bydelen har ansvar for å produsere og levere en rekke ulike tjenester til bydelens innbyggere. Herunder kommer for eksempel drift av barnehager, SFO, sosialtjenesten, helsestasjoner, bydelsadministrasjonen og lokale parker og plasser.

- Forvalter:

Som lokal myndighet har bydelen også en forvaltningsrolle som bl a innebærer myndighetsutøvelse med delegert vedtaksmyndighet innenfor ulike saksfelter, anskaffelser av varer og tjenester, samt oppfølgings- og tilsynsoppgaver særlig i forhold til miljørettet helsevern.

- Samfunnsutvikler:

Den tredje rollen eller funksjonen er å fungere som en lokal samfunnsutvikler. Dette er en rolle som ikke er formalisert på samme måte som de øvrige rolleoppgavene, men er samtidig en meget viktig rolle med tanke på en bærekraftig bydelsutvikling. Til tross for at mange forhold som påvirker den lokale samfunnsutviklingen ligger utenfor bydelens primære ansvarsområde, så er det allikevel svært sentralt at bydelen ser på seg selv som en lokal samfunnsutvikler i forhold til arbeidet med bærekraftig utvikling og Lokal Agenda 21.

2.3 Deltakelse i prosjekter, programmer og satsninger

Bydelen har i løpet av de siste 15 årene deltatt i flere ulike programmer og nettverk der det har vært fokus på temaer som levekår, miljø, trafikk, nærmiljø, byutvikling, deltakelse og medvirkning m m. Noen av de mest sentrale i forhold til denne plan er følgende:

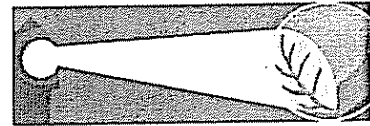
- Foregangskommuner i LA21
- Grønn kommune
- Handlingsprogrammet Oslo Indre Øst
- Miljøfyrtårnsertifisering
- EU-prosjektet People & Politics
- Nasjonalt nettverk for deltakende metodikk

2.4 Miljøfyrtårnsertifisering

Bydel Sagene har som målsetting at alle tjenestesteder skal være miljøfyrtårnsertifiserte innen utgangen av 2009

Bydelen påbegynte arbeidet med å miljøsertifisere sine virksomheter i 2002, da bydelens første barnehage ble sertifisert. I etterkommende år har bydelen sertifisert noen virksomheter hvert år, slik at det i 2008 var ca. 10 sertifiserte tjenestesteder. De resterende tjenestestedene vil altså bli sertifisert i løpet av 2009. Les mer om Miljøfyrtårnordningen under [kap. 3.1.2](#) og under [tiltak nr. 01, under kap. 4.1](#).

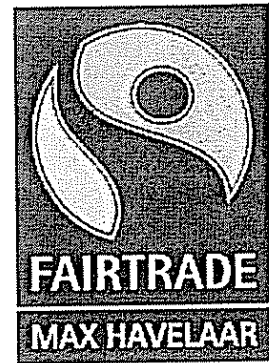

MILJØFYRTÅRN®

I tillegg til bydelens egne tjenestesteder så er det flere private og andre offentlige tjenestesteder med tilhørighet til Bydel Sagene som er miljøfyrtårnsertifiserte

2.5 Fairtrade bydel (rettferdig handel)

Bydelsutvalget i Sagene har vedtatt at det støtter Bystyrets målsetting om å gjøre Oslo til en FairTrade-by innen utgangen av 2008. Fairtrade (rettferdig handel) bygger på å sikre produsenter/ arbeidere tilfredsstillende arbeids- og lønnsvilkår. Garantist for rettferdig handel mellom Nord og Sør er stiftelsen Max Havelaar. Produsenten må lage en plan for beskyttelse av miljøet og det finnes prisincentiver for omlegging til økologisk produksjon. Et viktig element i Fairtrade som handelssystem er å redusere antallet mellomledd så mye som mulig og slik at det vanligvis handles direkte med produsentorganisasjonen. Max Havelaar Norge ble dannet i 1997, som et samarbeidsprosjekt mellom 12 organisasjoner; Det kgl selskap Norges Vel, Framtiden i våre hender, Kirkens nødhjelp, Handel og kontor, Norges Bondelag, Redd Barna, Kirkerådet, WWF, Norsk Folkehjelp, Frikirken, Alternativ handel og Norges Nærings- og Nytelsesforbund.

For å oppfylle kravene som Fairtrade nettverksby (-del) må følgende kriterier oppfylles:

- En lokal styringsgruppe må nedsettes som har ansvar for å drive arbeidet framover. Styringsgruppen kan bestå av hvem som helst i kommunen – men det bør være en representant fra kommunen.
- Kommunestyret/ bystyret må gjøre et vedtak om å støtte Fairtrade, servere Fairtrade-merket kaffe og te til sine ansatte og på møter.
- Et utvalg Fairtrade-merkede produkter må benyttes i et visst antall lokale bedrifter, skoler, kirker eller lignende.
- Det skal drives et aktivt informasjonsarbeid i kommunen.

Bystyret i Oslo behandlet i sitt møte 6. desember 2006 et privat forslag: Oslo som Fairtrade-by. Forslaget ble vedtatt og Oslo skal arbeide aktivt for å gjøre Oslo til en fairtrade-by innen 2008.

III. Beskrivelse av innsatsfelt, strategier og systemer

Om planen og det videre arbeidet med miljø, bærekraftig utvikling og Lokal Agenda 21

3.1 Beskrivelse av innsatsfelt 1:

❖ Miljøeffektivitet i egen organisasjon:

Under det første innsatsfeltet finner vi strategier og tiltak vi skal gjennomføre for at vi som bydel skal bli mest mulig miljøeffektive i vår egen drift og virksomhet gjennom å feie for egen dør.

3.1.1 Hva er et miljøstyringssystem?

Den delen av virksomhetens totale styringssystem som utformer, iverksetter, oppnår, gjennomgår og vedlikeholder virksomhetens miljøpolicy. Begrepet "styringssystem" inkluderer organisasjonsstruktur, planleggingsaktiviteter, ansvarsforhold, praksis, prosedyrer, prosesser og ressurser. Miljøledelsessystemet er forankret i ledelsen, og består av et sett med prosedyrer og rutiner som skal sikre høy miljøstandard i virksomheten. Slike miljøstyringssystem kan være basert på godkjente standarder, for eksempel ISO 14001 og EMAS. For Bydel Sagene er det Miljøfyrtårnsordningen som er den aktuelle sertifiseringsordningen.

3.1.2 Miljøfyrtårn

– bærebjelken i bydelens miljøtiltak og miljøstyring i egen organisasjon.

For Bydel Sagene er det den norskutviklede Miljøfyrtårnsordningen som er den aktuelle sertifiseringsordningen. Miljøfyrtårn bygger på at virksomheter som skal sertifiseres må oppfylle et generelt bransjekrav og eventuelt også et eget bransjespesifikt krav. Arbeidet frem mot en sertifisering gjennomføres av en intern arbeidsgruppe på virksomheten med bistand fra en ekstern konsulent.

Sertifiseringsprosessen omfatter blant annet en miljøanalyse av virksomheten, utarbeidelse av en tiltaksplan som fører til at virksomheten oppfyller de aktuelle bransjekravene, samt utarbeidelse av årlige rapporter og handlingsplaner for virksomheten. Når virksomheten oppfyller de relevante bransjekravene avtales det at en sertifisør kommer for å vurdere virksomheten.

En sertifisering er gyldig i tre år og virksomheten må deretter re-sertifiseres etter gjeldende bransjekrav. Det er i regi av miljøfyrtårnsertifiseringsprosessen som de ulike miljøtiltakene planlegges og gjennomføres på det enkelte tjenestested. Det er altså i dette ledd som de konkrete miljøtiltakene blir initiert.

Miljøsertifiseringen er altså langt på vei selve bærebjelken i bydelens miljøarbeid i forhold til tiltak og miljøstyring i egen organisasjon. Mer informasjon om ordningen finnes på Internett: www.miljofyrtarn.no

3.1.3 Integrasjon av Miljøstyringssystemet (Miljøfyrtårn) og internkontrollsystemet for HMS (helse, miljø og sikkerhet)

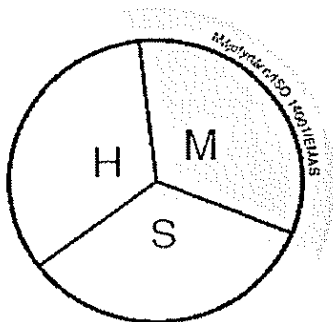
Alle virksomheter skal ha et fungerende HMS-system. Systemet skal inneholde mål og prosedyrer for å sikre forbedringsarbeid innen:

- Arbeidsmiljø og sikkerhet
- Forebygging av helseskader eller miljøforstyrrelser
- Vern av det ytre miljø mot forurensning
- Bedre behandling av avfall.

Forskriften krever at de ansatte deltar i HMS-arbeidet og at virksomheten arbeider systematisk for å overholde myndighetskrav og bedre de forhold bedriften selv ser på som mest kritiske. Miljøfyrtårnordningen stiller krav om ulike forhold som knyttes til virksomhetens HMS-system. Følgende krav fra Miljøfyrtårn skal integreres i HMS-systemet:

- Relevante lover og forskrifter skal overholdes – herunder HMS-forskriften
- Virksomheten må i tillegg sette seg mål utover myndighetskravene for de relevante miljøpåvirkningene, som for eksempel:
 - Bedre ressursutnytting (miljøvennlige innkjøp, mindre vannforbruk, mindre energiforbruk m.m.)
 - Redusere avfallsmengde og øke kildesortering
 - Redusere utslipp til jord, vann, luft (f.eks. redusere transport)

Målet er at kommunen skal tilby best mulig tjenester med minst mulig belastning på det ytre miljø. En målsetting om å høyne miljøeffektiviteten. Ved Miljøsertifisering rettes altså søkelyset mot M:en i HMS.

I praksis innebærer dette at de miljøkrav virksomheten og godkjenningen retter søkelyset mot innarbeides i de verneunder som gjennomføres i henhold til HMS-forskriften.

På en enkel måte kan en si at Miljøfyrtårn + HMS = systematisk miljøarbeid og miljøstyring.

Det betyr at når alle bydelens tjenester er Miljøfyrtårnsertifisert og dette er koblet sammen med HMS-arbeidet, vil vi langt på vei ha et systematisk miljøarbeid i bydelens egen organisasjon.

3.1.4 Miljørapportering – hvordan skal bydelen måle sin innsats og finne forbedringsområder?
Miljøledelse er innføring, drift og vedlikehold av et miljøstyringssystem. For at virksomheten skal kunne definere nye tiltak og målsettinger, må man kunne måle virksomhetens resultater på årsbasis. Et målesystem er også viktig i forhold til å synliggjøre bydelens miljøarbeid og danne et grunnlag for en kontinuerlig forbedring av bydelens miljøpåvirkning.

For å styrke dette arbeidet foreslås bør det etableres et rapporteringssystem som bygger på en årlig innhenting, sammenstilling og analyse av ulike data knyttet til bydelens forbruk og miljøpåvirkning.

Bydel Sagene og Bydel Gamle Oslo har tidligere påbegynt arbeidet med å utvikle et slikt system – MiRa. Dette systemet har muligheter for å videreutvikles og skreddersys, slik at det etableres et elektronisk rapporteringssystem som fungerer som plattform for utarbeidelse av årlige grønne regnskap for bydelen. Målsettingen er at det skal kunne presenteres et Grønt Regnskap for bydelens virksomhet i løpet av våren 2010.

3.1.5 Miljøopplæring

- Grunnleggende miljøopplæring

Opplæring knyttet til miljøfyrtårnserifiseringsprosessen er ikke en pålagt oppgave, men bør likevel knyttes til satsningen da dette er et viktig grep for å skape en felles plattform for arbeidet med miljø. Hensikten er å gi bydelens ansatte en grunnleggende innføring i våre miljøutfordringer og hvordan man kan bidra med løsninger. Dette vil føre til økt miljøkompetanse som igjen vil kunne føre til økt engasjement og handlingsrom. Varigheten for et kurs vil kunne være på alt mellom ½ - 2 dager avhengig av temaer og omfang. Kurset kan også arrangeres for bydelens politikere, som en introduksjon til bærekraftig utvikling. Kursopplegget kan skreddersys for ulike målgrupper, for eksempel i samarbeid med Grønn Hverdag eller andre aktører.

- Miljøfyrtårnsertifisører

Intensjonen er at alle kommunale virksomheter og enheter skal utdanne sine egne miljøfyrtårnsertifisører som skal brukes til å sertifisere andre bydelers eller kommunale etaters virksomheter. Det er med andre ord lagt opp til en bytteordning mellom bydelene og etatene. Denne ordningen bidrar til å redusere kostnader knyttet til sertifiseringsprosessen, men forutsetter samtidig at bydelen har egne sertifisører som kan benyttes

i bytteordningen med andre bydeler og etater. Hvis ikke bydelen leverer sertifisører til andre bydeler, vil heller ikke bydelens virksomheter kunne benytte seg av sertifisører fra andre bydeler.

Det er derfor viktig at arbeidet med å utdanne egne sertifisører prioriteres og følges opp videre.

Det er en målsetting at det innenfor hver resultatenheter i bydelen er sertifisert en Miljøfyrtårnsertifisør innen sommeren 2009. Kultur- og nærmiljøavdelingen vil koordinere dette arbeidet videre.

- Miljøfyrtårnkonsulenter

Miljøfyrtårnkonsulenten er den som veileder en virksomhet frem til sertifisering som miljøfyrtårn.

Det er foreløpig gratis for kommunalt ansatte å bli kurset og sertifisert som Miljøfyrtårnkonsulenter.

Det er viktig at bydelen bygger opp intern kompetanse til miljøledelse. Det er derfor en målsetting at det er sertifisert en Miljøfyrtårnkonsulent innen hver avdeling innen sommeren 2009.

3.1.6 System og rutiner

Til Miljøfyrtårnordningen, miljørapporteringssystemet og bydelens HMS system knyttes det ulike rutiner og rapporteringsrutiner. For at det ikke skal etableres flere systemer som helt eller delvis har samme nedslagsfelt, så må system og rutiner samkjøres. I praksis innebærer dette at rutiner som knyttes til datafangst til et miljørapporteringssystem, må inngå som en del av den allerede etablerte rapporteringen. Denne bør samkjøres eller integreres med HMS-systemet og rapportering til Miljøfyrtårnkontoret.

3.1.7 Prioriterte satsningsområder

Ut i fra en erkjennelse av at vi ikke kan få gjennomført alle gode tiltak på en gang, ønsker vi å prioritere at følgende områder fra det ytre miljø, knyttes til virksomhetenes sjekklister for HMS-runde/vernerunde:

1. Miljøfyrtårnsertifisering av bydelens virksomheter
2. Rettferdig handel og miljøriktige anskaffelser
3. Elektrisitet og oljeforbruk
4. Transport
5. Avfall og forsøpling

3.1.8 Miljørettet helsevern

Forskriftens formål er å fremme folkehelse og bidra til gode miljømessige forhold.

Likeledes å sikre befolkningen mot faktorer i miljøet som kan ha negativ innvirkning på helse, bl a biologiske, kjemiske, fysiske og sosiale miljøfaktorer. Forskriftens virkeområde er private og offentlige virksomheter og eiendommer hvis forhold direkte eller indirekte kan ha innvirkning på helsen.

- Arbeidsoppgaver og omfang

Forskriften er på mange måter tredelt;

1. Den første og overordnede delen omhandler miljø og helsekrav knyttet til planlegging – oppføring og avvikling av bygg, virksomhet eller eiendom. Det skal tas hensyn til trafikkforhold, tilgjengelighet, forurensning, støy, klimaforhold og risikofaktorer i miljøet.
2. Den andre delen omhandler miljø og helsekrav som påføres omgivelsene fra en virksomhet. For eksempel forurensning, støy og avfallhåndtering.
3. Den siste delen er rettet mot den eller de aktiviteter, som finner sted i virksomheter og eiendommer. For eksempel tilfredsstillende renhold, sosialt miljø, lyd og lysforhold og hygiene.

- Virkeområder

Dette er ikke en uttømmende liste, men her er det plukket ut en del av de områdene som er aktuelle for bydelen.

- *Bygge- og anleggsplasser*
- *Ekspedisjonslokaler – butikker*
- *Forsamlingslokaler – kino, disco, kirke, treningsstudio, idrettsanlegg*
- *Institusjoner – sykehus, sykehjem, heldøgns omsorg i bolig, aldershjem, asylmottak, barneverninstitusjoner, kontor, lokaler for helsepersonell og alternative behandlere*
- *Undervisning – skoler og kjøreskoler*
- *Produksjonsbedrifter, renovasjonsvirksomhet*
- *Servicebedrifter – bensinstasjon/verksted transportmidler, veier og anlegg og parkeringsplasser.*

- Arbeid og virkemidler

Kommunen skal arbeide for å fremme folkehelsen og sikre mot miljøfaktorer med negativ innvirkning ved å ivareta hensyn til helse og trivsel i planlegging etter plan – og bygningsloven og godkjenning av virksomhet etter annet lovverk.

Kommunen skal ha oversikt over positive og negative faktorer i miljøet som kan innvirke på befolkningens helse i kommunen. Oversikten skal i tilstrekkelig grad omfatte:

- Vurdering av aktuelle faktorer i miljøet, som for eksempel forurensning, støy, sosiale miljøfaktorer, ulykkesrisiko m v. og årsakene til deres opptreden
- Vurdering av miljøfaktorenes helseeffekter på befolkningen
- Forslag til mulige helsefremmende, forbyggende eller avbøtende tiltak.

- Tilsyn og virkemidler

Kommunen skal påse at virksomhet som omfattes av forskriften etterlever regelverket.

Kommunens tilsynsplikt innebærer blant annet at kommunen skal:

- Ha oversikt over hvilke virksomheter dette dreier seg om
- Påse at virksomhetene er orientert om hvilke krav som er rettet mot dem
- Gjennomføre tilsyn med virksomheter etter fastsatt plan og
- Følge opp at virksomheten lukker sine avvik etter en fastsatt tid.

- Status

Miljørettet helsevern har ikke vært en prioritert oppgave i bydelen de siste årene, særlig er det arbeidet med en oversikt og oppfølgingen av de virksomheter kommunen har en tilsynsplikt overfor, det har skortet på. Det er de løpende henvendelsene som er prioritert. Ofte med svar basert på et generelt grunnlag, i forhold til de krav som rettes mot virksomhetene. Det har ikke vært kapasitet til å følge opp om de ulike virksomhetene utfører pålegg og forbedringer og lukker sine avvik etter en fastsatt tid.

Det betyr også at vi ikke har en oversikt over virksomheter vi etter kommunehelsetjenesteloven skal ha oversikt over. Det er pr i dag heller ikke kapasitet til å drive forebyggende virksomhet innen saksfeltet, men kun prioritering av oppfølging av enkeltsaker. Miljørettet helsevern er tillagt en sentral plass i kommunens folkehelseiltak og er også viktige overfor egne kommunale virksomheter som barnehager, skoler og sykehjem.

3.2 Beskrivelse av innsatsfelt 2:

❖ **Nærmiljø- og lokaldemokratiutvikling - dialog, deltakelse og medvirkning**

Under det andre innsatsfeltet kommer tiltak som tar for seg bydelens rolle og oppgaver i forhold til nærmiljø- og lokaldemokratiutvikling. Bydelens rolle er her først og fremst å fungere som pådriver, bindeledd og tilrettelegger i forhold til en økt dialog, deltakelse og medvirkning. Aktuelle satsningsområder og tiltak identifiseres av de ulike lokale aktørene som sammen definerer den lokale dagsorden for en bærekraftig utvikling.

Erfaringsmessig vil temaer som for eksempel trafikk, samferdsel, by- og nærmiljøutvikling og forsøpling stå sentralt, men et er altså de ulike lokale aktørene som til sammen skal sette fokus på de forhold som de mener er viktige for en bærekraftig utvikling av bydelen.

Som nevnt så handler det om en global strategi for bærekraftig utvikling koblet med lokalt engasjement. I denne sammenheng er lokale myndigheter ikke først og fremst myndighetsutøver eller tjenesteprodusent, men samarbeidspartner og tilrettelegger for samarbeidsprosjekter med næringsliv og organisasjoner.

3.2.1 **Veivisere for Lokal Agenda 21 prosessen**

Hvordan arbeidet med LA21 skal legges opp i praksis, finnes det ingen vedtatte retningslinjer for. Hvert lokalsamfunn velger metoder som passer for sin egen situasjon. Det har imidlertid gjennom praktisk arbeid i flere land utviklet seg noen veivisere for Lokal Agenda 21-arbeidet. Slik er disse presentert i Stiftelsen Idébankens temahefter.

1. Globalt ansvar

LA21 er lokalsamfunnenes bidrag til løsning av de globale miljø- og utviklingsproblemerne. En Lokal Agenda 21 skal inneholde tiltak der lokalsamfunnet bidrar til å redusere sine belastninger på miljøet globalt, f.eks. ved å redusere utslippene av klimagasser. En skal også legge inn tiltak som bidrar til fordeling av ressurser mellom fattig rik i verden.

2. Langsiktig perspektiv

I arbeidet med Lokal Agenda 21 skal en tenke langsiktig, langt bortenfor en valgperiode for kommunestyret. Dette gjelder ikke bare for å forstå problemene, men også ved utvikling av løsninger og tiltak. En skal tenke på hvilke omstillinger som må begynne i dag for at samfunnet skal bli bærekraftig om 50 og 100 år.

3. Helhetssyn

Ved å tenke langsiktig kan en fri seg litt fra symptombehandling og reparasjon. Ved å se natur, menneske, produksjon og samfunn i sammenheng, kan en lettere finne varige løsninger på problemer. Tiltak som kan være ulønnsomme, isolert sett, kan vært svært fornuftige når de blir sett i en større sammenheng.

4. Medvirkning "nedenfra og opp"

Lokal Agenda 21 skal være en prosess der hele lokalsamfunnet deltar, både med å skape visjoner, finne løsninger og gjennomføre tiltak. Det er ikke nok at kommunen sender ut dokumenter til høring på tradisjonelt vis. Initiativ skal også komme utenfra og nedenfra. Dette er en spesiell utfordring for de frivillige organisasjonene i lokalmiljøet.

5. Kunnskap om samspillet i naturen

Alle aktiviteter skal bygge opp under naturens kretsløp og samspillet i naturen. Dette krever kunnskap om hvilke rammer naturen setter for menneskets aktivitet. Kunnskapen må spres til alle som tar avgjørelser om forbruks- og produksjonsvaner; det vil i praksis bli svært mange. Lokal Agenda 21 er et godt utgangspunkt for en lokal folkeopplysningskampanje.

3.2.2 Målsetning

I arbeidet med å utarbeide og å følge opp en Lokal Agenda 21 for Bydel Sagene skal det være en bred deltagelse fra frivillige organisasjoner, næringslivet, kommunale og offentlige tjenester, beboere og andre lokale aktører.

3.2.3 Metoder

Arbeidet med å utvikle en lokal dagsorden kan ta utgangspunkt i en prosess der man definerer framtidens utfordringer, muligheter og visjoner sett fra et bydelsperspektiv. Gjennom å skape et fremtidsbilde av bydelen kan man identifisere en ønsket utvikling, men også forhold som bidrar til skape problemer og utfordringer. Dette vil kunne fungere som et utgangspunkt for å utarbeide konkrete tiltak og satsninger. Det finnes mange ulike former for metoder og verktøy for arbeidet, men prosessen bør uansett ta utgangspunkt i de lokale forholdene i bydelen. Metoder for medvirkning og dialog kan for eksempel være:

- Enkeltstående prosjekter
- Folkemøter
- Tema- og informasjonsmøter og konferanser
- Befolkingskonsultasjoner
- Planleggingsverktøy (som for eksempel fremtidsverksteder / fremtidsavis)
- Opplæring
- Debatter
- Frivillighetskonferanser
- Spørreskjemaer og brukerundersøkelser
- Andre befolkingskonsultasjoner
- Bruk av bydelens lokaler til medvirkning og nærmiljøutvikling
- Arrangementer (markeringer og informasjon på f.eks. Bydelsdagen, Miljøtorget og Verdens Miljødag etc.)

Andre eksempel på metoder er for eksempel ordninger med lokale nærmiljø- og brukerutvalg, diskusjonsgrupper på Internett og temakvelder rundt om i bydelen.

3.2.4 Aktører og samarbeidspartnere

Bydel bør invitere til en bred og kontinuerlig dialog med flest mulig av de lokale aktørene i bydelen. I utgangspunktet bør alle aktører inviteres til en slik dialog, samtidig som det er viktig å bygge videre på det samarbeid som allerede er etablert med en rekke aktører i bydelen. Noen eksempler på viktige aktører er følgende:

• Frivillige lag og organisasjoner	• Enkeltpersoner og beboere
• Klubber og foreninger	• Lokal næringsliv
• Velforeninger	• Trossamfunns
• Beboerforeninger	• Eiendomsutviklere
• Frivillighetssentraler	

I Bydel Sagene er det flere aktører som står sentralt i Lokal Agenda 21 arbeidet. Noen av disse er:

• Sagene-Torshov Lokal Agenda 21 forum	• Sagene IF
• Sagene internasjonale og flerkulturelle frivillighetssentral	• Stiftelsen Idebanken
• Geitmyra skolehage	• Change The World

3.2.5 Organisering av arbeidet

- Bydelen som tilrettelegger og samarbeidspartner

Bydelens oppgave som lokal myndighet er først og fremst å fungere som tilrettelegger, bindeledd og pådriver for en bærekraftig utvikling.

- Lokal Agenda 21 forum

Bydelen tok i 2001/2002 initiativ til at det ble etablert et LA21 forum i Bydel Sagene. Gjennom å bidra til at forumet opprettholdes sikrer bydelen at det finnes en arena for en løpende dialog og deltakelse. Forumet er en uavhengig og selvstendig aktør som ikke styres av bydelen. Forumet er sammensatt av et utvalg av lokale representanter fra frivillige lag og organisasjoner, lokalt næringsliv, beboere, velforeninger, trossamfunn, samt representanter fra både politisk og administrativ nivå i Bydel Sagene. Forumet har utarbeidet egne statutter og retningslinjer for sitt virke. Forumet har i utgangspunktet ha en rådgivende rolle i forhold til bydelen, men har også gjennomført flere kartlegginger, forprosjekt, oppdrag og satsninger på mandat fra bydelen. Men i utgangspunktet bør forumet selv drøfte og definere tiltak og satsninger ut ifra det engasjement som finnes for ulike temaer og enkeltsaker i bydelen.

- Prosjekter og satsninger i samarbeid med andre lokale aktører

Andre tiltak kan for eksempel være ulike utviklingsprosjekter eller andre satsninger i nærmiljøet. Gjennom å planlegge og gjennomføre tiltak i fellesskap med andre lokale aktører, styrkes både samhold, engasjement og grunnlag for andre samarbeidsprosjekter. I tillegg vil dette kunne ha en viktig symbolverdi, dvs. for å vise at det i fellesskap er mulig å planlegge og gjennomføre prosjekter og satsninger i bydelen.

IV. Tiltaks- og handlingsplan - detaljert beskrivelse

De ulike tiltakene og satsningene innen miljø, bærekraftig utvikling og Lokal Agenda 21 er som nevnt knyttet til følgende to innsatsfelt; 1) *Miljøeffektivitet i egen organisasjon* og 2) *Nærmiljø- og lokaldemokratiutvikling - dialog, deltakelse og medvirkning*. Under hvert innsatsfelt er det definert ulike tiltak, som det her gis en mer utfyllende og detaljert beskrivelse av

4.1 Tiltak under innsatsfelt 1:

❖ Miljøeffektivitet (i egen organisasjon)

Det første innsatsfeltet av tiltaksplanen retter seg mot bydelens egen virksomhet. Her er det Miljøfyrtårnsertifisering som er bærebjelken for arbeidet med miljøeffektivitet i egen organisasjon. Gjennom å miljøfyrtårnsertifisere bydelens egne virksomheter sikres det at den enkelte virksomhet gjennomfører tiltak knyttet til ulike innsatsfelter, som for eksempel energi, transport, avfallshåndtering, innkjøp og anskaffelser

Nr.	Tiltak:	Beskrivelse:
01.	Miljøfyrtårnsertifisering	<p>Målsetting: Samtlige av bydelens tjenestesteder skal være sertifiserte etter miljøfyrtårnordningen i løpet av 2009.</p> <p>Tiltak: Sertifisering etter Miljøfyrtårnordningen omfatter bl a følgende hovedmoment: <ul style="list-style-type: none"> - <i>Miljøanalyse</i> Gjennomgang og analyse av virksomheten i forhold til miljøpåvirkning - <i>Handlings- og tiltaksplan</i> Utarbeides som en del av prosessen frem til sertifisering. - <i>Miljøkontaktpersoner og miljøgruppe i virksomheten</i> Samtlige tjenestesteder skal i forbindelse med miljøfyrtårnsertifisering utse en egen miljøkontaktperson, Disse kontaktpersoner bør også knyttes til arbeidet med HMS og miljørapportering. - <i>Avsluttende konsulentrapport</i> Etter gjennomført miljøanalyse skal konsulenten skrive en avsluttende konsulentrapport. Etter avsluttet arbeid sender konsulenten rapporten til en godkjent sertifisør som vil avtale tid for befaring på virksomheten - <i>Årlige tiltaks- og handlingsplaner</i> Etter sertifisering skal den enkelte virksomhet årlig utarbeide en miljørapport med tilhørende tiltaks- og handlingsplan som sendes til Miljøfyrtårnkontoret. - <i>Re-sertifisering</i> Etter 3 år skal tjenestestedet/virksomheten re-sertifiseres av en godkjent sertifisør. </p> <p>Forventede resultater:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Økt miljøfokus og en generelt større grad av miljøeffektivitet. • Gjennomføring av tiltak på den enkelte virksomhet. • Miljøprofilering av bydelens virksomheter, samt en felles kvalitetsstandard basert på gjeldene bransjekrav. • Økonomiske effektiviseringsgevinster på sikt. <p>Indikatorer:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Antall miljøfyrtårnsertifiserte tjenestesteder • Andel av bydelens tjenestesteder som er sertifiserte etter ordningen. <p>Frist: 2009</p>

Vedlegg til
Plan for bærekraftig bydelutvikling 2008-2012

Nr.	Tiltak:	Beskrivelse:
02.	Miljørettet helsevern	<p>Målsetting: Å fremme folkehelsen og bidra til gode miljømessige forhold, samt sikre befolkningen mot faktorer i miljøet som kan ha negativ innvirkning på helse</p> <p>Tiltak: Styrke funksjonene med oppgaver knyttet til miljørettet helsevern og bydelens arbeid med miljøfyrtårnsertifisering, blant annet vurdere opprettelse av en stilling som helse- og miljøkonsulent.</p> <p>Forventet resultat:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bedre oppfølging av virksomhetene i forhold til om de utfører pålegg og forbedringer og lukker sine avvik. • Påse at virksomhetene er orientert om hvilke krav som rettes mot dem • Utarbeide og ajourføre en oversikt over virksomheter vi etter kommunehelsetjenesteloven skal ha oversikt over • Forebyggende virksomhet knyttet til helsefremmende, forebyggende og avbøtende tiltak. • Styrket oppfølging av miljørettet helsevern overfor egne kommunale virksomheter som barnehager, skoler og sykehjem. <p>Indikatorer:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dokumentert oversikt over virksomhetene. • Antall tilsynsbesøk • Antall forslag til helsefremmende, forebyggende eller avbøtende tiltak <p>Frist: I løpet av 2009</p>

Nr.	Tiltak:	Beskrivelse:
03.	Miljøeffektive anskaffelser og rettferdig handel	<p>Målsetting: Å øke andelen anskaffelser der det er lagt vekt på forhold knyttet til etiske, økologiske og miljørelaterte hensyn</p> <p>Tiltak:</p> <p><i>- Bydel Sagene som Fair Trade by(del)</i> Bydelen skal i planperioden søke å bli erklært som en Fair Trade by(del). Oslo kommune har vedtatt dette for hele Oslo og bydelen ønsker her å være en foregangsbydel. For å oppfylle kravene som Fairtrade nettverksby (-del) må følgende kriterier oppfylles:</p> <ul style="list-style-type: none"> • En lokal styringsgruppe må nedsettes som har ansvar for å drive arbeidet framover. Styringsgruppen kan bestå av hvem som helst i kommunen – men det bør være en representant fra kommunen. • Kommunestyret/ bystyret må gjøre et vedtak om å støtte Fairtrade, servere Fairtrade-merket kaffe og te til sine ansatte og på møter. • Et utvalg Fairtrade-merkede produkter må benyttes i et visst antall lokale bedrifter, skoler, kirker eller lignende. • Det skal drives et aktivt informasjonsarbeid i kommunen. <p><i>- Policy og anskaffelsesrutine med fokus på miljø og etikk</i> Utarbeide og formidle en lokal policy/anskaffelsesrutine som har som hensikt å øke andelen av etiske, økologiske, positivt miljømerkede og/eller Fair Trade merkede varer, produkter og tjenester som anskaffes av bydelen. Videre kommer produkter som er produsert av resirkulerte</p>

	<p>varer og produkter, som for eksempel papirark til kopiering, konvolutter, samt andre papirprodukter. Gjelder også ved produksjon av trykksaker og annet informasjonsmateriell.</p> <p>Et eksempel på policy kan for eksempel være at alle skrivere og kopimaskiner med mer en for eksempel 10 brukere skal kunne skrive/ kopiere dobbeltsidig og at dette skal være standardinnstillingen på skriveren.</p> <p>Satsningen bør knyttes til bruk av allerede utviklede anskaffelsesveiledere med fokus på miljøeffektive innkjøp og samtidig være forankret i Oslo kommunes anskaffelsesreglement.</p> <p>- Opplæring i grønne og etiske anskaffelser For å øke kompetansen og avdekke det reelle handlingsrommet for etiske og miljøeffektive anskaffelser skal det avholdes opplæring for de ansatte som har fullmakter til å foreta anskaffelser. Tema for opplæringen er for eksempel behovsvurdering, kravspesifikasjon, miljømerking, kommunale innkjøpsavtaler, etikk ved handel, krav til varer og leverandører, samt livsløpskostnader.</p> <p>- Etterspørre miljørelatert dokumentasjon ved innkjøp og innleie Som et ledd i arbeidet med å foreta etiske og grønne anskaffelser bør det etter spørres miljødokumentasjon. Dette kan for eksempel være positiv miljømerking, som for eksempel produkter med Svanemerket, EU-blomsten, Ø-merket, EUs økologimerke, Bra Miljøval, Den Blå Engel, Grønt punkt, FSC-merket, Max Havelaar, KRAV-merket m.fl. Annen dokumentasjon kan være HMS datablad, produktspesifikasjoner, opplysninger om energiforbruk etc.</p> <p>- Avfallsklausul i leieavtaler Innføre rutine om at det skal etterspørres systemer for kildesortering - med papirretur som absolutt minstekrav - i samtlige leieavtaler som inngås Etterspørre system for kildesortering</p> <p>>>> Det vises også til følgende tiltak under <i>punkt 4 Energi: ENØK-analyser.</i></p> <p>Forventede resultater:</p> <ul style="list-style-type: none">• Større andel anskaffelser basert på forhold som knyttes til etiske, økologiske og miljørelaterte hensyn• Større kunnskap knyttet til etiske handel og miljømerkingsordninger• Redusert forbruk som resultat av nye rutiner <p>Indikatorer:</p> <ul style="list-style-type: none">• Policy for anskaffelser av etiske, økologiske og positivt miljømerkede varer, produkter og tjenester utarbeidet og formidlet: Ja/nei• Antall/andel av anskaffelser der etisk, økologisk og/eller positiv miljømerking har blitt etterspurt og/eller antas å ha vært et sentralt punkt for anskaffelsen.• Andel av bygningsmassen der det er foretatt en ENØK-analyse• Antall/andel leiekontrakter med klar definisjon av system for avfallshåndtering i mer enn to fraksjoner <p>Frist: Følger planen</p>
--	---

Nr.	Tiltak:	Beskrivelse:
04.	Energi	<p>Målsetting: Bydelen skal redusere og optimalisere sitt energiforbruk, samt øke andelen energi som stammer fra fornybare og ikke-forurensende energikilder.</p> <p>Tiltak:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Løpende oppfølging av energiforbruk Det skal foretas en løpende oppfølging av bydelens energiforbruk. • Reduksjon og optimalisering av energiforbruk Bydelen skal redusere og optimalisere sitt energiforbruk ved å gjennomføre – eller etterspørre - ulike ENØK-tiltak i de lokaler der bydelen bedriver eller planlegger å bedrive sin virksomhet. • Bruk av fornybare og ikke-forurensende energi Bydelen aktivt søke å flytte en størst mulig andel av sitt energiforbruk over til energi som stammer fra fornybare og ikke-forurensende energikilder. • Energifleksibilitet Bydelen skal også søke energifleksible løsninger som reduserer bruken av ikke-fornybar energi. • ENØK-analyser Andre grep er at det ved innleie av eiendommer og lokaler skal etterspørres ENØK-analyser som viser bygningens energiforbruk, gjennomførte ENØK-tiltak og potensialet for nye tiltak. Bydelen skal også vurdere å bekoste og gjennomføre egne ENØK-analyser i lokaler der det antas å foreligge et vesentlig besparingspotensiale. ENØK-analyser er et grunnlag for å kunne vurdere energiforbruket opp mot gjeldende normtall for tilsvarende bygningstyper. <p>Forventede resultater:</p> <ul style="list-style-type: none"> • En detaljert oversikt over energiforbruket • En reduksjon og optimalisering av bydelens energiforbruk • Økt andel energiforbruk som stammer fra fornybare og ikke-forurensende energikilder <p>Indikatorer:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Antall/andel av lokaler/eiendommer der ENØK-analyse foreligger. • Samlet energiforbruk i lokaler som disponeres av BSA i kWh pr. år • Energiforbruk pr. virksomhet/energimåler pr. år i kWh • Energiforbruk fordelt etter energikilde (i %). • Andel av energiforbruket som stammer fra fornybare energikilder (i %). • Antall virksomheter med energifleksible løsninger. • Antall virksomheter med oppvarming som stammer fra elektrisitet / olje / vannbåren varme / annen energikilde. <p>Frist: Løpende</p>

Vedlegg til
Plan for bærekraftig bydelsutvikling 2008-2012

Nr.	Tiltak:	Beskrivelse:
05.	Transport	<p>Målsettinger: Bydelens transportbehov skal i størst mulig utstrekning dekkes gjennom transportløsninger som skjer med ikke-forurensende eller svært lavt forurensende transportformer. Herunder kommer bruk av miljøtilpassede kjøretøyer. bruk av kollektiv transport og gjennom gange/sykling.</p> <p>Bydelens egen park av motorkjøretøyer skal minimaliseres, samtidig som bruken optimaliseres.</p> <p>Bydelen skal også arbeide for en infrastruktur som prioriterer og premierer bruk av ikke-forurensende transportløsninger, gjennom å bidra til å sikre gode rammebetingelser for disse transportmidler</p> <p>Tiltak:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Velge motorkjøretøyer som er miljøtilpassede* ved nyanskaffelser.</i> • <i>Tilrettelegge for økt bruk av både sykkel og kollektivtransport i tjenesten, samt oppfordre ansatte til å bruke disse transportformer.</i> • <i>Velge piggfrie vinterdekk på samtlige motorkjøretøyer.</i> • <i>Foreta en streng behovsvurdering for antall parkeringsplasser som leies ved innleie av lokaler til bydelens tjenestesteder.</i> • <i>Videreutvikle bydelens oversikt over egne motorkjøretøyer.</i> • <i>Tilrettelegge for gode parkeringsmuligheter for sykkel på alle av bydelens tjenestesteder.</i> • <i>Vurdere å etablere ordning med egne tjenestesykler på de større virksomhetene i bydelen.</i> • <i>Oppfordre alle ansatte til å delta i årlig "sykle til jobben aksjon".</i> • <i>Bydelen skal være en pådriver for at det blir etablert flere ladestasjoner for elbiler i bydelen.</i> <p><small>* = kjøretøyer som oppfyller de miljøkrav som er still av Oslo kommune sentralt og som det er inngått samkjøpskontrakter for. Miljøkrav omfatter f eks. grenseverdier for CO2 utslipp pr. kjørt km.</small></p> <p>Forventede resultater:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Redusert bruk av bensin- og dieseldrevne kjøretøyer i tjenesten herunder bruk av tjenestebiler, taxi og privatbil i tjenesten. • Økt bruk av gange, sykkel og kollektive transportmidler i tjenesten <p>Indikatorer:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Motorkjøretøyregister oppdatert: ja/nei • Antall p-plasser for motorkjøretøyer på bydelens virksomheter • Antall sykkelparkingsplasser på bydelens virksomheter. • Formidlet informasjon om sykkelgodtgjøring til bydelens ansatte: ja/nei • Antall egne tjenestesykler • Antall km kjørt med privatbil i tjenesten • Antall km kjørt med tjenestebiler • Antall km kjørt med sykkelgodtgjøring • Oppfordret til sykle til jobben aksjon: ja/nei • Antall ladestasjoner for elbiler i bydelen: 1) totalt 2) etablert i siste år <p>Frist:</p>

Vedlegg til
Plan for bærekraftig bydelsutvikling 2008-2012

		Løpende
Nr.	Tiltak:	Beskrivelse:
06.	Avfall og forsøpling	<p>Målsetting: Bydelen skal arbeide for at mengden avfall som produseres blir redusert og at andelen materialer/avfall som kildesorteres og gjenbrukes/gjenvinnes økes.</p> <p>Tiltak:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Mini-gjenbruksstasjon</i> (lokalt avfallsmottak) Arbeide for at det i samarbeid med Renovasjonsetaten blir etablert en mini-gjenbruksstasjon i Bydel Sagene • <i>Miljøstasjoner</i> (mottak for spesialavfall) Arbeide for at det i samarbeid med Renovasjonsetaten blir etablert flere miljøstasjoner i bydelen. • <i>Supplerende avfallsrydding i parker</i> Redusere forsøplingen i bydelens parker gjennom supplerende avfallsrydding med egne ansatte og prosjektgrupper (i tillegg til avfallsrydding som er knyttet til driftsavtalen for bydelens parker). • <i>Kildesortering i parker</i> (prøveprosjekt) Prøveprosjekt med kildesortering i en eller flere av bydelens parker, der avfall skal sorteres i minimum 3 fraksjoner. <p>Forventede resultater:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Økt tilgjengelighet til avfallsmottak for bydelens befolkning og brukere • Økt andel avfall som kildesorteres og gjenbrukes/gjenvinnes • Generelt ryddigere parker <p>Indikatorer:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mini-gjenbruksstasjon etablert i bydelen: ja/nei • Antall miljøstasjoner i Bydel Sagene 1) totalt 2) etablert siste år • Supplerende avfallsrydding i parker gjennomført: ja/nei • Prøveprosjekt med kildesortering i park(er) gjennomført: ja/nei <p>Frist: Løpende i planperioden</p>

		Løpende
Nr.	Tiltak:	Beskrivelse:
07.	Miljørapporteringssystem (MiRa) og Grønt regnskap	<p>Målsetting: Å etablere et miljørapporteringssystem som fungerer som grunnlag for sammenstilling av et Grønt regnskap som synliggjør bydelens miljøpåvirkning, og fungerer som grunnlag for identifisering av nye miljøtiltak og satsninger.</p> <p>Tiltak: Etablere et internt forbruks- og miljørapporteringssystem (MiRa) med et utvalg av indikatorer som synliggjør deler av bydelens miljøpåvirkning. Systemet danner grunnlag for utarbeidelse av årlige Grønne regnskap som brukes som beslutningsgrunnlag for å definere nye tiltak og satsninger for fører til en kontinuerlig forbedring av bydelens miljøeffektivitet, samt for å synliggjøre bydelens miljøarbeid ovenfor innbyggere og publikum.</p> <p>Forventet resultat: En årlig sammenstilling av ulike forbruksdata som til sammen danner en miljørapport - Grønt regnskap – for bydelens</p>

Vedlegg til
Plan for bærekraftig bydeisutvikling 2008-2012

		<p>samlede virksomhet. Rapporten vil synliggjøre deler av bydelens miljøpåvirkning og forventes å føre til et større fokus på innsatsfeltet, utløse et større engasjement fra publikum og andre aktører. samt å kunne fungere som et beslutningsgrunnlag for politikere og administrasjon i forhold til å identifisere nye måltall og tiltak.</p>
		<p>Indikatorer: MiRa eller annet miljørapporteringsystem etablert. Ja/nei</p>
		<p>Frist: Oppstart kan tidligst skje på nyåret 2009 med innhenting av opplysninger fra bydelens virksomheter i form av et "egenmeldingsskjema" Et komplett Grønt regnskap – med sammenligningsgrunnlag fra tidligere år – vil da kunne presenteres i løpet av våren 2010.</p>

Nr.	Tiltak:	Beskrivelse:
08.	Miljøopplæring	<p>Målsetting: Å øke de ansattes og folkevalgtes kunnskap og kompetanse om miljøeffektivitet, LA21 og bærekraftig utvikling, og på den måten tilrettelegge for et større engasjement og handlingsrom.</p>
		<p>Tiltak:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Opplæring i miljø, LA21 og bærekraftig utvikling</i> Grunnleggende opplæringsmodul for å gi bydelens ansatte og folkevalgte en innføring i våre miljøutfordringer og hvordan man kan bidra med løsninger. Varigheten for et kurs bør være på ½ - 1 dag avhengig av temaer og omfang. Kursopplegget kan skreddersys for ulike målgrupper i samarbeid med Grønn Hverdag eller andre aktører. Opplæringen for bydelens ansatte bør knyttes til den enkelte virksomhets arbeid med miljøfyrtårnsertifisering. • <i>Styrke kunnskapen om bærekraftig byutvikling</i> Opplæring/kurs for å øke kompetansen rundt bærekraftbegrepet i forhold til fysisk bydeisutvikling og byplanlegging, både hos administrasjonen og bydels politikere. Herunder å sette fokus på hvilke påvirkningsmuligheter som finnes gjennom arealplanarbeid innenfor temaer som miljøeffektive utbyggingsprosjekter og miljøvennlige transportsystemer.
		<p>Forventet resultat:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Økt miljøkompetanse, miljøengasjement og handlingsrom. • Økt fagkompetanse i forhold til bærekraftig utvikling i byutviklingssaker
		<p>Indikatorer:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Antall/andel av ansatte og politikere som har deltatt på grunnleggende miljøopplæring • Antall kurs avholdt • Opplæring i bærekraftig utvikling gjennomført: ja/nei
		<p>Frist: Løpende / fastsettes</p>

Nr.	Tiltak:	Beskrivelse:
09.	Miljøvurdering i saksbehandling og planarbeid	<p>Målsetting: Det skal alltid foretas en vurdering av miljø- og bærekraftsrelaterte konsekvenser ved saksbehandling og utarbeidelse av virksomhetsplaner i bydelen.</p>
		<p>Tiltak: Bydelens saksbehandlere skal uavhengig av saksfelt vurdere</p>

**Vedlegg til
Plan for bærekraftig bydelsutvikling 2008-2012**

		forhold knyttet til miljøeffektivitet og bærekraftig utvikling ved utarbeidelse av saksframlegg, virksomhetsplaner og andre dokumenter. Dette gjelder for alle av bydelens enheter og funksjonsfelt, men med et ekstra fokus på saker som knyttes til byutviklings-, utbyggings-, og (om)reguleringssaker.
		Forventet resultat: Økt fokus på miljøforhold i saksframlegg vil gi et bredere beslutningsgrunnlag ved behandling saker, samt sikre at forhold som knyttes til en miljø og bærekraftig utvikling blir vurdert ved utarbeidelse av virksomhetsplaner og andre dokumenter
		Indikatorer: Antall/andel av saker (saksframlegg, planer, rapporter m.m) der det er foretatt en tydelig vurdering av forhold knyttet til miljø, bærekraftig utvikling og LA21, samt etikk.
		Frist: Knyttes til bydelens årsrapportering og utarbeidelse av Grønt regnskap.

4.2 Tiltak under innsatsfelt 2:

**❖ Nærmiljø- og lokaldemokratiutvikling
- dialog, deltakelse og medvirkning**

Under dette innsatsfelt kommer tiltak som knyttes til deltakelse, dialog og medvirkning i forhold til miljø-, nærmiljø- lokaldemokrati- og utviklingsprosesser. I tillegg til egne tiltak og satsninger, er de grep som kommer under dette kapittel først og fremst satsninger som skal planlegges og gjennomføres av - eller i samarbeid med - andre lokale aktører. Bydelen bør i utgangspunktet være en likestilt samarbeidspartner og dermed ikke innta en overordnet rolle i arbeidet og/eller prosessen. Bydelens rolle er her først og fremst å fungere som tilrettelegger, pådriver, bindeledd og samarbeidspartner.

Nr.	Tiltak:	Beskrivelse:
10.	Enhet for bærekraft	<p>Målsetting: Styrke og synliggjøre bydelens innsats og arbeid for en bærekraftig lokal samfunnsutvikling, samt å fungere som pilot og bindeledd for bydelens arbeid med LA21, miljøeffektivitet og bærekraftig utvikling.</p> <p>Tiltak:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Drifte Sagene samfunnshus etter prinsipper for bærekraftig utvikling.</i> • <i>Drifte og forvalte bydelens parker etter prinsipper for bærekraftig utvikling.</i> • <i>Tilrettelegge for å få med befolkningen i aktiv, praktisk innsats for et sosialt bærekraftig og mer miljøvennlig nærmiljø.</i> • <i>Arbeide med å utvikle en bred kompetanse innen deltagelesmetodikk og miljøeffektivitet.</i> • <i>Være bindeledd mellom bydelens tjenestesteder, befolkning og frivillige organisasjoner som ønsker å delta i lokale utviklingssaker.</i> • <i>Fungere som pådriver og hovedansvarlig for at bydelens virksomheter blir miljøfyrtårnsertifisert.</i> • <i>Utarbeide en serviceerklæring for bydelens parker</i> <p>Forventede resultater:</p> <ul style="list-style-type: none"> • En lokal møteplass med et mangfold av aktiviteter • Prosjekter og aktiviteter som engasjerer befolkningen i utviklingssaker, med fokus på barn og ungdom • Økt antall møter og dialog mellom befolkningsgrupper og lokal politikere / administrasjonen

Vedlegg til
Plan for bærekraftig bydelutvikling 2008-2012

		<ul style="list-style-type: none"> • Trygge og tilrettelegte parker og møteplasser i bydelen • Kriterier for "bærekraftig" drift av parkene • Serviceerklæring for bydelens parker
		Indikator: <ul style="list-style-type: none"> • Antall prosjekter og tiltak, herunder aktiviteter som inkluderer barn og unge • Antall samarbeidstiltak med andre aktører • Antall mottatte klagesaker knyttet til parkdrift
		Frist: Resultater rapporteres i bydelens årsrapporter

Nr.	Tiltak:	Beskrivelse:
11.	Sagene samfunnshus	<p>Målsetting: Sagene samfunnshus skal fungere som bydelens møteplass for Lokal Agenda 21 virksomhet, miljøinformasjon, samt mangfold og kultur. Herunder kommer å tilrettelegge for nettverksbygging og en løpende dialog mellom lokale aktører og samarbeidspartnere. Videre skal samfunnshuset bidra til folkeopplysning for lokal frivillighet og kulturvirksomhet, samt være pådriver for et trygt lokalmiljø rundt Sagene samfunnshus.</p> <p>Tiltak:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Base for bydelens arbeid med bærekraftig utvikling, samt kontorer til bydelens Enhet for bærekraft.</i> • <i>Drifte et miljøfyrtårnsertifisert nærmiljøsentert med utleie- og møtelokaler.</i> • <i>Tilrettelegge for et Grønn konferanse tilbud.</i> • <i>Bidra til å styrke nettverk blant frivillige og andre lokale aktører.</i> • <i>Lede et driftspartnerskap for huset.</i> <p>Forventet resultat:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Et mangfold av arrangement og aktiviteter knyttet til kultur, miljø og nærmiljøutvikling • Økt kunnskap og kompetanse knyttet til miljø, bærekraftig utvikling og deltagende metodikk • Et levende nettverk for brukere av huset • Program og prosjekter innen kultur, miljø og nærmiljøutvikling • Synliggjøring av husets miljøprofil og aktivitetstilbud <p>Indikator:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Antall besøkere og brukere • Antall samarbeidsprosjekter • Antall utleieforhold • Antall dialoger, prosesser og møter med lokale grupper • Antall møter og saker i Driftspartnerskapet <p>Frist: Resultater rapporteres i bydelens årsrapporter</p>

Nr.	Tiltak:	Beskrivelse:
12.	Samarbeid med Sagene-Torshov Lokal Agenda 21 forum	<p>Målsetting: Bydelen skal ha en forpliktende samarbeid med Sagene-Torshov Lokal Agenda 21 forum gjennom å tilrettelegge for - og bidra til - at forumet kan drive sin virksomhet i tråd med sine vedtatte statutter. Forumet har som sitt formål å arbeide med Lokal Agenda 21 saker og være et forum for medvirkning og initiering av lokale tiltak og satsninger.</p>

Vedlegg til
Plan for bærekraftig bydelsutvikling 2008-2012

		<p>Tiltak:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bydelen skal være representert i styret for Sagene Torshov Lokal Agenda 21 – både politisk og administrativt • Bydelen kan bruke forumet som et rådgivende organ knyttet til lokale miljø-, nærmiljø- og utviklingsaker når dette vurderes som relevant og/eller hensiktsmessig • Bydelen skal prioritere samarbeid som gir muligheter for pilot og utviklingsprosjekter etter initiativ fra forumet • Bydelen skal fungere som forumets samarrangør ved gjennomføring av ulike informasjons- og holdningsskapende tiltak. • Bydelen kan bidra til at forumet kan delta i nettverk og grupper som har et fokus på temaer som nærmiljøutvikling, lokaldemokratiutvikling og bærekraftig utvikling • Bydelen skal ha en folkeopplysningsfunksjon gjennom sitt samarbeid med forumet i forhold til miljø og bærekrafts spørsmål.
		<p>Forventede resultater: Større engasjement og en bredere forankring av arbeidet med miljø, LA21 og bærekraftig utvikling blant befolkningen i bydelen, samt gevinster i form av erfaringsutveksling, kompetanseheving og samarbeidsopplegg</p>
		<p>Indikator:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Antall samarbeidsprosjekter og resultater i nærmiljøutviklingsaker. • Antall tilbud om nettverk og utveksling/ felles møtevirksomhet • Antall informasjons- og opplæringsaktiviteter i bydelen.
		<p>Frist: Resultater rapporteres i bydelens årsmelding</p>

Nr.	Tiltak:	Beskrivelse:
13.	Arenaer for dialog, deltakelse og medvirkning	<p>Målsetting: Å tilrettelegge for en økt dialog, deltakelse og medvirkning i forhold til ulike prosjekter og tiltak, samt utvikling av bydelen på generelt grunnlag.</p> <p>Tiltak:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Temakonferanser og sosiale møteplasser Bydelen skal fortløpende ta initiativ til å avholde ulike konferanser, møter og samlinger som et ledd i arbeidet med dialog, deltakelse og medvirkning. Bydelen skal her invitere ulike aktører, som for eksempel beboer- og velforeninger, miljøorganisasjoner og andre lokale aktører til konferansen. Noen etablerte arrangement her er f.eks.: <ul style="list-style-type: none"> - Frivillighetskonferansen - Sosiokulturell aften • Befolkningskonsultasjoner Bydelen skal sikre en løpende dialog og medvirkning fra de lokale aktørene gjennom å gjennomføre ulike former for befolkningskonsultasjoner. Dette kan for eksempel være opplegg knyttet til: <ul style="list-style-type: none"> - Folke-, tema- og informasjonsmøter - Enkeltstående prosjekter - Workshops - Spørreskjemaer og brukerundersøkelser - Arrangementer - Bruk av bydelens lokaler til medvirkning og nærmiljøutvikling

**Vedlegg til
Plan for bærekraftig bydelsutvikling 2008-2012**

		<p>Forventet resultat: Økt dialog og medvirkning i forhold til lokale miljø-, kultur og utviklingssaker, samt samarbeidsopplegg i forhold til nærmiljø- og bydelsutvikling.</p>
		<p>Indikatorer:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Temakonferanser avholdt: ja/nei • Antall befolkningskonsultasjoner og type konsultasjoner gjennomført
		<p>Frist: Resultater rapporteres i bydelens årsmelding</p>

Nr.	Tiltak:	Beskrivelse:
14.	Grønne arrangementer	<p>Målsetting: Arbeide for at arrangementer som skal avvikles i bydelens lokaler og parker har en grønn og miljøvennlig profil</p>
		<p>Tiltak:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Bransjekrav for Grønne arrangementer</i> Bruke bransjekravet fra Miljøfyrtårnordningen ved egne arrangementer. • <i>Informere og oppfordre eksterne aktører</i> Til å utvikle sine arrangementer på en mest mulig miljøvennlig måte f eks gjennom bruk av bransjekrav eller lignende
		<p>Forventet resultat: Større fokus på miljø, samt større miljøeffektivitet ved arrangementer</p>
		<p>Indikatorer: Antall grønne arrangementer 1) i egen regi 2) i regi av andre aktører</p>
		<p>Ansvarlig: Alle avdelinger/enheter i forhold til arrangementer i bydelens lokaler, samt Enhet for bærekraft i forhold til parker.</p>
		<p>Frist: Løpende</p>

Nr.	Tiltak:	Beskrivelse:
15.	Lovisa prisen	<p>Målsetting: Å synliggjøre og premiere lokal innsats knyttet til miljø, LA21 og bærekraftig utvikling.</p>
		<p>Tiltak: Innarbeide miljø, LA21 og bærekraftig utvikling som en del av Lovise-prisens statutter, og som vektlegges ved tildeling av prisen</p>
		<p>Forventet resultat: Økt fokus på forhold knyttet til miljø, LA21 og bærekraftig utvikling ved utdeling av Lovisa prisen. Institament for lokale aktører til å bidra i miljø- og LA21 arbeidet i bydelen. Synliggjøring og premiering av lokale aktørers miljøinnsats, samt signaleffekt om at bydelen har fokus på miljøarbeidet. Kan bidra til å utløse et større fokus og engasjement knyttet til innsatsfeltet.</p>
		<p>Indikator:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Miljø, LA21 og bærekraftig utvikling innarbeidet i statutter for Lovisa prisen: Ja/nei • Antall kandidater foreslått til Lovisa prisen der miljø, LA21 og bærekraftig utvikling står sentralt i nominasjonen av kandidaten.

Vedlegg til
Plan for bærekraftig bydelsutvikling 2008-2012

		Frist: Fra 2009
--	--	---------------------------

Nr.	Tiltak:	Beskrivelse:
16.	"BU på benken"	<p>Målsetting: Tilrettelegge for en mer direkte dialog mellom bydelens folkevalgte representanter og befolkning og brukere. Hensikten er at befolkningen skal kunne stille spørsmål og diskutere ulike saker med bydelens politikere i en annen setting enn den åpne halvtimen på møter i BU og komiteer..</p> <p>Tiltak: Etablere en rutine der representanter for bydelsutvalget (eller andre lokale politiske representanter) møter befolkning og brukere i det offentlige rom, for eksempel på Arne Gjestis plass under bydelsdagen i mai. Ordningen kan også utvides til å omfatte flere tidspunkt og steder</p> <p>Forventet resultat: Økt tilgjengelighet til bydelens folkevalgte gjennom etablering av "ny" metode for dialog. Kan bidra til å øke dialogen mellom folkevalgte og innbyggere, samt øke innbyggernes medvirkning i forhold til lokale beslutningsprosesser.</p> <p>Indikator: BU på benken etablert: ja/nei</p> <p>Frist: Etableres fra og med bydelsdagen i 2009</p>

V. Oppsummering av bydelens tidligere miljøplan: "Plan for miljø og Lokal Agenda 21 - 2003-2006"

Vi skal utfordre "den vanlige måten" å tenke på gjennom å søke helhetlige og langsiktige løsninger, og på denne måten bidra til en mer bærekraftig utvikling av vårt samfunn – både lokalt og globalt.

fra bydelens tidligere Plan for miljø og Lokal Agenda 21 - 2003-2006

- Planen ga bydelen et utgangspunkt for å beskrive hvordan vi skulle satse på miljø og Lokal Agenda tiltak.
- Den ga en forutsetning, en bakgrunn og en handlingsplan.

Hvorfor:

- Å veilede og systematisere miljøsatsingen og tiltak som er viktig for bydelen i denne periode
- Bydelens oppfølging av Oslo kommunes Bystyremelding 1/2003 - Byøkologisk program og Bystyremelding 3/2003 - Grønn kommune: Innføring av miljøeffektivitet i Oslo kommune.

Hvordan:

Planen var delt i to hovedområder.

1. Miljøeffektivitet i egen organisasjon
2. Tiltak mot befolkning og brukere.

Noen resultater:

Bydel Sagene mottok prisen som Oslo kommunes Grønneste bydel i 2006 !

Innsatsfelt 1

- Miljøeffektivitet i egen organisasjon

- **Miljøstyring**
Den gradvise opprettelsen av miljøstyring i bydelen, resulterte i en systematisering av energi forbruket, en oversikt over bruken av transportmidler og satte fokus på miljøkriterier for innkjøp.
Dette i samsvarer med Oslo kommunes overordnede mål og føringer for bydelene innen området
- **Miljøfyrtårnsertifisering**
12 tjenestesteder ble miljøfyrtårnsertifisert. Miljøfyrtårnsertifisering er det viktigste virkemiddel for systematisering av energiforbruk, bruken av transportmidler, avfallshåndtering og innkjøpskriterier. Alle kommunale tjenester skal være miljøfyrtårnsertifisert innen 2008. Her har vi en stor utfordring ved ca. 20 – 30 tjenestesteder som ennå ikke er miljøfyrtårnsertifisert.
- **Miljørapportering**
Rapportering til Oslo kommune angående miljøtiltak er en del av bydelens årsrapportering. På dette området fikk bydelen en meget positiv tilbakemelding fra Byrådsavdeling for Miljø og samferdsel i 2008.

Bydel Sagene var den eneste bydelen som hadde rapportert i tråd med malen for 2007. Dertil hadde vi en fylldig rapport.

- **Informasjon og opplæring**
Bydelen har to miljøfyrtårn sertifisører og en konsulent.
Foreløpig er det fremdeles sentrale midler for å dekke utgifter for konsulent og sertifisør kurs for kommunal ansatte
Noen ansatte har deltatt på en miljøopplæring i form av en skreddersydd NaturligVis kurs modul. Det er også etablert miljørider på bydelens webområde.
- **Foregangskommuneprosjektet i Lokal Agenda 21 fra 2002 til 2005.** Som en av to bydeler i Oslo deltok Bydel Sagene i Foregangskommune prosjektet. En av de viktigste erfaringene og suksessene i prosjektet, var bydelens arbeid med ENØK tiltak. Det viste seg f. eks. i 2004, da en samlet innsats fra bydelen resulterte i at en investering på kr. 400.000,- førte til en besparelse på ca. 1,6 millioner kroner knyttet til reduserte energikostnader.

Innsatsfelt 2

– Lokal Agenda 21 - tiltak rettet mot befolkning og brukere

Lokal Agenda 21 og informasjon

- Bydelen tok initiativ til at det ble opprettet en Lokal Agenda 21 forum.
- Sagene samfunnshus ble etablert som bydelens senter for miljøspørsmål, bærekraft i praksis og lokaldemokratiutvikling. Samfunnshuset har utviklet seg som en åpen møteplass for mange av bydelens organisasjoner og grupper. Likeledes er flere av bydelens tjenestesteder, frivillige, sysselsatte og befolkningen for øvrig, med særlig innslag av barnefamilier, hyppige brukere av huset.
- Har formidlet informasjon, kurs, og utstillinger angående miljøhensyn og bærekraftig utvikling i lokalmiljøet
- Har etablert "Miljøtorget" under Bydelsdagene og fra i høsten 2008 hver lørdag.
- Arbeider med metoder for å tilrettelegge for økt deltagelse av ulike befolkningsgrupper i lokale utviklingsaker.
- Bydelen har også fått gode erfaringer med å satse på den sosiale dimensjonen ved bærekraftbegrepet. Et godt eksempel på samarbeid mellom lokalt engasjement, frivillige organisasjoner og offentlig innsats er arbeidet med og utviklingen av Arne Gjestic Plass og bomiljøtiltakene i nærområdet.

BYRÅDSAVDELING FOR VELFERD OG SOSIALE
TJENESTER

RÅDHUSET
0037 Oslo

Dato: 17.10.2008

Deres ref:

Vår ref (saksnr):

Saksbeh:

Arkivkode:

2008/165

Knut Egger

121 0

ØKONOMIOPPFØLGING PR. 30.09. 2008

Tidligere kap. 2 "beregnet omstillingsbehov og salderingsforutsetninger" er nå tatt idet vi pr.d.d. har mottatt de forutsatte beløp fra de sentrale avsetninger med unntak av kompensasjon for barneverns-plasseringer. Forutsetninger om ikke mottatte kompensasjoner er tatt inn i kap. 1.

1.SISTE AVLAGTE ÅRS PROGNOSE I AGRESSO

Prognosen er fastsatt på bakgrunn av regnskapet pr. 30.09.08 og bydelens vurderinger pr. 17.10. Regnskapsavvik er korrigert i forhold til innmeldte avvik i Agresso.

Tab 1: Årsprognose pr. 30.09

Hele tusen kroner

	Funksjonsområde	Regnskaps- avvik pr. 30.09	Regnskaps- avvik pr. 31.08	Års prognose denne måned	Års prognose forrige måned
Fo1	Helse, sosial og nærmiljø	725	- 46	- 200	- 1000
Fo1	Herav lønnsoppgjøret			- 5 700	- 2 000
Fo1	Herav forventet refun- dert lønnsoppgjøret			+5 400	
Fo2a	Barnehager	1 480	1 176	1 000	1 000
Fo2a	Herav opplæringstiltak overtatt fra UDE			- 1 200	
Fo2b	Oppvekst	463	- 229	- 400	- 1 700
Fo3	Pleie og omsorg	- 2 034	- 2 162	- 3 900	- 4 100
Fo4	Økonomisk sosialhjelp	- 1 908	- 1 929	- 2 000	- 2 200
	Totalt	- 1 274	- 3 189	- 5 500	- 8 000

Prognosen pr. 2. tertial var på minus 8 mill, herav 2 mill i merutgifter til sentralt og lokalt lønnsoppgjør. Av dette forventet vi 1,7 mill refundert. Den reelle prognose var etter dette på minus 6,3 mill.

Prognosen pr. 30.09 er på minus 5,5 mill, herav 5,7 mill i merutgifter for lønnsoppgjørene inkl. sentralt justeringsoppgjør. Vi forventer 5,4 mill refundert. Vi har også dekket opp for 1,2 mill i merutgifter påført oss fra Utdanningsetaten. Vi bør kompenseres for beløpet.

Lønnsoppgjøret (Fo1)

Det sentrale oppgjøret har en ramme på 3,4 % og det lokale oppgjøret en ramme på 1,4 %. For det lokale oppgjøret er beløpet ekskl. sosiale utgifter fastsatt av byrådet til 8,7 mill.

For bydelen har det sentrale oppgjøret gitt ca. 4 % lønnsvekst idet alle ansatte med en årsinntekt under ca. kr. 380.000-, gis et tillegg på kr. 13.100. Vi har beregnet at ca. 700 arbeidstakere får dette tillegget, mens ca. 200 får 3,4 %. Avviket mellom 3,4 % og 4,0 % utgjør ca. 1,4 mill i merutgifter for bydelen inkl. sosiale utgifter. Bydelens egen avsetning til lønnsoppgjørene sprekker med 2 mill., hvorav vi forventer å få refundert minimum 1,7 mill. Merutgiften er innarbeidet på FO1. Forventet refusjon er ikke innarbeidet

I mail fra VST med bilag fra FIU har vi beregnet en kompensasjon på 0,22 % i diverse tarifferte tillegg og et generelt tillegg på 0,18 % av lønnsmassen, samlet 1,7 mill.

Det sentrale justeringsoppgjøret er foreløpig lagt inn med 3,7 mill likt 1 % av lønnsmassen, og med tilsvarende forventet kompensasjon.

IKT – utgifter (Fo1)

Det er ikke mulig å gi en god prognose for bydelens IKT utgifter. I forhold til vår egen avsetning vil denne dekke en betaling til UKE tilsvarende det beløp som er oppgitt i utkastet til avtale av desember forrige år, 7,1 mill. Fra FIU's redegjørelser har vi oppfattet at vi ikke skal betale innrullingskostnader. Siste a-konto avregning fra UKE av 31.08 er imidlertid på 0,3 mill og refererer seg til innrullingskostnader.

Vår avsetning vil i tillegg dekke ca. 0,9 mill. i betalinger til HEV og lønn til egne ansatte.

Vi må pr.d.d. derfor sette prognosen til null i avvik.

Tiltak etter opplæringsloven for barn under skolepliktig alder.

Bydelen overtok pr. 01.08 ansvaret for å gi tilbud etter opplæringsloven for barn under skolepliktig alder fra Utdanningsetaten (UDE). Budsjettet var opprinnelig på 4,3 mill. for hele året, men idet ansvaret først ble overtatt 01.08 er budsjettet redusert til 2,0 mill for resten av året og 2,3 mill ble tilbakeført til UDE. De 2,0 mill skal dekke utgifter til ett årsverk vi overtok fra UDE pr. 01.08 samt utgifter til de vedtak UDE har fattet frem til oktober, i realiteten ut året.

UDE har fattet vedtak med en års kostnad på ca. 6,5 mill som med tillegg av ett årsverk tilsvarer en årlig utgift i år på ca. 6,7 mill. Våre kostnader fra og med 01.08 kan beregnes til ca. 3,2 mill, mot et budsjett på 2 mill. Dette betyr at UDE gjennom sine vedtak gir oss en merutgift i år på anslagsvis ca. 1,2 mill.

FO1 Helse, sosial og nærmiljø

Merutgifter på 5,7 mill til lønnsoppgjøret og en forventning om 5,4 mill i kompensasjon er ført under FO1.

Prognosen for øvrig gir et merforbruk på 1,9 mill til kjøp av plasser innen rusomsorgen. Øvrige sosialtjenester dekker opp 1 mill. De resterende 0,9 mill kan dekkes av 1 mill for mye avsatt til å dekke merforbruk fra 2007.

I 2.tertial prognose var besparelser fra rehabiliteringstjenesten inkludert under FO1. Det riktige er at disse medtas innen FO3 idet besparelsen er knyttet til driften av boliger innen psykisk helsevern m.m.

Konklusjon: Ingen større endringer fra 2. tertial, men besparelser innen rehabiliterings - tjenester er medtatt på FO3. Av merutgiften på 0,2 mill er 0,3 mill hva vi anslår at vi ikke blir kompensert for vedrørende årets lønnsoppgjør.

FO2a Barnehager

Prognosen inneholder en merutgift på 1 mill til tiltak etter opplæringsloven, og er påført oss gjennom de vedtak UDE har gjort. Som prognosen viser dekker vi opp denne utgift, men vi mener at bydelen(e) må kompenseres for slike merutgifter.

Deler av prognosert mindre forbruk skyldes økte inntekter fra staten. Prognosen pr. 2.tertial opprett – holdes.

Bydelen har til disposisjon 3,1 mill til opprustninger og vedlikehold av barnehagene. Disse midler er nullet ut i prognosen, men bydelen anslår å ha ca. 1 mill. igjen ved utgangen av året.

Konklusjon: Mindre forbruk fra 2. tertial på 1 mill videreføres.

FO2b Oppvekst

Prognosen på minus 1,7 mill pr. 2.tertial reduseres til et merforbruk på 0,4 mill. Årsaken er en reduksjon i prognosen for barnevern som primært skyldes at et svært dyrt tiltak er avviklet i september. Prognosen på minus 1,5 mill er ut fra kjente plassering ut året pr. 20.10, og under forutsetning av at vi får minimum 0,9 mill av den sentrale avsetning til kompensasjon for dyre plasseringer. Vi kan heller ikke se å ha mottatt noe fra bystyrets bevilgning av juni d.å. på 5 mill til bydelens barnevern, og har ikke lagt inn dette i prognosen.

Rester av bevilgningen til SFO på 0,35 mill kan trekkes inn, og en forventet besparelse på 0,6 mill på ungdomstiltakene legges inn. Besparelsen på helsestasjon settes noe lavere enn pr. 2.tertial.

Konklusjon: Prognosen for FO2b reduseres fra et merforbruk på 1,7 mill pr. 2.tertial til et merforbruk på 0,4 mill.

FO3: Pleie og omsorg

Nedtrapping av sykehjemsplasser har gått noe saktere enn forventet i september. Pr. 30.09 kjøper vi 272 plasser mot 306 plasser pr. 01.01. Vi har trappet ned med 34 plasser i forhold til 49 som planlagt. Vi legger til grunn ytterligere 12 plasser avvirket innen 31.12 dvs fire pr. måned. Dette gir 260 plasser ved utgangen av året mot et budsjett på 245 plasser. Imidlertid er besparelsene pr. plass høyere enn forutsatt i salderingen og vi har i tillegg tilført en del engangsmidler. Prognosen tilsier derfor et netto merforbruk til kjøp av sykehjemsplasser på 3,3 mill.

Netto prognose på 2,8 mill for kostra 253 institusjonstjenester omfatter:

- – 3,3 mill i kjøp av flere sykehjemsplasser enn budsjettet
- – 0,6 mill i for mye budsjettet statlig kompensasjon for en kostnadskrevende bruker
- + 0,6 mill avsatt i balansen
- + 0,5 mill i besparelser knyttet til forsinket oppstart av nye plasser ved Møllehullet

Hjembaserte tjenester (kostra 254) har en prognose på minus 1,1 mill fordelt som følger:

- – 1,1 mill for to nye kostnadskrevende brukere som ikke kompenseres fra staten i år
- – 2,5 mill i drift av den ordinære hjemmetjenesten, i hovedsak som følge av bruk av vikarer og eksterne leverandører av arbeidskraft
- + 1,4 mill i drift av boliger for utviklingshemmede inkl. avvikling av en bolig og korrigeret for mindre statlig refusjon for kostnadskrevende brukere
- + 0,6 mill i drift av rehabiliteringstjenester
- + 0,5 mill kompensasjoner for kostnadskrevende i forhold til vårt interne budsjett. Omfatter – 0,839 mill gitt av bystyret i juni som kompensasjon for fjorårets utgifter samt en svikt på 0,329 mill.

Konklusjon: Prognosen for FO3 settes til 3,9 mill som er 0,2 mill lavere enn prognosen pr. 2. tertial. Økt merforbruk til kjøp av sykehjemsplasser dekkes stort sett opp av økt mindre forbruk på hjembasert omsorg.

FO4 økonomisk sosialhjelp:

Sosialhjelpen (brutto utbetalinger) etter ni måneder er 67,0 mill. mot 68,6 mill for samme periode i fjor. Korrigeret for økningen i basis beløpene (5 %) og øvrig prisstigning ligger vi ca. 2 mill under fjorårets utbetalinger. Pr. 30.09 er brutto utgifter 0,57 mill over periodisert budsjett, dvs. på nivå med prognosen pr. 2. tertial.

Inntektssiden er også på nivå med 2. tertial med en mindreinntekt på 1,3 mill reelt 1,1 mill korrigeret for utestående fordringer. Det kan være ytterligere forsinkelser på grunn av driftsituasjonen hos NAV stat. Dette gjennomgås.

Konklusjon: Prognosen for FO4 settes til et merforbruk på 2,0 mill mot 2,2 mill pr. 2. tertial.

2. MÅNEDLIG UTVIKLING I KJØP AV SYKEHJEMSPLASSER, INSTITUSJONSPLASSER I BARNEVERNET OG ØKONOMISK SOSIALHJELP

2.1.Sykehjemsplasser kjøpt fra sykehjemsetaten

Dette anses som den mest kritiske faktor i budsjettet for 2008. Tabell 2 viser forutsatt nedtrappingsplan og status ved inngangen til månedene.

Tabell 2: Nedtrapping av sykehjemsplasser kjøpt fra sykehjemsetaten

Dato	Antall budsjetterte plasser 1)	Antall reelle plasser	Månedlig merforbruk (netto) 2)	Akkumulert merforbruk (netto) 2)
01.01	300	306	- 192	- 192
01.02	296	295	32	- 160
01.03	292	294	- 64	- 224
01.04 1)	287	286	32	- 192
01.05 1)	279	282	- 96	- 288
01.06	275	280	- 160	- 448
01.07	270	281	- 352	- 800
01.08	265	279	- 448	- 1 248
01.09	262	274	- 384	- 1 632
01.10	257	272	- 480	- 2 112
01.11	252			
31.12	245			

1: Plantallet pr. 01.04 (og budsjett) er redusert med en plass som er overført til Enhet for utviklingshemmede. Pr. 01.05 er justert ned med ytterligere 4 plasser for å finansiere driften av 8 nye plasser ved Møllehjulet, som er etablert ultimo april.

2: I tidligere rapporter har vi oppgitt brutto merutgift (kr. 42.000-, pr. plass pr. måned). Vi har nå endret tabellen til netto utgift pr. måned (kr. 32.000-, pr. måned) som gir bedre samsvar med regnskapsavvikene.

Nedtrappingen i løpet av ett år (siden 01.06.07) har vært 68 plasser, hvorav 34 plasser i år. I perioden mai - juli har nedtrappingen gått saktere enn planlagt, i august har vært som forventet med 5 plasser mot kun 2 plasser i september. Skal vi nå måltallet på 245 plasser må vi nedtrappe med 9 plasser pr. måned i siste kvartal. Med ca. 10 – 11 plasser ledigstilt pr. måned hittil i år anses det som urealistisk å nå måltallet.

Legger vi til grunn følgende alternativ får vi følgene merforbruk:

Netto 5 plasser pr. måned gir 254 plasser pr. 31.12 og ca. 2,5 – 3,0 mill. i netto merforbruk

Netto 4 plasser pr. måned gir 260 plasser pr. 31.12 og ca. 3,0 – 3,5 mill. i netto merforbruk

Netto 0 plasser pr. måned gir 272 plasser pr. 31.12 og ca. 5,0 – 6,0 mill. i netto merforbruk

I 2. tertial prognosen ble det første alternativ innarbeidet. For å nå et plantall på 254 må vi nedtrappe 6 plasser pr. måned i siste kvartal. Opprinnelig forutsetning ca 5 plasser. Et alternativ som ender på 260 plasser tilsier 4 plasser pr. måned. Bydelsdirektør legger derfor til grunn dette alternativ i prognosen pr. 30.09.

Konklusjon: Forsinkelsen i nedtrapping i løpet av september forverrer prognosen med ca. 0,5 mill. til 3,3 mill i netto utgifter til kjøp av sykehjemsplasser.

2.2. Institusjonsplasser i barnevernet

Budsjettet for institusjonsplasser er for 2008 videreført med prognosert forbruk 2007, deretter justert ned med 4,670 mill. og prisjustert med 4 %. Budsjettet justeres i løpet av året ved at det korrigeres mellom avsetninger til institusjoner, fosterhjem m.m. Total budsjettet for barnevernstiltak er ikke endret i forhold til bydelsutvalgets opprinnelige budsjettvedtak.

Tabell 3 viser omfang av institusjonsplasseringer – dvs. vedtak pr. d.d. og samlet kostnad for vedtaksperioden.

Tabell 3: Barnevernets budsjett til institusjonsplasseringer (brutto) Hele tusen kroner

Dato	Budsjett for 2008 (hele tusen kr) 3)	Budsjetterte oppholds-døgn for 2008	Budsjettert døgnpris 1)	Vedtatt for 2008 pr.d.d 2) (hele tusen kr.)	Vedtatte døgn pr.d.d.	Reell døgnpris	Udisponert budsjett pr.d.d.
01.01	33 080	9 050	3 655	23 400	6 402	3 655	9 680
01.03	33 080	9 050	3 655	27 733	7 721	3 592	5 346
01.04	33 080	9 050	3 655	28 362	7 812	3 631	4 717
01.05	33 080	9 050	3 655	28 784	7 980	3 607	4 296
01.06	31 050	8 495	3 655	28 701	7 941	3 614	2 349
01.07	30 723	8 405	3 655	31 667	8 638	3 666	- 944
01.08	30 655	8 387	3 655	33 603	9 050	3 713	- 2 938
01.09	32 335	8 846	3 655	34 802	9 186	3 789	- 2 467
01.10	33 582	9 187	3 655	34 430	9 385	3 669	- 847
01.11							
31.12							

1) Budsjettert døgnpris er pris pr plass pr 31 12 07 justert med 4 % prisvekst

2) Vedtatt er vedtatte og forventede plasseringer i løpet av året som vi har oversikt over pr d d

3) Barnevernets budsjett for 2008 er ikke endret. Årsaken til at avsetning til kjøp av institusjonsplasser er redusert skyldes at midlene er overført til kjøp av fosterhjemsplasser. Pr. 01 09 økes budsjettet med 1,7 mill tilsvarende refusjon fra staten for utgifter for en mindreaktig flyktning hvor utgiftene inngår i beløpet på 34,802 mill. Barnevernet førte ca. 1,2 mill tilbake til institusjonskjøp fra andre poster i september.

Siden 2. tertial er det planlagt en ny plassering fra desember og et opphold er utvidet. Samtidig har vi avvirket en svær dyr plassering til kr. 13.800,-, pr. døgn. Netto gir dette ca. 0,4 mill i besparelser i forhold til 2. tertial.

Barnevernet har i tillegg ført tilbake ca. 1,2 mill. fra andre budsjettposter.

Oversikten viser at vi ligger på planlagt døgnpris, det er m.a.o. et merforbruk på 198 døgn som gir et merforbruk.

Pr. 20.10 er vurderingen at det er overført 0,4 mill for mye fra andre poster. Barnevernets egen prognose er et merforbruk på 1,1 mill for i år, dvs. at barnevernet klarer å gjennomføre ca. 3,5 mill av en budsjettreduksjon på ca. 4,6 mill.

Erfaringsmessig vil de komme noen nye tiltak som vi pr.d.d. ikke har oversikt over. Bydelsdirektør setter derfor prognosen til 1,5 mill i merforbruk.

Konklusjon: Barnevernets merforbruk reduseres fra 3 til 2 mill pr. 2.tertial og ytterligere til 1,5 mill pr. september.

2.3. Sosialhjelp og andre stønader

BU har innarbeidet 4,4 mill. til aktive tiltak og introduksjons stønad i driframmen, hvorav 1,433 mill vedr nyankommede flyktninger er omdisponert fra sosialhjelpsrammen. Rammen ble i BU-sak 28/2008 øket med 0,451 mill som følge av omregning av bydelenes tildelinger etter regnskapsavslutningen for 2007. Netto ramme er etter dette: 74,196 mill. og brutto ramme 85,996 mill. Rammen er i juli styrket med 2,513 mill. fra balansen.

Tabell 4: Brutto utgifter økonomisk sosialhjelp hele tusen kroner

Dato	Årsbudsjett	Antall klienter i måneden 3)	Gjennomsnittlig antall klienter pr. mnd hittil i år	Gjennomsnittlig månedlig brutto utbetalt pr. klient hittil i år	Prognose klienter x mndl. utbetaling	Mulig budsjettavvik
01.01 1)	85 397		867	8 551	88 964	- 3 567
01.02		813	-	-	-	-
01.03 2)	85 397	909	861	8 884	91 789	- 6 392
01.04	85 996	824	848	8 753	89 070	- 3 074
01.05	85 996	883	857	8 920	91 733	- 5 737
01.06	85 996	888	863	8 941	92 592	- 6 596
01.07	88 509	789	848	9 081	92 408	- 3 899
01.08	88 509	806	845	8 930	90 550	- 2 041
01.09	88 509	746	832	8 957	89 427	- 918
01.10	88 509	771	825	9 017	89 268	- 759

1) Prognosen pr. 01.01 var lik antall brukere pr. 31.12.07 x gjennomsnittlig utbetalt brutto ultimo 2007.

2) Ved en inkurie var det ført inn et for lavt brutto tall i mars (kr. 8.719 pr. klient)

3) Siden forrige rapport har vi inkludert en kolonne som viser antall klienter som har fått sosialhjelp i den aktuelle måned. Status pr. 01.0x er antall brukere i foregående måned.

Ved utgangen av mai hadde vi et akkumulert merforbruk på utgiftssiden (brutto utbetalt sosialhjelp) på 2,5 mill. Dette er ved utgangen av september redusert til et merforbruk på 0,5 mill., og gir en prognose på minus 0,7 mill. Antall klienter pr. mnd pr. september 2007 var 875 mot 825 i år. Reduksjonen i klienter vil gjenspeiles i at utbetaling pr. klient øker idet det er de med størst behov for bistand som blir igjen.

I samme periode i fjor (januar – september) ble det utbetalt 68,6 mill mot 67 mill i år. Netto 59,4 mill for begge årene.

Dette betyr at vi har et akkumulert avvik på sosialhjelpens inntektsside (trygderefusjoner, refundert bostøtte m.m.) på 1,3 mill, ca 1,1 mill når vi justerer for utestående refusjoner. I tillegg forventer vi en termin med statlig bostøtte. Legger vi til grunn at inntektsbudsjettet holder for siste kvartal tilsier dette en mulig inntektssvikt på ca. 1,3 mill.

Utviklingen tilsier at vi nå ser en effekt av kvalifiseringsprogrammet.

Kr. 9017,- pr. klient pr. måned tilsvarer en økning på 5,4 % i forhold til ultimo 2007. Når vi korrigerer for 5 % økning i satsene for basisbeløp og den generelle prisstigning i år ligger vi omtrent på samme nivå som utgangen av fjoråret.

Konklusjon: P.g.a. usikkerhet knyttet til inntektssiden settes prognosen til et merforbruk på 2 mill som er 0,2 mill lavere enn forrige periode.

Med hilsen
BYDEL SAGENE

Knut Egger
Bydelsdirektør

Godkjent og ekspedert uten underskrift

vedlegg
BU sak
08/89

Kulturstrategi for Bydel Sagene

Vedtatt av bydelsutvalget xx.xx.xxxx

Oslo kommune

Sammendrag

Mål

Bydel Sagene vil bruke en strategisk, langsiktig kultursatsing til å øke livskvaliteten for bydelens innbyggere, og på denne måten framstå som en attraktiv og mangfoldig bydel kjent for "det gode byliv". Vi vil stimulere og samarbeide med bydelens aktive og mangfoldige kulturliv.

Et aktivt kulturliv bidrar på mange områder, det

- øker trivselen og bidrar til bedret helse
- styrker bydelsidentiteten og felleskapsfølelsen
- forebygger sosiale problemer
- er et viktig element i bydelens arbeid for økt toleranse,
- bidrar til stabilitet, men også til innovasjon
- bidrar til en bærekraftig utvikling

Bakgrunn

Den rike industri- og kulturhistorien, tilstedeværelsen av tilbud innen film og teater, mangfold i befolkningssammensetningen og urban ungdomskultur, ressurssterke innbyggere med et aktivt foreningsliv, men også dårlige levekår og sosiale problemer, vil derfor danne "bakteppet" i bydelens kulturpolitikk.

Metoder

Vi vil oppnå våre mål ved å

- prioritere tilskudd og støtte til frivillig arbeid
- stimulere alle typer lokalt basert kultur
- tilby profesjonelle kulturtilbud i nærmiljøet
- prioritere tilbud til familier, barn og unge
- satse på identitetsbyggende tiltak
- forankre nåtid og framtid i fortida
- utvikle kulturarenaer tilgjengelige for alle
- bruke bydelens tjenesteapparat til å nå publikum
- skape tilbud ved samarbeid med andre
- egne folkelige og brede arrangementer og prosjekter
- være årvåkne for nye ideer og prosjekter
- vektlegge informasjon
- befeste begrepet Kulturbydelen Sagene

Søylar i kulturarbeidet

- Stimulere til kulturell egenaktivitet
- Ta godt vare på våre kulturinstitusjoner
- Bydelsdager
- Elvelangs i fakkellys
- Sommerkonsert på Myraløkka
- Spøkelsene på Vøienvolden
- Bydelens kultur-/lokalhistorie

Økonomi

Bydel Sagene skal ha et eget budsjett for kulturaktiviteter og for frivillighetsmidler. Bydelens satsing på samarbeidsprosjekter forutsetter også at samarbeidspartnerne bidrar ressursmessig i prosjektene, enten ved egne midler eller tilskudd gitt av andre.

Kulturbydelen! - kulturstrategi for Bydel Sagene

1) Mål

Bydel Sagene vil stimulere og samarbeide med bydelens aktive og mangfoldige kulturliv. Vi vil bruke en strategisk, langsiktig kultursatsing til å øke livskvaliteten for bydelens innbyggere, og på denne måten framstå som en attraktiv og mangfoldig bydel kjent som Kulturbydelen".

Kulturstrategien skal tydeliggjøre bydelens satsing på kulturområdet. Den skal være sektorovergrepene og fremme samarbeid på tvers av fag, alder og kulturelle skiller og favne hele befolkningen. Den skal være en bruksstrategi for aktørene i kulturlivet og for forvaltningen, og være retningsgivende og forpliktende også overfor publikum.

Det er en målsetting at den skal virke samlende, men også dynamisk! En slik plan tjener på å bli utfordret og være gjenstand for debatt. Vi vil søke dialog med lokalt kulturliv for en regelmessig oppdatering av strategien.

2) Hensikt

Det er bydelsutvalgets oppfatning at kultur har en egenverdi, og at kulturell aktivitet er et av menneskets grunnleggende behov og virksomheter. Kulturtilbud er et velferdsgode på lik linje med andre basistilbud i nærmiljøet, som for eksempel skoler, barnehager, kirker og institusjoner for syke og eldre.

Bydelens satsing på kultur gjøres også på grunn av betydelige sosial- og helsemessige utfordringer bydelen står overfor. Fordi vi tror at kultur også skaper positive ringvirkninger langt utover selve opplevelsen.

Et aktivt kulturliv bidrar på mange områder:

Et aktivt kulturliv *øker trivselen, styrker bydelsidentiteten og felleskapsfølelsen*

Det gjør befolkningen stolt av sitt nærmiljø. Kultur er grunnlaget for identitet og tilhørighet, men styrker også evnene til omstilling og utvikling. Det skaper trivsel, og der folk trives bruker de penger. Og er en forutsetning for å opprettholde et levende og godt bymiljø.

Et aktivt kulturliv *øker bydelens attraktivitet*

overfor næringsliv, statlige og kommunale institusjoner og boligsøkende. Potensielle innbyggere etterspør opplevelser og deltakelse i kulturelt og sosialt liv. Er det kreative planer i bydelen? Hva kan mine barn oppleve eller delta i?

Et aktivt kulturliv *bidrar til bedret helse og forebygger sosiale problemer*

Barn og unge får møte og bearbeide kulturuttrykk fra tidlig alder, vil de kunne utvikle sitt eget repertoar å spille på, oppnå mestring og finne mening i tilværelsen. Musikk og kulturopplevelser gir også gevinst i form av smertelindring og angstdemping og kan være direkte sykdomsforebyggende.

Et aktivt kulturliv *er et viktig element i bydelens arbeid for økt toleranse, og synliggjør ulike kulturer og kulturuttrykk. Vi har et globalt perspektiv - bydelssamfunnet er en del av Oslo og verdenssamfunnet.*

Et aktivt kulturliv *bidrar til stabilitet*

Bydelen er i kontinuerlig, men også rask endring. Tendensene i samfunnet generelt peker mot et mer labilt, fragmentert samfunn med prosjektorganisert

arbeidsliv, uforpliktende nettverk og uformelle relasjoner. Et aktiv kulturliv virker som motkraft til dette.

Et aktivt kulturliv *bidrar til utvikling og innovasjon*

Det skaper nye arbeidsplasser og kan bidra til stedsbasert næringsutvikling og til nye kombinasjoner med kommersielle mål. Det skaper "ringer i vannet" og kan virke som ressurs- og kreativitetsleverandør for næringslivet.

Et aktivt kulturliv *bidrar til en bærekraftig utvikling*

Kulturarrangementer er miljøvennlige, og tilfredsstillende dagens generasjons krav uten at det går på bekostning av framtidige generasjoner. Kultur kan bety å dyrke – man tenker og handler gjerne langsiktig.

3) Om kulturbegrepet

Sagt om kulturbegrepet.

- Kultur = å dyrke, bearbeid - kultivere
- Andre Bjerke: "Kunsten er mer enn fag, den er mer enn kallet for de utvalgte få - den er en formende kraft i oss alle."
- "Å vanne ut kulturbegrepet er ingen kunst" (Kulturbrevet 2001)
- "Kjernen i det vi velger å kalle "kultur" er kunst" (Kulturbrevet 2001)
- Er en kulturbydel motsatsen til en soveby?

I denne planen benyttes det tradisjonelle kulturbegrep, dvs. aktiviteter innen feltene: Teater, dans og liknende uttrykk - musikk - film og foto - bildende kunst (inkl skulptur og kunsthåndverk) - kultur- og lokalhistorie. Det skal oppfattes å inneholde både profesjonell formidling og amatørvirksomhet, så vel som konsum og egenaktivitet.

Beslektede områder som idrett og friluftsliv, som har sitt eget samarbeidsutvalg og planer, fysisk (bo)miljø og miljøvern berøres bare sporadisk i dette dokumentet. Planen er således ikke det fulle uttrykk for bydelens engasjement på kulturområdet dersom man anvender en bredere definisjon av kulturbegrepet.

4) Fysiske rammer

Bydel Sagene har over 32 000 innbyggere, med en forventet økning til nærmere 40 000 innen fem år. Bydelen er allikevel konsentrert på et lite, relativt godt avgrenset geografisk område.

Bydel Sagene har en lang og rik historisk utvikling bak seg. Med sin plassering langs hovedstadens viktigste elv er bydelens industri- og arbeiderhistorie av nasjonalt verdifull karakter. Bydelen har også en rik arkitekturhistorie, de fleste retninger innen stilhistorien de siste 150 år er representert og innbefatter unike boligområder som "Det Rivertzke kvartal" og "Torshovbyen".

En tidligere bydelspolitiker karakteriserte bydelen som "belastet og beriket". Dette er en treffende karakteristik. Deler av befolkningen i Bydel Sagene har helsemessige og sosiale problemer. Bydelen har likevel et aktivt foreningsliv som favner de fleste områder: Idrett, musikk, kunst, teater, humanitært arbeid og livssyn.

Kulturvirksomhet i en bydel i Oslo må ta i betraktning at man er en del av en storby som har et mangfoldig kommersielt og institusjonelt kulturtilbud til hele byens befolkning. Bydel Sagene er såpass sentrumsnært at strømmen går begge veier; fra oss til sentrum, fra sentrum, og andre bydeler, til oss.

Vi har en innvanderandel på ca 18 %. Dette er en berikelse for bydelen, det bringer nye impulser og skaper et mangfold å bygge videre på. Som Oslo for øvrig har

bydelen etablert seg som en "internasjonal" bydel der urban storbykultur med sin flerkulturelle sammensetning utvikler nye kulturtilbud og en bymessig levemåte. Naturlig nok er det ungdommen som først griper og skaper denne utviklingen.

5) Metode

Vi vil oppnå våre mål ved å

- *prioritere tilskudd og støtte til frivillig arbeid*
"Ikke å gjøre det, men gjøre det mulig" beskriver rollen Bydel Sagene tar på seg innen den frivillige sektor. Vi vil verdsette og stimulere den frivillige innsats som ytes av bydelens innbyggere, til glede for andre, men også seg selv.
- *stimulere alle typer lokalt basert kultur, amatører og profesjonelle.*
Stimulere bydelens frivillige sektor gjennom samarbeid, tilrettelegging og aktiv bruk av frivillighets- og kulturmidler ved aktivt følge med i bydelens sosiale liv, bruke mest mulig lokale krefter i de prosjekter bydelen initierer og støtter. En underskott av egenaktivitet er en viktig forutsetning for et levende kulturliv.
- *tilby profesjonelle kulturtilbud med høy kvalitet i nærmiljøet*
Det bor like mange mennesker i vår bydel som i en litt større, norsk by. En kulturbydel må kunne presentere profesjonelle tilbud til befolkningen, for mange er dette også eneste mulighet til slike opplevelser. Det profesjonelle kulturliv stimulerer også de lokale krefter.
- *prioritere tilbud til familier, barn og unge*
uten å glemme tilbud til hele befolkningen
- *satse på identitetsbyggende tiltak*
og tiltak der fellesskapsfølelsen styrkes. Gleden og fellesskapet blir bare større når den deles med flere!
- *forankre nåtid og framtid i fortida*
Forståelse for lokalsamfunnet handler ikke bare om kunnskap. Det handler om identitet, om samfølelse og tilknytning, og det handler ikke minst om respekt for det miljøet man ferdes i. Arbeide for å ivareta og dokumentere bydelens lokalhistorie og kulturminner ved samarbeid med lokale og regionale krefter innen kulturvern og lokalhistorisk dokumentasjon
- *utvikle kulturarenaer som er tilgjengelige for alle*
I et aktivt kulturliv er arenaer en viktig forutsetning. I bydelen finnes flere viktige arenaer: Kulturslottet Soria Moria, Sagene samfunnshus, Trikkehallen, bibliotek, Sagene Festivitetshus, Vøienvolden gård og museum, Hønselovisas hus, bydelens musikkpaviljonger og Bjølsenhallen. Kirkene brukes i utstrakt grad som konsert og teaterlokaler, ungdomsklubber, skoler, sykehjem, eldrecentra og barnehager likeså. Det er et mangfold av lokaler egnet for kultur i bydelen.
- *bruke bydelens tjenesteapparat til å nå publikum*
En god del av våre innbyggere har kontakt med bydelens tjenesteapparat. Dette gjelder for eksempel sykehjem, barnehager, helsestasjon og det sosiale hjelpeapparat. Vi vil arbeide for at bydelens kulturtilbud også når disse grupper. De eldre generasjoner har vært og vil være viktige bidragsytere i dokumenteringen av bydelens historie.
- *først og fremst skape tilbud ved samarbeid med andre, og uten å skape et kommunalt byråkrati.* Framføre bydelens rolle som en seriøs samarbeidspartner for institusjoner, prosjekter og enkeltpersoner innen kulturlivet.

Som eksempler på dagens samarbeidspartnere kan nevnes (ikke utfyllende liste): Kulturslottet Soria Moria, Trikkestallen og Oslo Nyes Dukketeater, Sagene Kulturråd, Fortidsminneforeningen, Deichmanske bibliotek, Hønse-Lovisas hus, Sagene festivitetshus, Karlsvogna teater, Musikkverkstedet i Biermannsgården, skolene, kirkene og menighetene. Dessuten eksterne partnere som Rikskonsertene, Cinema Bollywood og BollywoodFest, Oslo kommunale musikkskole, Oslo Kino og Norsk Forfattersentrum.

- *være årvåkne for nye ideer og prosjekter.*
Mange gode prosjekter visner hen i sitt møte med byråkratiet. Vi skal være raske og fleksible. Ingen søknadsfrister og kort behandlingstid ved utdeling av kulturmidler. Våre ressurser skal kunne fungere som fødselshjelpere og bringe prosjekter fram til et punkt der man også mottar støtte fra flere.
- *skape egne, folkelige og brede arrangementer og prosjekter*
Eksempler på slike er bydelsdagene, Elvelangs i fakkelys, sosiokulturell aften og lokalhistoriske arrangementer.
- *informasjon, informasjon, informasjon*
Informasjon er en viktig del av kulturstrategien. Alt godt samarbeid betinges av god informasjon. Det er bortkastede penger å produsere kulturtilbud ingen kjenner til. Foruten skriftlig og muntlig informasjon er elektronisk kommunikasjon en nødvendighet, og i stadig utvikling. Vi har et ønske å være god på dette området.
- *befeste begrepet Kulturbydelen Sagene* ved konsekvent og tydelig bruk av begrepet

6) Søylar i kulturarbeidet

- Stimulere til kulturell egenaktivitet
- Ta godt vare på våre kulturinstitusjoner: Kulturhuset Trikkestallen, aktørene i Kulturslottet Soria Moria, biblioteket, Sagene samfunnshus, Sagene festivitetshus Hønse-Lovisas hus, Ringnes kinosenter og Vøienvolden.
- Framføre det flerkulturelle og antirasistiske arbeidet
- Ta vare på og vektlegge bydelens kultur- og lokalhistorie
- Bydelsdager
- Elvelangs i fakkelys
- Barnas kulturhelg på samfunnshuset
- Sommerkonsert på Myraløkka
- Spøkelsene på Vøienvolden

7) Økonomi

Bydel Sagene har et eget budsjett for kulturaktiviteter og et for frivillighetsmidler. Lite av midlene vil være øremerket, men stilles til disposisjon for gode initiativ og prosjekter. I arbeidet med å utvikle kulturtilbudene vil vi også søke eksterne finansieringskilder, både innen det offentlige og næringslivet.

Bydelens satsing på samarbeidsprosjekter forutsetter også at samarbeidspartnerne bidrar ressursmessig i prosjektene, ved egeninnsats, egne midler og eksterne tilskudd.

Med bakgrunn i plandokumenter fra byrådet og bystyret er det Bydelsutvalget oppfatning at Oslobudsjettet i høyere grad enn i dag bør verdsette og økonomisk prioritere det lokale kulturarbeidet, utover frivillighetsmidlene.

Bakgrunns- og kildemateriale

Bydel Sagene vedtok sin kulturstrategi i år 2000, etter en opptrappingsperiode på kulturområdet siden 1995.

Det foreligger offentlig tilgjengelige forberedende saksdokumenter til denne planen. Bydelens nåsituasjon, som levekårsstatistikker og demografiske forhold, samt planer og strategier for øvrige fagområder forutsettes kjent gjennom andre dokumenter. Det vises også til nedenstående dokumenter.

Bydelen har vedtatt en *Strategisk plan* for hele sin virksomhet.

Øvrige styringsdokumenter:

Oslo Kommunes kulturstrategi, vedtatt 15.11 2006 gjeldende til 2014

Kommuneplan 2008 "Oslo mot 2025" Byrådssak 173/07

Kulturloven, nasjonal: Lov 2007-06-29 nr 89: "Lov om offentlige styresmakters ansvar for kulturverksemd" (kulturlova).

De politiske partiers program for by og bydel

Frivillighetsmeldingen, St.mld. nr. 39 (2006-2007) "Frivillighet for alle"

Et utvalg av tidligere anvendte dokumenter, til 2000-versjonen:

Kulturbrev 2001 – 10 bud for kulturen fra kulturorganisasjonene i Norge 2001

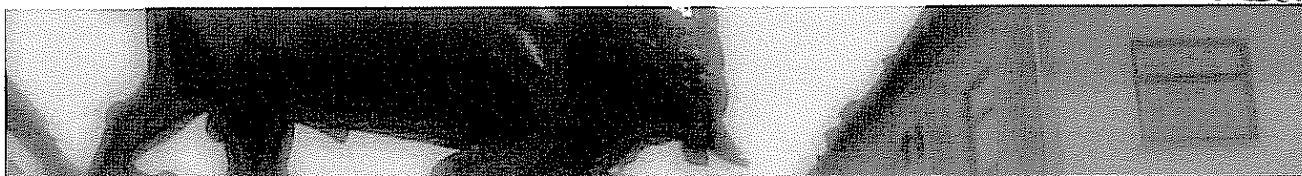
Kultur i Oslo – kvalitet, mangfold og tradisjon. Byrådet 1999

Kultur i storbyen - byrådets kulturmelding 1995 / 1997

Om statens forhold til frivillige organisasjoner, Stortingsmelding nr 27 1996/97

Teser om kulturen – Mads Sandmann Kulturnytt nr 2/ 1996

HØRINGSUTTALELSE FRA SAGENE KULTURRÅD VEDRØRENDE KULTURSTRATEGIEN TIL BYDEL SAGENE

Sagene kulturråd er bindeleddet mellom bydelens administrasjon og politiske miljøer, og kulturlivet i bydelen. Sagene kulturråd er et lokaråd under Norsk musikkråd, men representerer hele kulturfeltet. Vi vurderer kulturstrategien følgelig ut i fra to ståsteder, kulturarbeiderne som jobber med kultur i bydelen og bydelens beboere.

En kulturstrategi er en forutsetning for en bydel som omtaler seg selv som Kulturbydelen, og vi ser den som et av våre viktigste styringsverktøy i arbeidet med å representere kulturlivet i bydelen.

Slik vi ser det er kulturstrategien viktig av følgende grunner:

- Den skaper en forventning til kulturaktiviteter hos beboerne.
- Den er med på å bygge opp en felles forståelse av bydelens verdigrunnlag, hos kulturarbeidere så vel som hos beboere.
- Den gir kulturarbeidere kunnskap om politisk forankrede målsetninger, forutsetninger og forventninger.
- Den gir rom for langsiktig satsning.
- Den skaper forutsigbare rammer.

Innledningsvis omtaler den nåværende strategien kultur som et av menneskenes grunnleggende behov, samt at den har en egenverdi. En slik holdning som bakteppe for en politisk vedtatt kulturstrategi, gir strategien en klang av sannferdighet og kulturforståelse. En slik formulering bør beholdes i en revidert versjon av strategien.

På flere steder i strategien nevnes konkrete tiltak/organisasjoner med navn, som for eksempel i tredje avsnitt under pkt. 5.1. Sagene kulturråd mener at strategien heller bør bruke mer retningsgivende og prinsipielle formuleringer.

I bydelen finnes det kulturaktører med forskjellige målgrupper. Derfor bør strategien skille mellom de aktørene som ønsker å nå fram til et lokalt publikum, og kan defineres som en lokal satsing, og de aktørene som også ønsker å nå fram til et publikum utenfor bydelen, som kan defineres som en regional eller nasjonal satsing.

INFORMASJON (Kulturkalenderen)

I innledningen skrives det også at kultur er en prioritert del av livet i Sagene bydel. Her lover bydelen en satsning og et fokus som gleder Sagene Kulturråd. I den forbindelse ser vi det som ytterst viktig at strategien er åpen, inkluderende, tilgjengelig og etterrettelig. Bydelens kulturadministrasjon gjør her et stykke arbeid som underbygger akkurat dette, ved å sende ut det som kalles Kulturkalender for Sagene (Torshov).

Trykksak

Informasjon er en av kulturlivets store utfordringer. Det finnes få steder det er mulig å annonsere kulturarrangementer uten at det koster mye penger. I tillegg flyter byen over av diverse seriøse og useriøse flyerblader, plakater og andre oppslag. Det finnes også veldig få steder der det er tillat å henge opp plakater.

I og med at bydelsadministrasjonen allerede gjør en storartet innsats i å hente inn informasjonen, så ønsker Sagene kulturråd at bydelen legger opp til en enda bredere spredning av informasjon.

Sagene kulturråd ønsker at kulturstrategien legger opp til et mål om å nå ut til alle husstander i bydelen med sin Kulturkalender.

Dette er etter vår vurdering realistisk, spesielt om bydelen inngår et samarbeid med en ekstern aktør som også kan hente inn midler fra annonsører.

Hjemmeside

Sagene kulturråd har en hjemmeside (www.sagenekulturrad.no) med en kalenderfunksjon. Om denne benyttes ved av bydelsadministrasjonen som et databaseverktøy i opprettelse og vedlikehold av Kulturkalenderen, så finnes det der en utskriftsfunksjon som kan settes rett inn i en designet mal. I tillegg til å forenkle trykkprosessen, så vil Kulturkalenderen til en hver tid være oppdatert på en hjemmeside. Denne hjemmesiden er brukerstyrt, noe som etter betyr at kulturarbeiderne selv kan legge inn informasjon om sine arrangementer, noe som på sikt skal kunne avlaste arbeidet med å vedlikeholde Kulturkalenderen.

Sagene kulturråd ønsker at kulturstrategien legger opp til at Kulturkalenderen i sin helhet også skal være mulig å finne på www.sagenekulturrad.no.

Med en god spredning av Kulturkalenderen vil kulturaktører i bydelen oppleve en enorm hjelp i sitt informasjonsarbeid, gi bydelen er fantastisk mulighet til å bygge sin profil som Kulturbydelen.

EN BYDEL I ENDRING

Strategien bør etter vår syn si noe om at bydelen er i stor endring. Sagene kulturråd vil her påpeke at kultur fungerer som en samlende faktor for ulike sosiale grupper.

Sagene kulturråd mener at et viktig satsingsområde for Bydel Sagene bør være å stimulere til tiltak og legge tilrette for arenaer som kan synliggjøre bydelens kulturelle mangfold, og bidra til kommunikasjon på tvers av generasjoner og kulturelle, etniske og sosiale skillelinjer.

Med arenaer mener vi:

- Fysiske møteplasser/scener.
- Ideologisk eller praktisk fundamenterte møteplasser som internettsider, møter uten fast tilholdssted og lignende.
- Skapende og inkluderende miljøer

Sagene kulturråd mener at strategien bør inneholde et mål om å ha en oppdatert liste over tilgjengelige arenaer i bydelen.

ØKONOMISK STØTTE OG SØKNADER

Sagene kulturråd vil gi Bydel Sagene all ære for å også satse økonomisk på kultur. En grunnleggende økonomisk støtte fra bydelen sin side er ryggmargen i det lokale kulturlivet.

Sagene kulturråd tror at kulturstøtten kunne få enda bedre effekt om det blir lagt opp til konkrete søknadsfrister, samt offentlige søknads- og tilslagslister. Det vil medføre en mer åpen og mer tilgjengelig kultursatsning, samt at bydelen selv får profilert seg. I tillegg vil det skape mer forutsigbare rammer for kulturarrangører.

Sagene kulturråd ønsker at det spesifiseres konkrete søknadsfrister for kulturstøtte i strategien, som annonseres og bekjentgjøres ovenfor bydelens beboere, samt at avslag og tilslag offentliggjøres i listeform, der søknads og bevilgningsbeløpene kommer frem.

En søknadsprosess er tidkrevende, men kan også være effektiviserende sett opp i mot søknadsbehandling uten søknadsfrister. Her kan eksempelvis Sagene kulturråd, under de rette forutsetningene, ta en rolle om bydelen ønsker det. Oslo musikkråd, som er fylkesleddet til Norsk musikkråd, har til sammenlikning en rolle som kvalitetssikrer av søknader til Musikkverkstedsordningen for søknader fra Oslo. Denne rollen handler ikke om godkjenning av søknader eller fordeling av penger, den handler kun om å sørge for at søknadene inneholder den informasjonen Musikkverkstedsordningen trenger for å gjøre kvalifiserte vurderinger. Her spiller lokalkunnskap og nærhet til lokale aktører en stor rolle. Sagene kulturråd er innstilt på å diskutere med bydelen om en slik rolle kan være aktuell.

LOKALE RAMMER

Sagene kulturråd ønsker at strategien i sterkere grad erkjenner at det finnes flere mindre sentra i bydelen, eksempelvis Sagene, Torshov og Sandaker, og at hvert område er har forskjellige utfordringer og behov.

Her ønsker vi også å nevne at barnehager ikke er nevnt som en arena, til tross for at det finnes mange småbarnsfamilier i bydelen.

Sagene kulturråd ønsker at strategien viderefører intensjonene som kommer fram jfr. kapitlene om skole og kirke, og at også barnehager blir inkludert.

KULTUR SOM ARBEIDSPASS

Kultursektoren har vokst kolossalt i de siste årene (jfr. Østlandsforskning sept. 2004). Det betyr at det er mange mennesker som livnærer seg på å drive med kultur. Vi ser det derfor som naturlig at Kulturbydelen i sin strategi nevner at de ønsker å legge til rette for gode vilkår for kulturnæringene. Om bydelen videreutvikler Kulturkalenderen, som nevnt ovenfor, så kan jo det nevnes som er konkret eksempel.

En organisasjon som lever av å formidle eller skape kultur, har ofte svært usikre rammer. Dette gjelder spesielt dem som omtales som helårsarrangører. Med det mener vi de som har som hovedinntekt å formidle eller skape kultur og som jevnlig, gjennom hele året, avholder kulturarrangementer. Festivaler er for eksempel ikke en helårsarrangør. At det lokale kulturlivet også har et ledd av profesjonelle kulturarrangører er viktig for forutsigbarheten og stabiliteten i kulturlivet. Dersom kulturen kun er avhengig av ildsjeler, får vi en ustabil og rykkvis kulturutvikling, etter hvert som ildsjeler slukner og nye tenner.

Sagene kulturråd mener at strategien bør anerkjenne kultur som en viktig næring for bydelen og at bydelen ønsker å legge til rette for en vital og bærekraftig næringsutvikling innen kultursektoren, der helårsarrangøren nevnes spesielt.

KULTUR SKAPER ARBEIDSPASSER

Et kulturarrangement trekker folk til et spesifikt sted. Dette området får da et fokus som andre næringsdrivende tjener på og kan utnytte kommersielt.

Attraktive kulturarenaer tiltrekker seg annet næringsliv.

I tillegg vet vi at kultur- og underholdningsindustrien vokser raskere enn de aller fleste næringer. (Jfr. Østlandsforskning sept. 2004)

Sagene kulturråd ønsker at strategien nevner at kulturen også er viktig for andre næringer i bydelen og at bydelen oppfordrer til dialog mellom lokale kulturkrefter og lokalt næringsliv.

ARENAUTVIKLING

I denne forbindelse mener vi utvikling og tilpasning av bygningsmasse og rom for kultur og flerbrukshus.

I produksjon av ulike former for kultur trengs lokaler. De fleste arbeidstakere har akseptable arbeidsplasser og ordnede arbeidsforhold. Slik er det ikke nødvendigvis på kulturarbeidernes arbeidsplasser. De må kanskje finne og legge til rette egen arbeidsplass, ofte uegnet til formålet. I tillegg til økonomi og nødvendige tillatelser, kommer alle vurderinger knyttet til lyd, akustikk, ventilasjon og strøm, lys, isolasjon, innredning, lager, adkomst, sikkerhet med mer – alt som arbeidsmiljøloven krever på en arbeidsplass.

Formidlingsarenaer som scener, utstillingslokaler og lignende må også være egnet til formålet. Her har vi, i tillegg til egnethet for kultursjangeren, også hensynet til det publikum som søker opplevelse.

Idretten har i dag svært strenge nasjonale/internasjonale standarder og kravspesifikasjoner som må følges for å få støtte til idrettsanlegg. Slik bør det også være for anlegg til kultur, men dette må innarbeides nasjonalt.

Sagene kulturråd ønsker å være med i planleggingsfasen der det rehabiliteres og nyetableres lokaler for kultur og flerbrukshus. Å sørge for at det blir lagt vekt på å bringe inn kompetanse, riktige standarder og egnethet på et tidlig tidspunkt vil være god investering.

Sagene kulturråd mener at strategien bør inneholde en formulering som posisjonerer kulturfeltet i en tidlig fase inn i utviklingsprosesser av rehabilitering og nybygg for kulturformål og flerbruksformål.

Tvi-tvi med revideringen av kulturstrategien.

Med vennlig hilsen

Styret i Sagene Kulturråd

Styreleder:

Linda Pedersen

Styremedlemmer:

Vegar Sandholt, Kjersti Evensen, Marte Blystad, Tove Ziener, Ingvil Falch

Invitasjon til samarbeid om nye minigjenbruksstasjoner

– et miljøriktig og brukervennlig lokalt tiltak

Oslo kommune skal etablere 10 nye minigjenbruksstasjoner innen 2011. Målet er å bedre privatpersoners mulighet til å levere avfall til ombruk og materialgjenvinning. Nå inviterer Renovasjonsetaten (REN) bydelene og større utbyggere til et samarbeid om etablering av stasjoner lokalt i Oslo. Dette er et viktig bidrag i arbeidet med å nå kommunens mål om å øke graden av materialgjenvinning fra dagens 30 % til 50 % innen 2014.

Materialgjenvinning og miljøriktig behandling

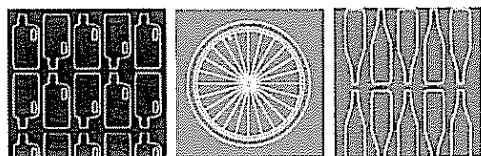
Minigjenbruksstasjon er betjente mottakssteder hvor privatpersoner kan levere mindre mengder avfall til materialgjenvinning og miljøriktig behandling. Stasjonene kan motta batterier, små elektriske apparater, farlig avfall, lysstoffrør og lyspærer, metall, papp, papir, plastemballasje, klær/tekstiler, samt keramikk, porselen og glass. Noen stasjoner kan ha et utvidet tilbud.

Sortering av avfall bidrar til en miljøvennlig behandling, og en best mulig utnyttelse av ressursene i avfallet. Alle minigjenbruksstasjoner i Oslo vil ha felles gjenkjennbare elementer, selv om størrelsen og utformingen av anlegget vil variere.

fakta

Hva kjennetegner en minigjenbruksstasjon:

- Bemannet stasjon med kvalifisert personell.
- Lokalt tilpasset åpningstid.
- Stasjonene bygges ut etter et felles konsept, men med lokal tilpasning.
- Beregnet for mindre mengder avfall.
- Stasjonene formidler informasjon om kildesortering og avfallshåndtering i Oslo

123.

●●● Sammen gjør vi
Oslos viktigste jobb

Lokale stasjoner og mindre biltrafikk

Målet er at mest mulig avfall skal gå til ombruk og materialgjenvinning. Minigjenbruksstasjoner bør derfor ligge i nærheten av, eller i boligområder slik at tilbudet er lett tilgjengelig for beboerne. Etablering av lokale stasjoner reduserer biltrafikken både i og mellom bydelene i Oslo.

Utformingen

Det er utarbeidet et forslag til et bygg på opp til 200 kvadratmeter. Bygget vil fungere i forskjellig by- og bomiljøer, og det er også mulig å tilpasse stasjonen til mindre lokaler i eksisterende bygg, for eksempel ved leie av butikklokaler og lignende.

Ved utformingen av forslaget er det lagt stor vekt på de estetiske kvalitetene ved stasjonen. Det er også lagt vekt på opplæring og informasjon om miljø og kildesortering. Stasjonen skal illustrere at kildesortering er viktig for miljøet, ved at det legges opp til å presentere hva som skjer med sortert avfall. En stor andel av bygningsmaterialene skal være basert på gjenvunnet råvare.

Stasjonens utforming skal ha et særpreg av gjenkjennende elementer. Den skal fremstå som tiltalene og ha god arealutnyttelse.

Det er foreslått utstyr for oppsamling av avfallet, samt tilhørende plassering og skilting for å ivareta stasjonens brukervennlighet. Stasjonen skal være utformet slik at den ikke belaster

nærmiljøet med lukt og støy. Direkte innsyn til avfall og oppsamlingsenheter skal unngås.

Det legges opp til to ulike løsninger. De fleste stasjonene vil være små og bilfrie – ofte innendørs. Noen av stasjonene vil være utendørs og beregnet for leveranse av avfall med bil.

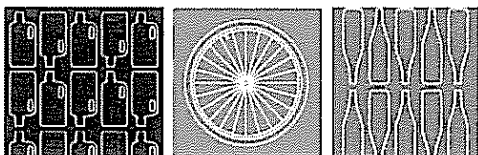
Mye av avfallet som leveres inn til stasjonene vil kunne hentes av eksisterende innsamlingsordninger. Mottakskapasiteten ved stasjonene vil være fleksibel siden hentefrekvensen for avfallet kan justeres etter behov.

Samarbeid om etablering

Renovasjonsetaten vil være ansvarlig for utbygging og drift av stasjonene. Kostnadene vil inngå som grunnlag for det ordinære renovasjonsgebyret i Oslo.

Det legges opp til et nært samarbeid med bydeler og større utbyggere som ønsker å etablere minigjenbruksstasjoner. Bydelene og utbyggere kan være med å finne egnede tomter og lokaler for lokalisering av nye stasjoner, og stille disse til disposisjon for REN.

På bakgrunn av interessen for dette tiltaket vil REN foreta en vurdering av forslagene som fremlegges. REN ber om at alle som ønsker å vurdere en slik løsning tar kontakt for å avtale videre framdrift.

●●● **Sammen gjør vi
Oslos viktigste jobb**

Kontaktpersoner:

Erik Jakobsen 23 48 37 86
Kari Bilden 23 48 37 43
Erik Nitteberg 23 48 37 09
Lise Kolberg 23 48 37 58

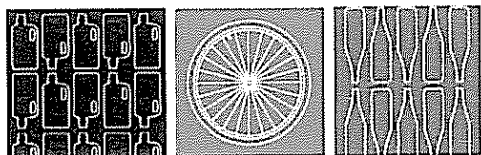
erik.jakobsen@ren.oslo.kommune.no
kari.bilden@ren.oslo.kommune.no
erik.nitterberg@ren.oslo.kommune.no
lise.kolberg@ren.oslo.kommune.no

delprosjektleder
overingeniør
prosjektleder
avdelingsdirektør

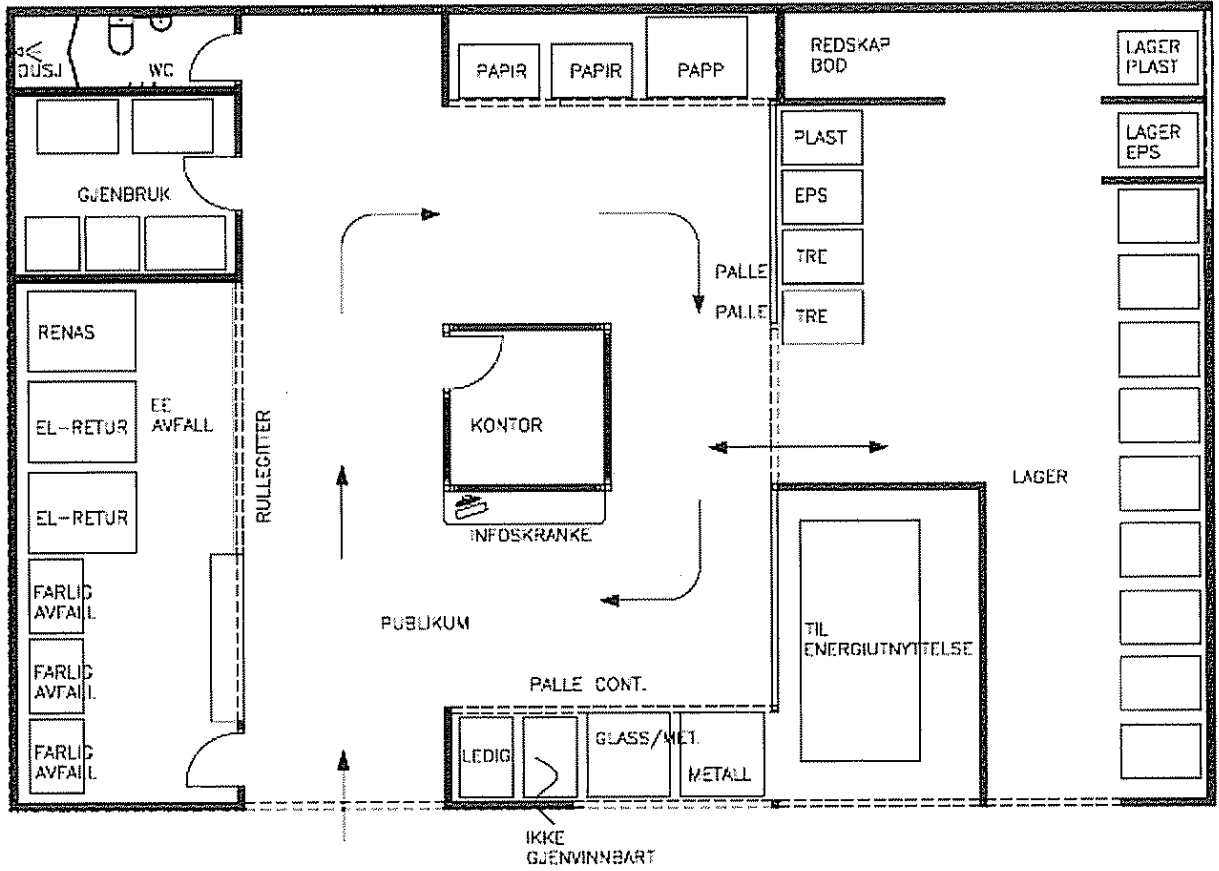
Skisser, bilder og illustrasjoner

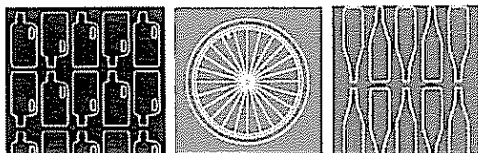
Figuren viser hvordan et nybygg kan se ut

●●● *Sammen gjør vi
Oslos viktigste jobb*

Planskissen illustrerer hvordan stasjonen kan innredes.

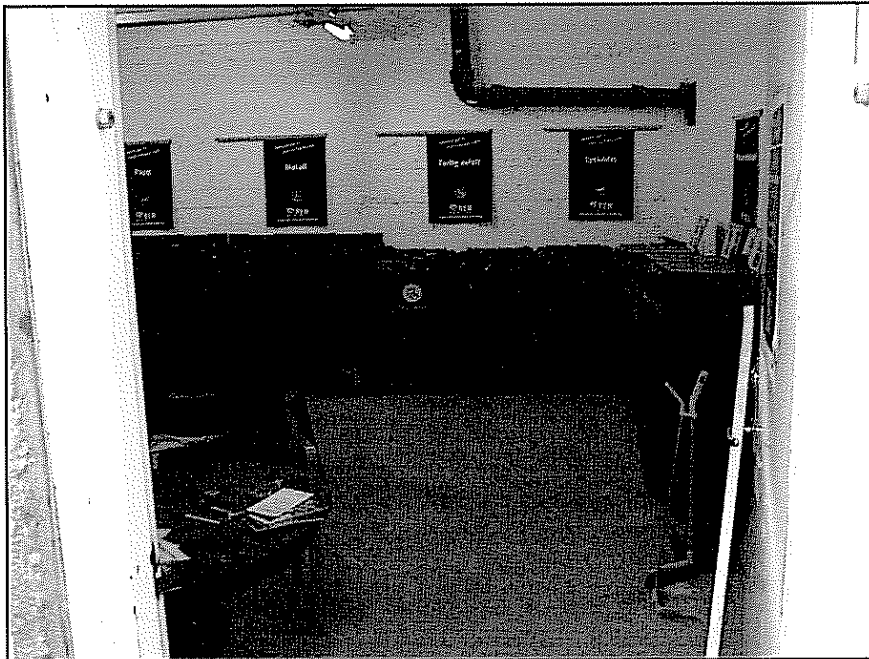

●●● Sammen gjør vi
Oslos viktigste jobb

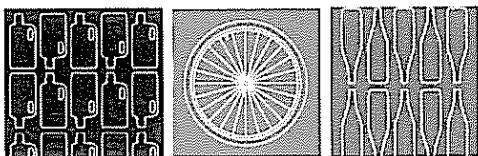
126-

Bildet viser en bilbasert minigjenbruksstasjon som vi finner på Grefsen i dag.

Bildet er fra et 30 m2 kjellerlokale som benyttes til minigjenbruksstasjon i Pilestredet Park i dag. Brukerne kommer gående med avfallet.

●●● Sammen gjør vi
Oslos viktigste jobb

Oslo kommune
Samferdselsetaten

BV salu
08/01

HANDLINGSPLAN FOR UNIVERSELL UTFORMING 2009-2012

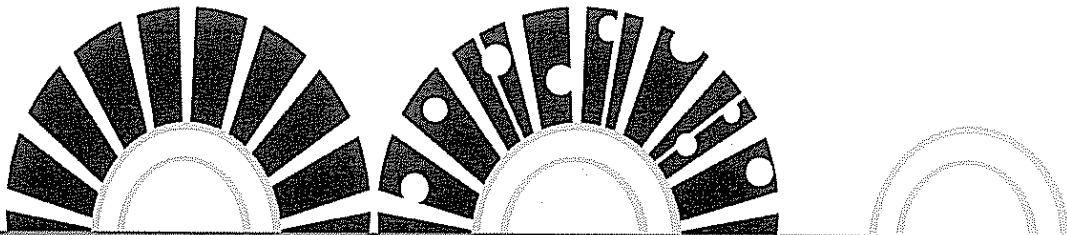

HØRINGSUTGAVE

Innspill sendes til:

Samferdselsetaten, Pb. 6703 Etterstad, 0609 Oslo
postmottak@sam.oslo.kommune.no

Høringsfrist 23. oktober 2008

FORORD

Utformingen av gater, fortau, gang- og sykkelveier, plasser og lignende påvirker folks mulighet til deltakelse i samfunnslivet. Som forvalter av kommunale veier, gater og plasser i Oslo har Samferdselsetaten et stort ansvar for byens fysiske omgivelser og for å sikre tilgjengelighet for alle brukergrupper. Gjennom handlingsplan for universell utforming ønsker Samferdselsetaten å koordinere og systematisere sin innsats for en tilgjengelig hovedstad. Handlingsplanen omfatter ikke kollektivtiltak, da dette ivaretas i eget prosjekt i Samferdselsetaten.

Denne handlingsplanen er utarbeidet av Samferdselsetaten. Samferdselsetaten har engasjert Oddrun Helen Hagen fra SWECO Norge AS som prosjektleder for arbeidet. Underveis er det samarbeidet med brukerorganisasjonene og det er innhentet uttalelser fra kommunale etater, virksomheter og bydeler.

Samferdselsetaten, 25. september 2008.

Nesten 1,2 millioner mennesker har i løpet av de siste 12 måneder opplevd uhell eller kommet i farlige situasjoner på grunn av bygningsmessige forhold.

574.000 personer opplevde uhell eller farlige situasjoner pga hull eller ujevnheter i gangareal.

23 % av befolkningen i Oslo opplever uhell/farlige situasjoner på grunn av hull eller ujevnheter i gangareal mot 15 % i Norge totalt.

Synovate, 2008

INNHALDSFORTEGNELSE

1	Innledning.....	3
1.1	<i>Bakgrunn.....</i>	3
1.2	<i>Handlingsplanens hensikt.....</i>	3
1.3	<i>Hvorfor universell utforming?.....</i>	3
1.4	<i>Samferdselsetatens visjon for universell utforming.....</i>	5
1.5	<i>Mål og delmål for perioden 2009-2012.....</i>	5
1.6	<i>Avgrensing.....</i>	6
1.7	<i>Medvirking.....</i>	6
2	Status 2008.....	8
2.1	<i>Manglende universell utforming – et samfunnsproblem.....</i>	8
2.2	<i>Lovverk og veiledningsmaterieill.....</i>	8
2.3	<i>Samferdselsetatens arbeid med universell utforming.....</i>	8
3	Prioritering av tiltak.....	14
3.1	<i>Sammenhengende reisekjede.....</i>	14
3.2	<i>Ikke-fysiske tiltak.....</i>	14
3.3	<i>Fysiske tiltak.....</i>	15
3.4	<i>Tiltak som ikke inngår i handlingsplanen.....</i>	19
3.5	<i>Omprioritering i løpet av handlingsplanens periode.....</i>	19
4	Tiltak i perioden 2009-2012.....	21
4.1	<i>Kompetanse.....</i>	21
4.2	<i>Samarbeid.....</i>	22
4.3	<i>Informasjon.....</i>	25
4.4	<i>Styringsdokumenter.....</i>	26
4.5	<i>Fysiske tiltak.....</i>	29
4.6	<i>Anleggs- og gravearbeid.....</i>	31
4.7	<i>Drift og vedlikehold.....</i>	33
4.8	<i>Evaluering.....</i>	35
5	Referanser.....	37
6	Vedlegg.....	38
	<i>Vedlegg 1: Symboler for bruk i prosjekter og kartlegging.....</i>	38

1 INNLEDNING

"Universell utforming er utforming av produkter og omgivelser på en slik måte at de kan brukes av alle mennesker, i så stor utstrekning som mulig, uten behov for tilpasning og en spesiell utforming" (Miljøverndepartementet, 2007). Begrepet universell utforming (fra engelsk: *universal design*) har etter hvert blitt et standardbegrep i norsk planfaglig vokabular, i lovverk og forvaltning.

1.1 Bakgrunn

Handlingsplan for universell utforming er en oppfølging av følgende kommunale styringsdokumenter:

- Forslag til Oslo kommunes strategiske plan for universell utforming (Oslo kommune, Byrådsavdeling for byutvikling, 2008)
- Strategisk plan for Samferdselsetaten 2008-2011 (Samferdselsetaten, 2008a)
- Strategisk dokument for etatens arbeid med universell utforming (Samferdselsetaten, 2006)

1.2 Handlingsplanens hensikt

Handlingsplanen er en tiltaksplan som skal være et grunnlag og verktøy for årsplanlegging og rapportering. Hensikten med handlingsplanen er å systematisere og prioritere tiltak knyttet til universell utforming og tilgjengelighet for alle. I tillegg fastsetter handlingsplanen visjon, mål og delmål for perioden 2009-2012. Gjennomføring av tiltak beskrevet i handlingsplanen er avhengig av de til enhver tid gjeldende politiske og økonomiske rammer og føringer.

1.3 Hvorfor universell utforming?

Ut fra dagens krav skal det offentlige rom, inklusive gater, veier og plasser, være utformet på en måte som virker inkluderende for alle mennesker, uavhengig av alder og ferdigheter. Som forvalter av det kommunale veinettet har Samferdselsetaten et samfunnsansvar i forhold til å sikre god tilgjengelighet innenfor sitt ansvarsområde.

Krav til universelt utformede omgivelser

Det er et høyt prioritert politisk mål at alle borgere skal ha mulighet til å delta i samfunnet på lik linje. Det lovmessige grunnlaget for Samferdselsetatens virksomhet er vegloven, veitrafikkloven og plan- og bygningsloven med tilhørende forskrifter.

Utformingen av veier er regulert i vegloven. Vegloven stiller ingen krav til tilgjengelighet, men det slås fast at planleggingen av det offentlige vegnettet skal skje etter plan- og bygningslovens regler. Kravene til utformingen av veganlegg følger av forskrift og utfyllende vegnormaler. Ved bygging av infrastruktur innen banesektoren er det stilt enkelte krav om universell utforming og tilgjengelighet, det er blant annet stilt krav om at forholdene skal legges til rette for orienterings- og bevegelseshemmede på plattformer, og at høyde og avstandsforskjeller mellom tog og plattform skal minimaliseres (Samferdselsdepartementet, 2006). Flere av vegnormalene er oppdatert med krav om universell utforming.

Gjennom plan- og bygningsloven med tilhørende forskrifter og veiledninger er det gitt bestemmelser som skal sikre at alle bygninger kan nyttes til sitt forutsatte formål, og at ferdige byggverk gir gode bruksmuligheter for orienterings- og bevegelseshemmede. Formålsbestemmelsen i gjeldende plan- og bygningslov § 2 inneholder ingen særskilt fremheving av tilgjengelighets- og brukbarhetshensyn, men rommer likevel adgang til å

ivareta slike hensyn som en del av det å «legge til rette for at arealbruk og bebyggelse blir til størst mulig gavn for den enkelte og samfunnet». Hensynet til tilgjengelighet for mennesker med nedsatt funksjonsevne faller inn under denne generelle formuleringen. I den nye plan- og bygningsloven, som forventes å tre i kraft fra 1. juli 2009, forsterkes kravet om tilgjengelighet for alle, blant annet ved at lovens formålsparagraf slår fast at prinsippet om universell utforming skal ivaretas både i planleggingen og i kravene til det enkelte byggetiltak. Kravet til universell utforming vil også bli tydeliggjort i forskrifter til den nye plan- og bygningsloven, her kan det også komme krav til når eksisterende bygg og uteområder skal være universelt utformet. Formålsparagrafen og nye forskrifter vil legge føringer når Samferdselsetaten planlegger nye tiltak.

Regjeringen har vedtatt ny diskriminerings- og tilgjengelighetslov som forbyr diskriminering av personer med nedsatt funksjonsevne. Loven skal gjelde på alle samfunnsområder og det innføres et diskrimineringsvern knyttet til manglende tilgjengelighet. Loven inneholder en egen bestemmelse om plikt til generell tilrettelegging (universell utforming) av all virksomhet som er rettet mot allmennheten, for eksempel publikumsbygninger og tilhørende uteområder. Loven forventes å tre i kraft fra 1. januar 2009. Plikten til generell tilrettelegging vil legge viktige føringer med hensyn til Samferdselsetatens forvaltningsansvar, både når det gjelder planlegging, drift og vedlikehold og kontroll.

I lov om offentlige anskaffelser (lov 16. juli 1999 nr. 69 om offentlige anskaffelser) oppstilles det et krav om at offentlige oppdragsgivere skal ta hensyn til universell utforming under planleggingen av den enkelte anskaffelse.

Hva innebærer universell utforming for Samferdselsetaten?

Tilrettelegging av det offentlige rom slik at det er tilgjengelig for alle omfatter alle ledd i forvaltningen. For Samferdselsetaten innebærer dette at hensynet til universell utforming må ivaretas både ved planlegging og utføring av nye tiltak på veinettet, i oppfølging og kontrollen av bruken av veinettet, samt gjennom drift og vedlikehold.

"Hovedsiktemålet med universell utforming er å oppnå likestilling og deltakelse ved å fjerne eksisterende barrierer og hindre at nye oppstår. (...) Mens tilgjengelighet kan oppnås gjennom spesielle løsninger, forutsetter universell utforming at hovedløsningen skal imøtekomme alle brukerbehov" (Miljøverndepartementet, 2007). Universell utforming vil i mange tilfeller kreve store ombygginger. I forbindelse med nyanlegg og større rehabiliteringsprosjekter må universell utforming alltid være en premisse for arbeidet. I tilknytning til mange eksisterende uteområder er det også nødvendig å bedre tilgjengeligheten, men det kan være vanskelig å få til universelt utformede løsninger i forbindelse med mindre ombygginger, rehabilitering og tilrettelegging. På disse steder kan tilgjengelighet oppnås gjennom spesielle tilpasninger.

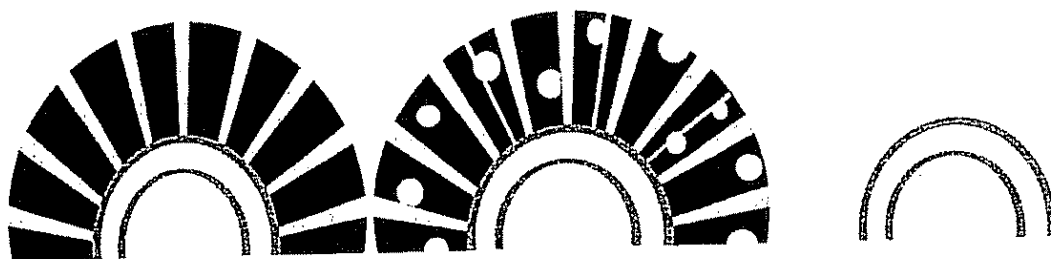
I forbindelse med bruken av det offentlige rom har Samferdselsetaten et ansvar for å sikre trygge omgivelser og god tilgjengelighet. I forbindelse med graving og stillaser beslaglegges ofte store deler av fortauet, og gatenettet blir stedvis uframkommelig. Ulike innretninger plasseres ofte i gangsoner, og bidrar til en ytterligere forverring. Her kan imidlertid god tilgjengelighet sikres gjennom klare rutiner, bevissthet i forvaltning og god oppfølging. Det må arbeides for utvidet kontroll av tilgjengeligheten, både gjennom samarbeid med Trafikketaten i forhold til sikring av ferdsele på offentlig sted, samt gjennom oppfølging av graveinstruksen og arbeid på kommunal grunn.

"Universell utforming fordrer presisjon ved utforming, drift og vedlikehold. Marginene for feil er små, og feil utførelse og manglende vedlikehold kan føre til at den inkluderende kvaliteten forsvinner." (Miljøverndepartementet, 2007). Utførelsen av drift og vedlikehold påvirker tilgjengeligheten, og krever presisjon både sommer og vinter.

Arbeidet med universell utforming er krevende og forutsetter at man tenker nytt og annerledes, blant annet i forhold til måten vi jobber på og hvordan vi finner gode løsninger som ivaretar alle. Universell utforming gir løsninger som er tilrettelagt for personer med funksjonsnedsettelse, men som også fungerer godt for alle andre. Tradisjonelt har menneskekroppen vært utgangspunktet for dimensjonering, men med utgangspunkt i premissene for universell utforming bør dimensjoneringen baseres på mennesket som barn, ung, voksen og eldre, mennesket med redusert funksjonsevne med hensyn til bevegelse, orientering og overfølsomhet ovenfor luftforurensninger og materialer, samt mennesket som bruker tekniske hjelpemidler som har konsekvenser for utforming (Husbanken og Statens bygningstekniske etat, 2008).

1.4 Samferdselsetatens visjon for universell utforming

Samferdselsetatens visjon er at hele Oslo er tilgjengelig for alle. I illustrasjonen nedenfor symboliserer kjernen av sola Oslo sentrum, mens strålene står for veiene.

Visjonen er først å få til universell utforming av indre by og de viktigste ferdssårene inn til sentrum. Parallelt arbeides det med tiltak i bydelssentraene (stjernene) og de mindre gatene, slik at på sikt skal hele byen være tilgjengelig.

1.5 Mål og delmål for perioden 2009-2012

For å konkretisere arbeidet med universell utforming og tilgjengelighet for alle i perioden 2009-2012, er det pekt ut mål og delmål som skal bidra til å gjennomføre de rette tiltakene.

Mål

Samferdselsetaten inkluderer hensynet til universell utforming i planleggingen og forvaltningen av det kommunale veinettet slik at offentlige byrom oppleves som funksjonelle og attraktive for alle brukere.

Delmål 1 Kompetanse

Alle ansatte skal vite betydningen av universell utforming og ha den nødvendige kompetansen for å følge opp dette i sitt daglige arbeid.

Delmål 2 Samarbeid

Samferdselsetaten skal ha etablert gode samarbeidsrutiner med brukerorganisasjonene, andre etater og virksomheter og private aktører.

Delmål 3 Informasjon

Samferdselsetaten skal ha etablert system og rutiner for informasjon om tilgjengeligheten i Oslos gater og om hvordan universell utforming ivaretas i etatens arbeid.

Delmål 4 Styringsdokumenter

Alle interne rutiner, regelverk, veiledere og lignende som Samferdselsetaten legger til grunn for sitt arbeid skal ivareta hensynet til universell utforming og tilgjengelighet for alle.

Delmål 5 Fysiske tiltak

Prinsippene om universell utforming integreres i all planlegging og gjennomføring av nye tiltak. Hensynet til universell utforming skal ivaretas både i etatens egne planer og i eksterne planer som Samferdselsetaten skal godkjenne eller uttale seg til. Sentrale områder og strøgsgater skal utbedres ned hensyn til tilgjengelighet for alle.

Delmål 6 Anleggs- og gravearbeid

Tilgjengelighet ved anleggs- og gravearbeid forbedres gjennom god planlegging, oppfølging, kontroll og bruk av sanksjoner.

Delmål 7 Drift og vedlikehold

Fotgjengere skal, uavhengig av funksjonsgrad, oppleve god tilgjengelighet på det kommunale veinettet i både sommer- og vinterhalvåret. God tilgjengelighet skal sikres gjennom krav til utførelse i drifts- og vedlikeholds kontraktene, samt gjennom kontroll av utførte oppgaver. Det skal rettes særlig fokus på strekninger og områder som er spesielt tilrettelagt eller som er mye brukt.

Delmål 8 Evaluering

Samferdselsetaten skal ha etablert et system for evaluering både på overordnet og detaljnivå. Evalueringen skal danne grunnlaget for forbedringer, kompetanseoverføring og læring. Evalueringen skal skje i samarbeid med brukerorganisasjonene.

1.6 Avgrensning

I "Strategisk dokument for etatens arbeid med universell utforming" (Samferdselsetaten, 2006) ble prosesser og aktiviteter rettet mot universell utforming initiert. Gjennom handlingsplanen for universell utforming følges dette opp gjennom en detaljering og prioritering av tiltak slik at innsatsen innen eget ansvarsområde styrkes og koordineres. Handlingsplanen danner grunnlaget for fordeling og bruk av midler knyttet til konkrete fysiske tiltak og overordnede tiltak som for eksempel utredninger, veilednings- og informasjonsmateriell. I tillegg retter handlingsplanen seg mot drifts- og vedlikeholdstiltak, grave- og anleggsarbeid og øvrig forvaltning. Planer for kollektivtiltak inngår ikke i handlingsplanen, da dette ivaretas som eget satsningsområde. Det bemerkes at universell utforming er en viktig premisse når Samferdselsetaten planlegger kollektivtiltak. Oppgradering av signalanlegg følger også egne prioriteringer, men også her skal hensynet til universell utforming ivaretas.

Flere forhold av stor betydning for tilgjengelighet for alle faller utenfor Samferdselsetatens forvaltningsansvar. Gjennom en nettverksgruppe med andre etater og virksomheter ønsker Samferdselsetaten å synliggjøre behov og tiltak som faller utenfor etatens ansvarsområde, samt legge til rette for tverrsektoriell samhandling. Gjennom bruk av internett, brosjyrer med mer er det ønskelig å formidle relevant informasjon til næringsdrivende, gårdeiere og andre, slik at også disse kan bidra til økt tilgjengelighet i det offentlige rom.

1.7 Medvirking

I forbindelse med utarbeidelsen av handlingsplan for universell utforming er det lagt vekt på en god dialog internt i Samferdselsetaten, med brukerorganisasjoner, bydeler samt andre etater og virksomheter. Allerede opprettede fora, som brukerrådet for universell utforming og nettverksgruppen for etater og virksomheter er benyttet.

Handlingsplan for universell utforming 2009-2012

Ved prosjektets oppstart ble det tatt kontakt med følgende brukerorganisasjoner:

- Norges Handikapforbund, Oslo
- Funksjonshemmedes Fellesorganisasjon, Oslo
- Rådet for funksjonshemmede, Helse- og velferdsetaten (Oslo kommune)
- Norges Blindforbund, Oslo
- Det sentrale eldrerådet

Det er orientert om arbeidet med handlingsplanen i de faste brukerrådsmøtene. Det har også vært arrangert egne møter med de ulike organisasjonene der aktuelle tiltak og forslag til prioritering ble diskutert. Gjennom dialog med brukerorganisasjonene har Samferdselsetaten fått inn gode innspill til handlingsplanen, samt fått forankret arbeidet i forhold til den kompetanse brukerorganisasjonene har. Samarbeid med brukerorganisasjonene vil også være viktig i forbindelse med oppfølging av handlingsplanen.

Ved prosjektets oppstart ble bydelene i Oslo kommune kontaktet. Det ble spurt om bydelenes arbeid med universell utforming og kjennskap om lokale behov. Bydelenes arbeid med universell utforming ser ut til å variere mye. De innspill som er mottatt er vurdert i forhold til handlingsplanen.

Samferdselsetaten har opprettet en nettverksgruppe med personer som arbeider med universell utforming i andre etater og virksomheter. Hensikten med denne gruppen er å utveksle erfaringer, ha et kompetanseoppbyggende nettverk og drøfte problemstillinger som går på tvers av ansvarsområdet til den enkelte etat. De som er representert er foruten Samferdselsetaten; Helse- og velferdsetaten, Plan- og bygningsetaten, Eiendoms- og byfornyelsesetaten, Friluftsetaten, Trafikketaten, Kulturetaten, Byantikvaren, Ruter AS, Statens vegvesen region øst og Deltasenteret. Det er orientert om arbeidet med handlingsplanen i nettverksgruppen, og de ulike etatene og virksomheten har fått anledning til å komme med innspill til arbeidet. Her har hensikten vært å koordinere aktuelle tiltak og for å trekke grensesnittet mot tiltak som faller utenfor Samferdselsetatens ansvarsområde. Samarbeid med etatene og virksomhetene anses som en viktig del av de tiltak som planlegges utført i perioden 2009-2012, slik at man får en mest mulig samlet og koordinert innsats som tjener byens brukere.

Handlingsplan for universell utforming er sendt på høring til brukerorganisasjonene, bydelene samt aktuelle etater og virksomheter.

2 STATUS 2008

"Svært mange bygninger og uteområder har en utforming som utestenger eller skaper hindringer for mange. Trapper er kanskje det tydeligste symbolet på utestenging, men også høye fortauskanter, brosteinsgater og mangelfull snømåking gjør det vanskelig å ta seg fram for mange. Reklameskilt på fortauer, uheldig plassering av stolper og generell dårlig merkning av dører og trapper skaper hindringer for synshemmede"

(Sosial- og helsedirektoratet, 2008).

2.1 Manglende universell utforming – et samfunnsproblem

Når bygningen eller uteområdet er utformet slik at noen ikke kan komme inn eller får unødige problemer med å delta i aktivitetene, er det et samfunnsproblem og det forsterker de økonomiske og sosiale forskjellene i samfunnet (Sosial- og helsedirektoratet, 2008). En befolkningsundersøkelse utført av Synovate for Norges Blindforbund viser at på landsbasis har nesten 1,2 millioner mennesker i løpet av de siste 12 månedene opplevd uhell eller kommet i farlige situasjoner på grunn av bygningsmessige forhold. I Oslo opplever 23 % av befolkningen uhell/farlige situasjoner på grunn av hull eller ujevnheter i gangareal mot 15 % i Norge totalt. Undersøkelsen viser at de mest alvorlige skadene forekommer ofte blant personer som har opplevd uhell på grunn av trapper og kanter. Andre forhold som skaper faresoner er blant annet hull og ujevnheter i bakken, glassflater, skilt, stolper eller andre hindringer i gangarealer (Synovate, 2008).

2.2 Lovverk og veiledningsmaterieil

På statlig hold har det de siste årene blitt lagt ned et betydelig arbeid for å oppnå universell utforming innen viktige samfunnsområder, blant annet gjennom endringer i lovverk, utarbeidelse av regjeringens handlingsplan for økt tilgjengelighet, veiledningsmaterieil etc. Regjeringens mål er at alle samfunnsborgere skal ha like muligheter til personlig utvikling og livsutfoldelse. Samfunnsskapt hindringer kan gi dårligere vilkår for utdanning, arbeid og aktivt sosialt liv for personer med nedsatt funksjonsevne. Regjeringen har utarbeidet en handlingsplan for økt tilgjengelighet, som skal være en aktiv plan for å bøte på dette. Strategien universell utforming er lagt til grunn i arbeidet. Det sentrale arbeidet med universell utforming følges opp i kommunene, blant annet gjennom strategiplaner og handlingsplaner.

Tiltak innen Samferdselsetatens ansvarsområde berøres av flere ulike lover, retningslinjer og veiledere, og det utvikles stadig nye normer og veiledningsmaterieil som fokuserer på universell utforming. Da det aktuelle grunnlaget er under stadig oppdatering henvises det til etatens nettsider om universell utforming, der det er utarbeidet en oversikt over aktuelle lover og regler: www.samferdselsetaten.oslo.kommune.no.

2.3 Samferdselsetatens arbeid med universell utforming

Retten til samfunnsdeltagelse avhenger av planleggingen, utformingen og vedlikeholdet av det offentlige rom. Samferdselsetaten har arbeidet med tilgjengelighet lenge, men først de siste to-tre årene har dette blitt et eget fokusområde med mer helhetlig og systematisk arbeid.

Styringsdokumenter

Temaet universell utforming er innarbeidet i Samferdselsetatens strategiske plan. Det foreligger også et eget strategisk dokument for Samferdselsetatens arbeid med universell

utforming som ble utarbeidet i 2006. Samferdselsetatens internettsider har eget temapunkt for universell utforming, der informasjon om etatens arbeid publiseres.

Samferdselsetaten har igangsatt arbeidet med å revidere gatenormalene for Oslo, slik at blant annet hensynet universell utforming ivaretas. Etaten har også utarbeidet en veileder for ledelinjer til kollektivtransporten

Grave- og anleggsarbeid

Det er utarbeidet ny graveinstruks der det stilles krav til tilgjengelighet og universell utforming. Graving i veier og gater medfører ulemper for trafikanter, gående, syklende, næringsdrivende og beboere ved graveområdet. I tillegg medfører graving fare for redusert trafikksikkerhet. Graveinstruksen er utarbeidet for at ulempene skal bli minst mulig og for å klargjøre hvilke krav som settes til både byggherre og entreprenør som skal gjennomføre gravearbeidet. Graveinstruksen har et eget punkt om universell utforming, der det heter at

"(...) omgivelsene ved gravestedet skal være utformet slik at de kan brukes av alle mennesker, og være tilrettelagt for fremkommelighet i så stor utstrekning som mulig, uten behov for tilpassing eller spesiell tiltak. På gravestedet skal det derfor alltid være mulig å passere for alle og ikke minst for funksjonshemmede som for eksempel svaksynte, blinde, bevegelseshemmede, rullestolbrukere og personer som triller barnevogn"

(Samferdselsetaten, 2008b).

Drift og vedlikehold

Målet for vinterdriften er å gi god fremkommelighet og trafikksikkerhet for alle trafikanter. Hovedveier, bussruter og bratte bakker skal være ferdigstrødd innen 4 timer etter at behovet oppstod, mens boliggate skal være strødd innen 12 timer. Brøyting av fortau mellom Ring 1 og grensen til "indre by" definert i *Politivedtekt for Oslo* iverksettes når det er målt 3 cm snø. I indre by utenfor Ring 1 skal fortau langs hovedveiene være strødd innen 4 timer, mens fortau langs boligveiene skal være strødd innen 12 timer. Langs de viktigste gangtraseene koster og saltes fortauet. Fortauer og boligveier strøs med singel når det er glatt, mens hovedveier og bratte bakker strøs fortrinnsvis med salt. Samferdselsetatens entreprenører strør ikke lenger med saltblandet sand, kun strøsingel blir benyttet. Dette er en vesentlig endring som er med på å bedre byluften, og som reduserer uønsket forurensing. Samferdselsetaten strør også fotgjengerovergangene, og snøranken ved fotgjengerfelt og inn til signalstolpene fjernes samtidig med brøytingen. Kommunale trapper blir måkt manuelt.

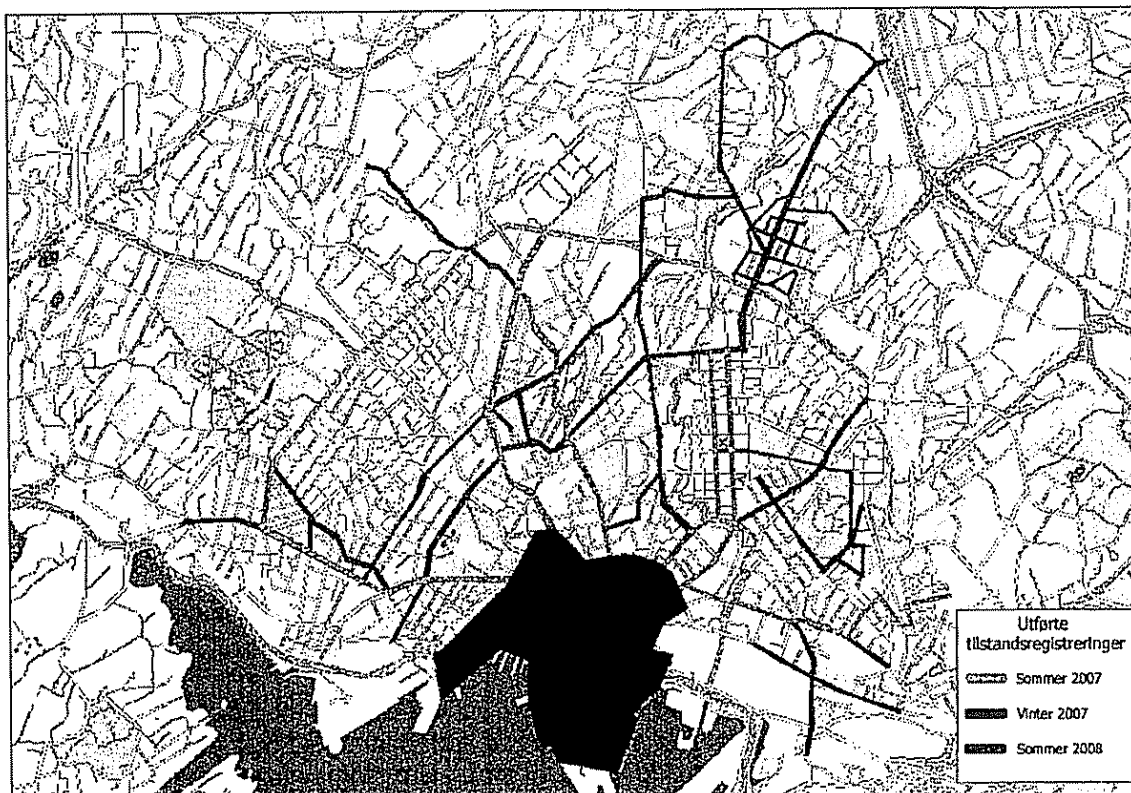
Internt og eksternt samarbeid

Etaten har i dag en egen koordinator som arbeider med universell utforming både internt og i samarbeid med brukerorganisasjoner og andre etater og virksomheter. Samferdselsetaten har opprettet et brukerråd med representanter fra brukerorganisasjonene, et eksternt nettverk med representanter fra ulike etater og virksomheter, samt et internt nettverk med representanter fra ulike seksjoner i etaten. Det er også gjennomført tiltak med hensyn til kompetanseoppbygging av etatens medarbeidere. I løpet av høsten 2008 har ca 50 medarbeidere deltatt på 3 dagers kurs i universell utforming.

Tilstandsregistrering

For å få kunnskap om hvilke fysiske tiltak Samferdselsetaten må gjøre for at kommunale veier, gater, plasser, fortau og lignende skal være tilgjengelige for alle er det utført tilstandsregistreringer av ulike gater og områder i Oslo. Tilstandsregistreringene danner utgangspunkt for anbefaling av konkrete tiltak, og avdekker gode og dårlige eksempler med hensyn til universell utforming. Gjennom tilstandsvurderingene avdekkes også behov for å gjennomføre større utbedringer, for eksempel behov for total gateopprusting.

Tilstandsregistreringer er gjennomført i Oslo sentrum og i viktige forbindelser ut av sentrum og utbedringstiltak er igangsatt enkelte steder. Kartet nedenfor viser det som er registrert.

Illustrasjonen viser områder som er registrert med hensyn til universell utforming og tilgjengelighet for alle.

Fysiske tiltak

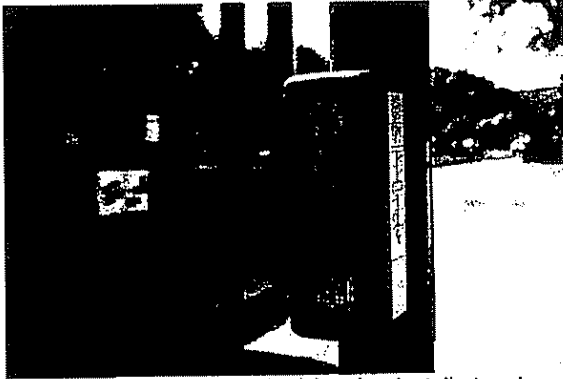
Universell utforming er innarbeidet som tema i etatens anskaffelser og er en viktig premisse i etatens forprosjekter, reguleringsplaner, detalj- og byggeplaner.

Samferdselsetaten har gjennomført flere fysiske tiltak som øker tilgjengeligheten. Gågater er rehabilitert med ledelinjer og forbedret atkomst til gårdene, nedsenket kantstein ved gangfelt er utbedret en rekke steder og lydsignal er installert i ca 190 av 216 signalanlegg. Varselsindikator er anlagt ved noen gangfelt og Samferdselsetaten utreder ulike løsninger for hvordan dette skal utføres.

Tiltak knyttet til kollektivtrafikk er et høyt prioritert område i Samferdselsetaten. Samferdselsetaten har etablert et eget prosjekt SamFram, som er tillagt ansvar for planlegging og gjennomføring av kollektivtrafikktiltak på det kommunale veinettet i Oslo. Prosjektet samarbeider med brukere og kollektivselskapene. Det arbeides med flere ulike slags tiltak, blant annet etablering av høystandard holdeplasser, ledelinjer på holdeplass, fortau og gangforbindelser til og fra holdeplassene, informasjonstiltak, samlokalisering etc. Det gjennomføres også kartlegging av bussruter med blant annet vurdering av tilgjengeligheten. I forbindelse med kollektivtrafikktiltak er det høy fokus på universell utforming.

Gode eksempler

Tilstandsregistreringene viser flere gode eksempler med hensyn til universell utforming.

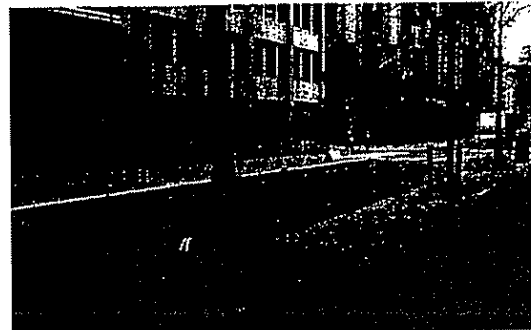
Lydsignal med relieffkart. Lydsignal er installert ved ca 87 % av signalanleggene Samferdselsetaten har ansvaret for. Foto: Samferdselsetaten.

Det er gjennomført flere prosjekter med ledelinjer, både på holdeplasser og i gågater. Foto: Samferdselsetaten.

Soneinndeling med forskjellig belegg gir et logisk og lettlest gangareal. Møbleringssonen er ført helt frem til gangfelt, og det er god kontrast mellom de ulike materialene. Foto: Samferdselsetaten.

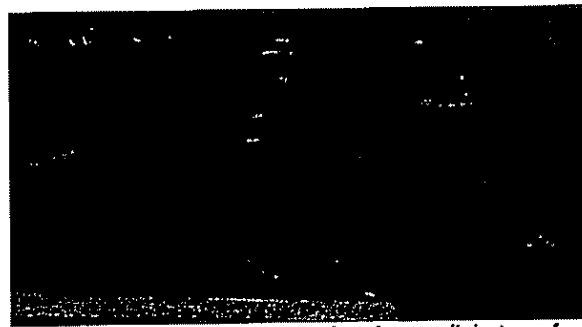
Soneinndeling med ulikt belegg i møblerings- og gangarealet. Foto: Samferdselsetaten.

Dårlige eksempler

Dessverre avdekker tilstandsregistreringene at man på mange steder har behov for mange tiltak for å skape god tilgjengelighet til byens uterom.

Holdeplassen beslaglegger store deler av fortauet. Lehuset og salgsinnretninger gir redusert fremkommelighet. Foto: Samferdselsetaten.

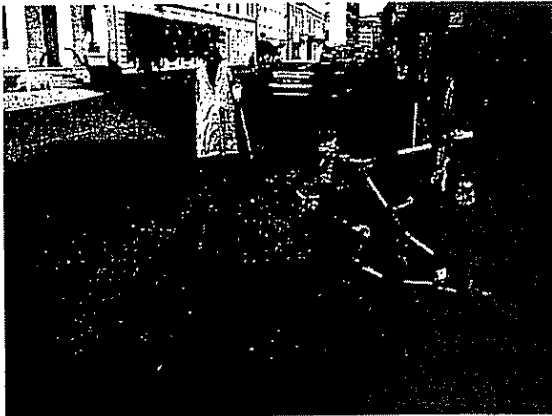
Salgsinnretningene reduserer fremkommeligheten på fortauet, og gjør det spesielt vanskelig for bevegelses- og synshemmede. Foto: Samferdselsetaten.

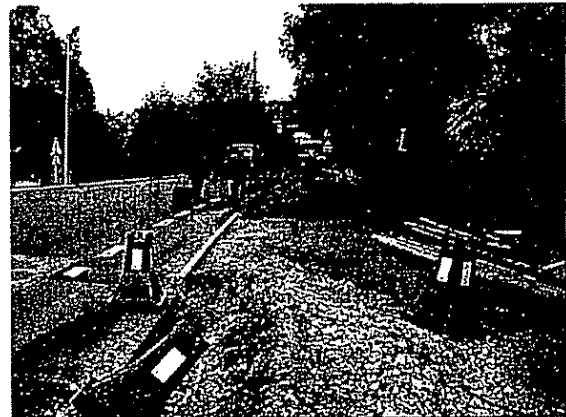
Salgsinnretninger på fortauet kombinert med trær gir redusert fremkommelighet. Foto: Samferdselsetaten.

Betonggrisen forhindrer kjøring på fortau, men reduserer fremkommelighet for gående og kan være til fare for synshemmede. Foto: Samferdselsetaten.

Ved gravearbeid reduseres ofte fremkommeligheten, og sikringen av anlegget er mangelfull. Foto: Samferdselsetaten

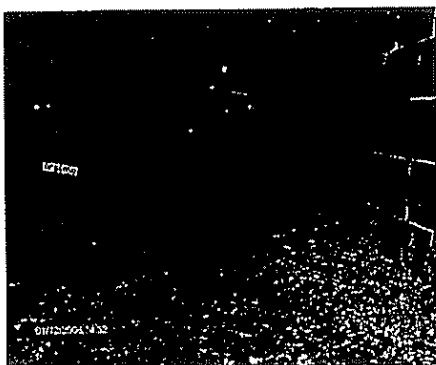
Fotgjengeren benytter sykkelfeltet og kjørebanelen på grunn av gravearbeid. Sikringen av anlegget er mangelfull. Foto: Samferdselsetaten

Manglende brøyting ved gangfelt gir dårlig fremkommelighet for alle og blir et stort problem for syns- og bevegelseshemmede. Foto: Samferdselsetaten.

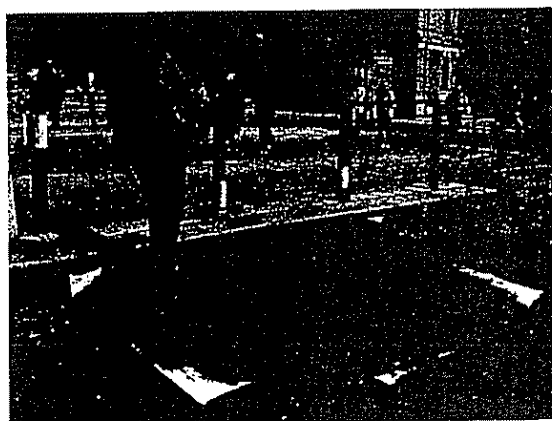
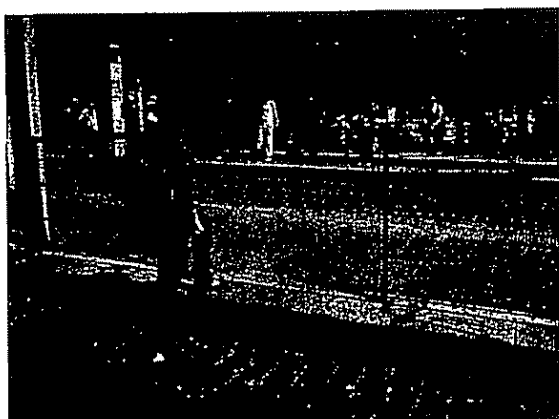
Issvull ved gangfelt gir dårlig fremkommelighet for alle og blir et stort problem for syns- og bevegelseshemmede. Foto: Samferdselsetaten.

Løv på fortauet gjør det glatt, samt at det blir vanskelig å se ujevnheter i gangarealet. Foto: Samferdselsetaten.

Et smalt fortau med slitt dekke blir her ufremkommelig på grunn av at kummene ligger henslengt. Foto: Samferdselsetaten

På grunn av anleggsarbeider i Stortingsgata ble fotgjengerne ledet til å krysse kjørebane ved holdeplass. Høydeforskjellen mellom kjørebane og holdeplassareal er uakseptable som gangsone. Ved hjelp av enkle grep er krysningspunktet gjort midlertidig tilgjengelig for alle. Foto: Samferdselsetaten.

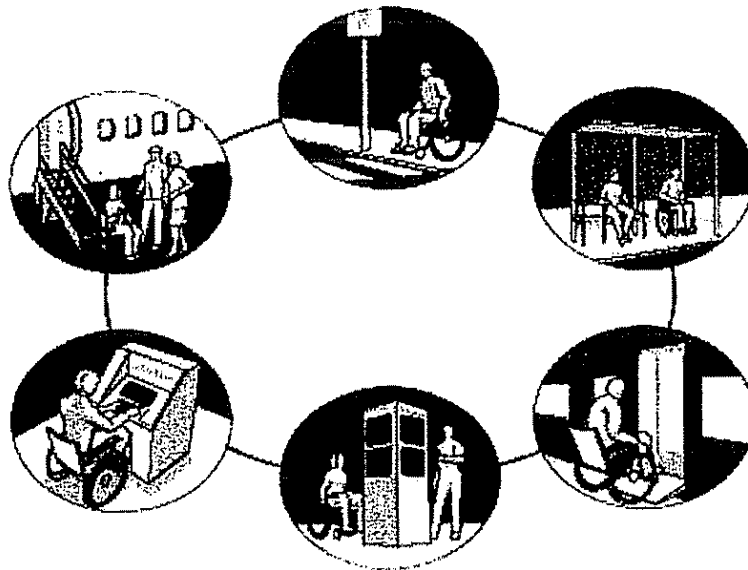
3 PRIORITERING AV TILTAK

Handlingsplan for universell utforming skal etablere et system for inndeling og prioritering av tiltak som må gjøres for å oppnå universell utforming og tilgjengelighet for alle på gater, veier og plasser innenfor Samferdselsetatens ansvarsområde. Planen omfatter både fysiske og ikke-fysiske tiltak, og det er lagt opp til en strategi for prioritering av de ulike tiltakene. Gjennomføring av tiltak beskrevet i handlingsplanen er avhengig av de til enhver tid gjeldende politiske og økonomiske rammer og føringer.

3.1 Sammenhengende reisekjede

For mennesker med funksjonsnedsettelse er samspillet mellom de ulike delene av reisekjeden avgjørende for brukbarheten av tilbudet. "Utforming av hele reisekjeden etter prinsippene om universell utforming bidrar til økt kvalitet og reiseaktivitet for alle reisende" (NHF, 2005).

For å få til et sammenhengende nett som tilfredsstillende kravet til universell utforming tas det utgangspunkt i reisekjedens hovedledd. Dette omfatter veien til og fra holdeplassen, selve holdeplassen/terminalen, transportmidlet, informasjon, betalingssystemer, samt assistanse, service og opplæring. For å få til et godt samspill mellom reisekjedens ulike deler må det gjennomføres både fysiske og ikke-fysiske tiltak. Deler av reisekjeden faller utenfor Samferdselsetatens ansvarsområde. Her er det imidlertid viktig med tverrsektoriell samhandling og at etaten gjennom sitt arbeid påvirker andre etater og virksomheter, slik at hele reisekjeden blir tilgjengelig.

Reisekjedens hovedledd. Illustrasjon: David Keeping. Kilde: NHF 2005.

3.2 Ikke-fysiske tiltak

De ikke-fysiske tiltakene skal danne grunnlaget for gjennomføring av hensiktsmessige fysiske tiltak, og skal gi Samferdselsetaten den nødvendige kompetanse og grunnlagsmateriell for å kunne ivareta hensynet til universell utforming og tilgjengelighet for alle på en tilfredsstillende måte i sitt arbeid. Eksempler på ikke-fysiske tiltak er

kompetanseheving, oppdatering av saksbehandlingsrutiner og normer, utarbeidelse av veiledningsmaterieill, kontroll og lignende.

Forslag til prioritering av ikke-fysiske tiltak

Ikke-fysiske tiltak gjennomføres ved bruk av interne ressurser eller ved kjøp av konsulenttjenester. Det er vanskelig å beskrive en konkret strategi for å prioritere de ikke-fysiske tiltakene. Men det er lagt opp til at det er viktig å jobbe for at Samferdselsetaten har det nødvendige grunnlaget for å ivareta universell utforming innen sine ansvarsområder. Dette innebærer blant annet oppdatering av styringsdokumenter og saksbehandlingsrutiner, slik at saksbehandlere og prosjektledere har gode verktøy for å sikre at hensynet til universell utforming får høy fokus. Sammen med kompetansebyggende tiltak vil dette gjøre Samferdselsetaten godt rustet i arbeidet.

Oppdatering av etatens gatenormaler anses også som en svært viktig oppgave, både fordi Statens vegvesens håndbok 017 nå er revidert, men ikke minst på grunn av at kravet til universell utforming har fått forsterket fokus gjennom blant annet lovendringer. Da erfaringsgrunnlaget for løsninger rettet mot universell utforming er mangelfullt, er det også viktig at man gjennom utrednings- og utviklingsarbeid jobber for å komme frem til gode fysiske løsninger. Dette arbeidet bør skje i samarbeid med sentrale myndigheter, andre kommuner og brukerorganisasjonene. Evaluering er også et forhold som bør ha høyt fokus i denne forbindelse. Kun gjennom en bevisst evaluering vil man kunne få den nødvendige utvikling av løsninger samt den kompetanseoverføring som er nødvendig for å lykkes i arbeidet med universell utforming og tilgjengelighet for alle.

Det er også viktig at arbeidet som utføres kontrolleres og følges opp, slik at intensjonene med de fysiske løsningene ivaretas gjennom forvaltningen. For at et anlegg som er bygget etter prinsippene om universell utforming skal kunne opprettholde sin tiltenkte funksjon, må ikke brukbarheten svekkes av utilsiktet bruk eller manglende drift og vedlikehold. Leie av gategrunn til salgsareal, uteservering og lignende kan være en berikelse for bylivet, men i mange tilfeller ser man at disse aktivitetene fyller opp så store deler av fortauet at det blir vanskelig å passere. Elementer som plasseres uten hensyn til gangsoner kan redusere fremkommeligheten og enkelte brukergruppers mulighet for bruk av det offentlige rom. Det er viktig at man tilrettelegger for en allsidig bruk av byens rom, men at man gjennom forvaltning og kontroll sikrer at denne bruken ikke utestenger enkelte fra å delta i byens aktiviteter. Det er derfor viktig at Samferdselsetaten arbeider for at tilgjengeligheten bedres gjennom kontroll og gjennom sine ulike samarbeidsfora.

3.3 Fysiske tiltak

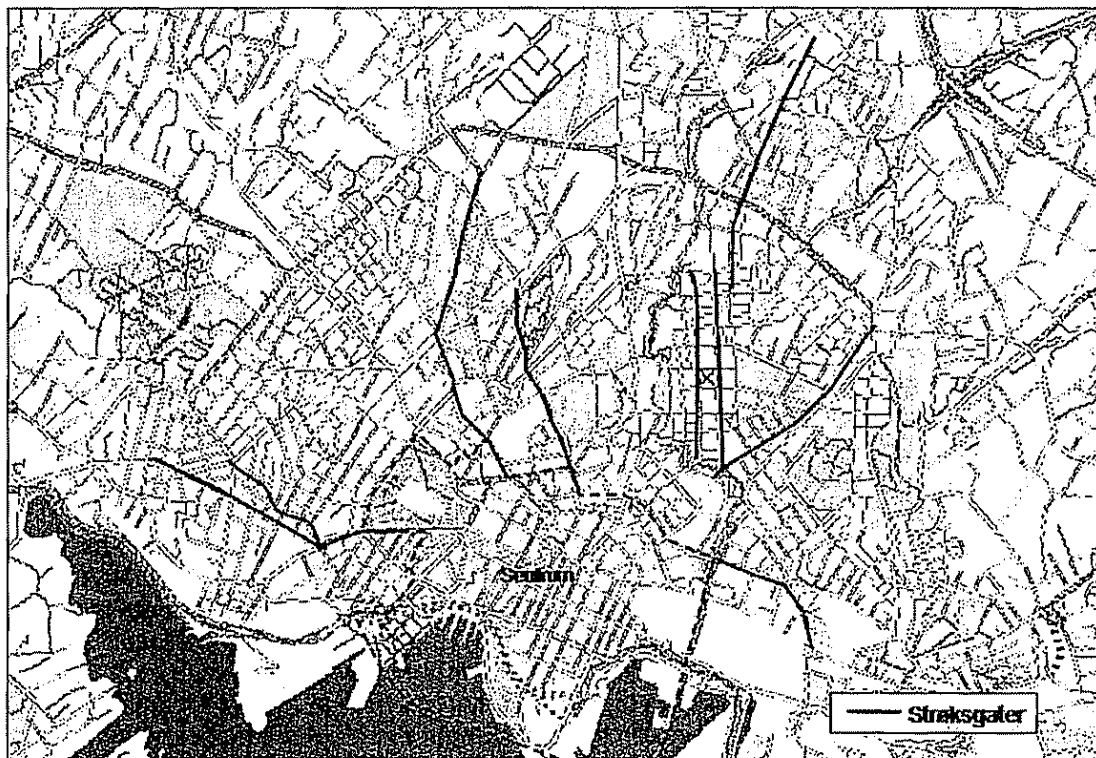
Fysiske tiltak skal bedre tilgjengeligheten til offentlige byrom som forvaltes av Samferdselsetaten. Ved å ta utgangspunkt i et sentralt start- og målpunkt og gjennomføre tiltak i viktige forbindelser og områder ut fra dette punktet, kan man skape god tilgjengelighet og sammenheng. Innenfor prioriterte forbindelser og områder utføres nødvendige tiltak i den grad det lar seg gjøre. Det er foreslått at det tas utgangspunkt i Jernbanetorget som er under opprusting, og at forbindelser ut fra dette start- og målpunktet prioriteres med hensyn til gjennomføring av fysiske tiltak. Denne tilnærmingen er forenbar med etatens visjon for arbeidet med universell utforming. Planen inneholder ikke kollektivtiltak, da disse ivaretas i eget prosjekt i Samferdselsetaten.

Inndeling av byens, gater, plasser og torg

I tillegg til at forbindelser og plasser i indre by er tilgjengelige, er det viktig å se på enkeltområder også utenfor indre by. Mange personer ferdes sjelden i sentrum, men oppsøker lokalsentra. Tilstandsregistrering og gjennomføring av tiltak i tilknytting til lokale sentra/møteplasser i ytre by bør derfor igangsettes parallelt med tiltak i indre by. For å

prioritere hvor det skal gjennomføres fysiske tiltak er det tatt utgangspunkt i en overordnet inndeling av byens gater, plasser og torg. I forslag til Kommunedelplan for torg- og møteplasser (Plan- og bygningsetaten, 2007) er det foreslått en femdelt inndeling av viktige gater, veier, torg og plasser i både indre og ytre by.

Strøksgate er en gate utenfor sentrum med høy grad av sentralitet og et variert handelstilbud supplert med øvrige urbane funksjoner og egenskaper. Strøksgatene har en viktig funksjon som møtested på hele eller deler av strekningen, men også som transportårer for offentlig transport. Strøksgatene er de sentrale forbindelsesårer fra sentrum og bør derfor være høyt prioritert.

Strøksgater Samferdselsetaten har ansvaret for.

Samferdselsetaten har ansvaret for følgende strøksgater:

- Bygdøy allé fra Solli plass til Nobels gate
- Frognerveien fra Solli plass til Amtmann Furus plass. Strekningen videre til Frogner plass er definert som annen gate som skal tilrettelegges som møteplass
- Pilestredet fra Holbergs gate til Bislett og Thereses gate
- Ullevålsveien fra Keysers gate til Collets gate
- Markveien fra Torggata til Sanner gata
- Thorvald Meyers gate fra Storgata til Sanner gata
- Toftes gate fra Schleppegrells gate til Biermanns gate, Vogts gate fra Biermanns gate til Åsengata, Sandakerveien fra Åsengata til Sandaker senter.
- Brugata, Grønland og Grønlandsleiret fra Grønland til Schweigaards gate
- Trondheimsveien fra Storgata til Carl Berners plass. Trondheimsveien videre til Mailundveien er også definert som strøksgate, men faller utenfor Samferdselsetatens ansvarsområde

Bogstadveien er også definert som strøksgate, men faller utenfor Samferdselsetatens ansvarsområde.

Handlingsplan for universell utforming 2009-2012

Annen gate som skal tilrettelegges som møtested har samme egenskaper som møtested som strøgsgate, men kan for eksempel ha noe lavere fotgjengerintensitet og aktivitetsnivå. Noen av disse gatene ligger i tilknytning til strøgsgatene og tiltak kan med fordel gjennomføres samtidig med tiltak i den nærliggende strøgsgate.

Overordnet forbindelse er overordnede turveier og andre viktige gangbaserte forbindelser til og mellom byens torg og møteplasser. Turveier er Friluftsetatens ansvarsområde, mens noen av de andre gangbaserte forbindelsene er Samferdselsetatens ansvar.

Torg/plass tilsvarer i stor grad det man tenker med bymessige plasser i indre Oslo og i sentre i ytre by. Mange av disse plassene forvaltes av Samferdselsetaten. Det bør gjennomføres tiltak i sentre i ytre by samtidig med tiltak i indre by.

Annen overordnet møteplass er bl.a. parker, idretts-/lekeområder og andre grøntområder, og gårdsanlegg. Disse vil i hovedsak falle utenfor Samferdselsetatens ansvarsområde.

Forslag til prioritering av fysiske tiltak

Tiltak prioriteres i *strøgsgatene*, da disse danner de viktigste ferdssårene inn til sentrum samtidig som de er en møteplass i seg selv. Det ble gjennomført tilstandsregistreringer i alle strøgsgatene sommeren 2007 og 2008. I perioden 2009-2012 bør det gjennomføres tiltak i minimum 1-2 strøgsgater per år. Høsten 2008 igangsettes tiltak i Pilestredet og Thereses gate. *Annen gate som skal tilrettelegges som møtested* prioriteres når de ligger i tilknytning til en strøgsgate. Øvrige gater i denne kategorien prioriteres ikke innenfor handlingsplanens periode. Som et supplement til strøgsgate og annen gate som skal tilrettelegges som møtested må det ses på viktige *forbindelser på tvers*. Disse er ikke definert i forslag til Kommunedelplan for torg og møteplasser. Det er utført tilstandsregistrering i et par slike forbindelser sommeren 2008, og tiltak i disse bør gjennomføres i løpet av handlingsplanens periode. Av hensyn til tilgjengelige ressurser og midler er tiltak i de gangbaserte forbindelsene ikke prioritert i handlingsplanen. Når det gjelder torg/plasser bør det i løpet av handlingsplanens periode igangsettes tiltak i sentre i de bydelene der det ikke er strøgsgater. Dette gjelder følgende bydeler: Alna, Bjerke, Grorud, Nordre Aker, Nordstrand, Stovner, Søndre Nordstrand, Ullern, Vestre Aker og Østensjø. Omfanget av tiltak i disse bydelene må vurderes i forhold til tilgjengelige ressurser i perioden.

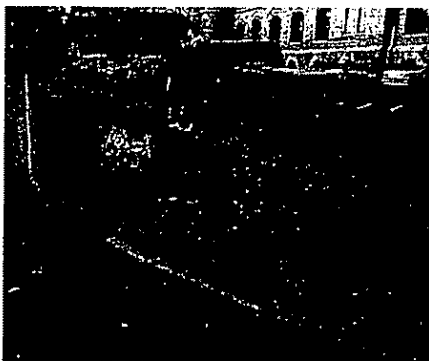
Prioritering av fysiske tiltak						
Sted	Hva utføres i handlingsplanens periode	2009	2010	2011	2012	Senere
Sentrum	Diverse enkelttiltak	X	X	X	X	X
Strøgsgater	1-2 gater per år	X	X	X	X	X
Annen gate som skal tilrettelegges som møteplass	Når de ligger i tilknytning til strøgsgate, øvrige gater senere	X	X	X	X	X
Overordnet forbindelse	Ikke prioritert					X
Torg/plasser	Torg/plasser i bydeler uten strøgsgater		X	X	X	X
Annen overordnet møteplass	Faller utenfor Samferdselsetatens ansvarsområde					
Forbindelser på tvers	2 forbindelser ble registrert i 2008, tiltak i en av disse bør gjennomføres innenfor handlingsplanens periode				X	X
Prosjektering av større tiltak	Det tas utgangspunkt i tilstandsregistreringene.	X	X	X	X	X
Annet	Mindre fysiske tiltak basert på henvendelser fra brukerorganisasjonene		X	X	X	X

I forslag til Kommunedelplan for torg og møteplasser er sentrumsområdet holdt utenfor. I handlingsplanens periode skal det også gjennomføres tiltak her med utgangspunkt i utført tilstandsregistrering.

Innenfor investeringsbudsjettet bør det også være rom for gjennomføring av mindre fysiske tiltak basert på henvendelser fra brukerorganisasjonene.

Gjennomføring av fysiske tiltak

Som utgangspunkt gjennomføres alle typer tiltak i et prioritert område. Mange tiltak lar seg gjennomføre som strakstiltak, det vil si at tiltakene kan utføres som standardløsninger og at det ikke er behov for prosjektering. Eksempler på slike tiltak er flytting av løse og enkelte faste elementer, utskifting av vannrenner og rehabilitering av dekke. I et prioritert område kan det imidlertid også være forhold som krever større ombygging og prosjektering, og som ikke kan gjennomføres som strakstiltak. Noen tiltak kan være kostnadskrevende, samtidig som man må følge gitte krav til planprosesser. Gjennomføring av større tiltak kan derfor ta opptil flere år, avhengig av kompleksitet og tilgjengelige ressurser. Eksempler på slike tiltak er flytting av større konstruksjoner, heving av kjørebane for å oppnå tilfredsstillende tverrfall på fortau og riktig nedsenk ved gangfelt der dette kompliseres av forhold i grunnen eller langs fasade.

Fjerning av løse elementer og utbedring av dekke er enkle tiltak som kan løses raskt. Foto: SWECO.

Store høydeforskjeller krever større tiltak, og må prosjekteres. Foto: Samferdselsetaten.

Flytting av KL-master, vil være et omfattende tiltak. Foto: Samferdselsetaten.

De første årene fokuseres det på gjennomføring av mange mindre tiltak som kan gjennomføres raskt, samtidig som man igangsetter prosjektering slik at man får nødvendig planreserve. Det kan også være aktuelt å utføre kun en tiltakstype i et større område. Dette kan være en tiltakstype som anses som spesielt viktig, og der man ser at tiltaket har stor betydning for en eller flere brukergrupper. Tiltakstyper som anses å ha stor effekt for en eller flere brukergrupper bør kunne utføres uavhengig av andre tiltak. Aktuelle tiltakstyper kan for eksempel være etablering av lydfyr i signalanlegg, fjerning av løse og faste hindringer, utbedring av vannrenner, reasfaltering og utbedring av dekke etc. Oslo kommune har allerede god erfaring med slike tiltak gjennom Trafikketatens opprydding av løsfotreklame i forbindelse med forsøksordning med kommunal håndhevelse av politivedtekter.

Kostnader

Med utgangspunkt i utførte tilstandsregistreringer er det gjennomført kostnadsberegninger av strekningene som ble registrert sommeren 2007 og 2008, samt for enkelttiltak i Oslo sentrum basert på en registrering vinteren 2007. Kostnadsvurderingene er basert på erfaringstall. Tiltak som krever større prosjektering, etablering av ledelinjer, samt flytting av faste og løse elementer er ikke med i beregningene. På grunn av stor usikkerhet knyttet til omfanget av arbeidet har prisene stor usikkerhet. For strøkgater er det beregnet at utbedring av dekke

(med asfalt), oppmerking av gangfelt, flytting av gangfelt, etablering av riktig nedsenk ved gangfelt og krysningspunkt, etablering av varsel ved fare, etablering av møbleringssone og utskifting av vannrenne vil koste ca 2 millioner per gate. For enkelttiltak i Oslo sentrum er det for eksempel beregnet at utskifting av gamle vannrenner vil koste ca kr 1 000 000. Prisen vil avhenge av materialbruk.

3.4 Tiltak som ikke inngår i handlingsplanen

Som del av reisekjeden er forhold knyttet til kollektivtrafikk svært viktig av hensyn til universell utforming. Samferdselsetaten har etablert et eget prosjekt SamFram som er tillagt ansvar for planlegging og gjennomføring av kollektivtrafikktiltak på det kommunale veinettet i Oslo. Dette med bakgrunn i Samferdselsetatens ønske om å ha et spesielt fokus på miljøvennlige transportformer og forbedring av framkommeligheten for disse transportformene. Prosjektet sikrer at de kollektivprosjekter som etaten har ansvar for gjennomføres som planlagt med hensyn til økonomi, fremdrift og kvalitet. SamFram er både internt i etaten og overfor eksterne aktører en pådriver i arbeidet med å forbedre forholdene for kollektivtransporten i Oslo. Kollektivtiltakene gjennomføres i henhold til egne prioriteringer, og er derfor ikke beskrevet som tiltak i handlingsplan for universell utforming. Det er imidlertid svært viktig at universell utforming vektlegges i arbeidet med kollektivtiltakene. For eksempel bør kollektivlinjer kartlegges med hensyn på å bedre tilgjengeligheten til offentlig transport. Holdeplasser bør utbedres, slik at hensynet til universell utforming ivaretas. Holdeplassen bør være utstyrt med benker, lys og lehus, i tillegg til at de bygges med riktig kantsteinshøyde og ledelinjer. SIS (sanntidsinformasjonssystem) med lydannonsering bør etableres på alle holdeplasser.

Samferdselsetaten har også ansvaret for signalanlegg på kommunalveinettet. I dag er det installert lydsignal i ca 190 av 216 signalanlegg. Ved oppgradering av signalanlegg skal arbeidet omfatte etablering av akustisk signal, taktill pil og kart. I tillegg skal det ved istandsettelsen etableres riktig nedsenk og varselsindikator ved gangfelt. Installasjoner i krysset som er til hinder for framkommeligheten må vurderes flyttet. Oppgradering av signalanlegg skjer i henhold til egne planer og i forhold til SIS og trafikksikkerhet, og er derfor ikke omtalt som egne tiltak i handlingsplanen.

3.5 Omprioritering i løpet av handlingsplanens periode

Den til enhver gjeldende økonomiske situasjonen kan medføre omprioritering av tiltak i handlingsplanen. Opparbeidelse av planreserver er viktig for å være forberedt dersom etaten får økte bevilgninger øremerket universell utforming og tilgjengelighet. Reduserte bevilgninger kan imidlertid medføre at enkelte tiltak må nedprioriteres. Politiske føringer kan også påvirke hvilke tiltak som gjennomføres og fremdriften for disse.

Det gjøres oppmerksom på at det gjennom forskrifter til ny plan- og bygningslov kan komme krav og tidsfrister til eksisterende uteområder som kan medføre endret prioritering i handlingsplanen.

Det kan også være grunn til omprioritering av tiltak med bakgrunn i etatens egne prosjekter innen ulike budsjettposter, samt andre etaters prosjekter. Dette kan for eksempel være oppgradering av et område med hensyn til universell utforming og tilgjengelighet i forbindelse med ombygging av t-banestasjoner. En forutsetning bør da være at hensynet til universell utforming er ivaretatt i prosjektet. I forbindelse med utarbeidelse av handlingsplanen er det ikke kommet spesifikke tilbakemeldinger fra andre etater om prosjekter som initierer tiltak fra Samferdselsetatens side. Det forventes imidlertid at dette kan bli aktuelt i løpet av handlingsplanens periode.

Handlingsplan for universell utforming 2009-2012

Enkelte bydeler har meldt om gjennomføring av tilstandsregistreringer og opprettelse av tverrpolitiske arbeidsgrupper som ønsker å se på situasjonen med hensyn til universell utforming. Behov som meldes inn gjennom slikt arbeid kan også danne grunnlag for omprioritering av tiltak i handlingsplanen.

4 TILTAK I PERIODEN 2009-2012

"Universell utforming må sikres ivarett i alle ledd, både i ulike planfaser, for utørelsen og for forvaltning drift og vedlikehold" (Plan- og bygningsetaten, 2008). Samferdselsetaten har mange oppgaver som berører universell utforming. Selv om man de siste årene har fått økt fokus på universell utforming viser tilstandsregistreringene at mye bør gjøres for å skape et tilgjengelig utemiljø. Foruten konkrete fysiske tiltak kan Samferdselsetaten bidra til en universell utformet og tilgjengelig by gjennom informasjon, forvaltningspraksis, kontroll, rutiner og veiledere.

4.1 Kompetanse

Delmål
Alle ansatte skal vite betydningen av universell utforming og ha den nødvendige kompetansen for å følge opp dette i sitt daglige arbeid.

Måloppnåelse forutsetter at arbeidet koordineres internt og at det gjennomføres kompetansehevende tiltak.

TILTAK	NÅR	ANSVARLIG	SAMARBEID	KOSTNAD
Kompetanse Samferdselsetaten skal ha en koordinator for universell utforming, som skal følge opp etatsovergrepene tiltak, samarbeidsfora etc.	2009-2012	Plan- og utbyggingsavdelingen	Øvrige avdelinger	Lønnskostnad
Universell utforming skal være integrert i personalpolitikken.	2009-2012	Stab	Øvrige avdelinger	Interne ressurser
Egne lokaler skal vurderes med hensyn til tilgjengelighet.	2009	Økonomi	Brukerorganisasjonene	

Det er viktig at tiltak knyttet til investeringsbudsjettet følges opp og suppleres med tiltak også innenfor andre budsjettområder.

De ulike tiltakene i handlingsplanen er kategorisert i forhold til etatens ulike ansvarsområder og er beskrevet i de etterfølgende tiltaksgruppene. Det bemerkes at en seksjon kan berøres av tiltak som ligger utenfor sitt ordinære ansvarsområde, da samarbeid på tvers av seksjoner og avdelinger er en viktig premis for å ivareta universell utforming i alle ledd og på en helhetlig måte.

Handlingsplan for universell utforming 2009-2012

Samferdselsestaten skal ha en intern gruppe for universell utforming med representanter fra de ulike avdelingene. Hensikten er å koordinere arbeidet internt i etaten. Deltakerne utpekes innen første kvartal 2009.	Første kvartal 2009	UU-koordinator	Avdelinger Seksjoner	Interne ressurser
Universell utforming skal ivaretas av alle seksjoner. Omtanget avhenger av ansvarsoppgaver. Ansvarlige i hver seksjon skal utpekes av avdelingsdirektør.	2008	Avdelingsdirektør	Seksjonene	Interne ressurser
Det gjennomføres universell utformingskurs internt i organisasjonen.	2009-2012	UU-koordinator	Intergruppen for UU	Kurskostnad
Det skal legges opp til deltakelse på seminarer og konferanser, både med hensyn på kompetanseheving og for å synliggjøre etatens innsats.	2009-2002	UU-koordinator Seksjonene		Interne ressurser
I forbindelse med studieturer skal det fokuseres på universell utforming slik at de ansattes kompetanse økes.	Årlig	De ulike seksjonene		Reisekostnad
Det gjennomføres faglunsj med universell utforming som tema, med erfaringsoverføring fra ulike prosjekter og ulike tema.	4-6 ganger i året	UU-koordinator ¹	Intergruppen for UU	Interne ressurser

¹ Det foreslås at det utarbeides en liste der ansvaret for UU-lunsj fordeles blant de ulike seksjonene.

4.2 Samarbeid

Delmål

Samferdselsestaten skal ha etablert gode samarbeidsrutiner med brukerorganisasjonene, andre etater og virksomheter og private aktører.

- Tverrsektoriell samhandling er viktig for å sikre en sammenhengende reisekjede.
- Gjennom samarbeid med brukerorganisasjonene skal Samferdselsestaten få viktige innspill til sitt arbeid.
- Samferdselsestaten skal påvirke sine samarbeidspartnere og eksterne aktører.

Handlingsplan for universell utforming 2009-2012

TILTAK	NÅR	ANSVARLIG	SAMARBEID	KOSTNAD
Samarbeid				
Samferdselsetaten skal samarbeide med andre etater og virksomheter gjennom en nettkretsgruppe for universell utforming.	2009-2012	UU-koordinator	Øvrige etater og virksomheter	Interne ressurser
Samferdselsetaten skal samarbeide med brukerorganisasjonene. Samarbeidet organiseres gjennom brukerrådsmøter.	2009-2012	UU-koordinator	Brukerorganisasjonene	Interne ressurser
Samferdselsetaten skal gjennom ulike samarbeidsfora være en pådriver for å få til en bedre situasjon med hensyn til tilgjengeligheten i byens gater.	Innliteres i 2009, følges opp videre	Etatens representanter i de ulike samarbeidsfora.	UU-koordinator	Interne ressurser
Ansvarlige for utleie av gategrunn må, gjennom samarbeid, kvalitetssikre rutiner og retningslinjer slik at hensynet til universell utforming ivaretas. Kravet til fri bredde må tydeliggjøres og følges opp slik at god fremkommelighet sikres.	Innliteres i 2009, følges opp videre	Arbeidsvarsling	UU-koordinator EBY Bydelene Trafikketaten	Interne ressurser
Det arrangeres samling med representanter fra Samferdselsetaten (kontroll, arbeidsvarsling), Trafikketaten, Eiendoms- og byfornyelsesetaten samt aktuelle bydeler i forhold til bruk og utleie av gategrunn.	2010	Kontroll	Arbeidsvarsling Trafikketaten EBY Bydelene	Interne ressurser
Det etableres en tilsynsgruppe i samarbeid med Trafikketaten, Eiendoms- og byfornyelsesetaten, bydelene og representanter fra brukerorganisasjonene som skal benyttes for kontroll, oppfølging og evaluering av utvalgte prosjekter.	Innliteres 2009, følges opp videre	UU-koordinator ¹	Trafikketaten EBY Bydeler Brukerorganisasjoner	Interne ressurser
Det etableres forslag til et system for å melde om fremkommelighetsproblemer med hensyn til gravng, arbeidsvarsling, uteservering, løse elementer og lignende. ³	2010	Kontroll	Trafikketaten EBY Bydelene	Interne ressurser
Samferdselsetaten skal jobbe for at det etableres en tilgjengelighetspris for uteområder som deles ut årlig til kommunale eller private aktører som har bidratt positivt til tiltak rettet mot universell utforming og tilgjengelighet for alle.	Innliteres 2010, følges opp videre	UU-koordinator ²		Interne ressurser
Det arrangeres "Infodag" for entreprenør og leverandører, slik at disse påvirkes og øker sin kompetanse med hensyn til å ivareta universell utforming.	2 ganger i løpet av perioden	Drift	Kontroll Interngruppen for UU	Interne ressurser

Handlingsplan for universell utforming 2009-2012

Samferdselsestaten skal arbeide for at det gjennom tverrsektoriell samhandling utarbeides veiledningsmaterieill for universell utforming.	2009-2012	UU-koordinator	Eksterngruppen for UU Sentrale myndigheter Andre kommuner Brukerorganisasjoner	Interne ressurser
---	-----------	----------------	---	-------------------

- ¹ Det foreslås at tilsynsgruppen ledes av Trafikketaten som blant annet har ansvaret for håndheving av polli vedtektene for Oslo kommune.
- ² Ansvaret for en tilgjengelighetspris bør være sentralt i Oslo kommune. Samferdselsestaten bør gjennom sine samarbeidsfora jobbe for at en slik pris innføres.
- ³ Forslaget bør vurdere mulig bruk av trafikkbejenter for rapportering av hindringer.

Uteserveringen sperrer gangarealet. I tillegg er et midlertidig skilt plassert i gangsonen i stedet for i møbleringsfeltet. Foto: Samferdselsestaten 2007.

Fri bredde mellom trekke og uteservering er for smal og reduserer fremkommeligheten. Foto: Samferdselsestaten 2007.

4.3 Informasjon

Delmål

Samferdselssetaten skal ha etablert system og rutiner for informasjon om tilgjengeligheten i Oslos gater og om hvordan universell utforming ivaretas i etatens arbeid.

Informasjonsflyt er en viktig del av arbeidet med universell utforming. Dette er særlig viktig på tvers av forvaltningsansvar. Informasjonsiltak er viktig for å markedsføre virksomhetens arbeid, men har også en sentral rolle med hensyn på å informere om funksjon og betydning av utførte tiltak. Denne type informasjon bør

distribueres til næringsdrivende, gårdelere og forvaltere og lignende slik at de får forståelse for de tiltakene som utføres. Dette kan for eksempel forhindre at elementer plasseres på tvers av ledelinjer og lignende.

TILTAK	NÅR	ANSVARLIG	SAMARBEID	KOSTNAD
Informasjon				
På Samferdselssetatens Internettsider skal det informeres om etatens arbeid med universell utforming.	Løpende oppdatering	UU-koordinator	Intergruppen for UU Kommunikasjon	Interne ressurser
Samferdselssetatens Internettsider skal gi en oppdatert oversikt over lover, regler og veiledningsmaterieil som er aktuelt med hensyn på etatens ansvarsoppgaver.	løpende oppdatering	UU-koordinator	Intergruppen for UU Kommunikasjon	Interne ressurser
Det utarbeides en infofolder for bruk av gategrunn ved midlertidige byggeaktiviteter, med fokus på universell utforming.	2010	Arbeidsvarsling	Kontroll	50 000,-
Det utarbeides informasjonsmaterieil om universell utforming til næringsdrivende og gårdelere i sentrum og strøksgater.	2010	Kommunikasjon	UU-koordinator Eksterngruppen for UU	50 000,-
Det gjennomføres kampanjer for bevisstgjøring av hensynet til universell utforming. For eksempel en "vekk med hindringer" kampanje.	2011	UU-koordinator	Kommunikasjon Eksterngruppen for UU	50 000,-
Det utarbeides nyhetsbrev som sendes til Samferdselssetatens samarbeidstore for universell utforming og andre.	Årlig	UU-koordinator	Kommunikasjon	Interne ressurser

154

Handlingsplan for universell utforming 2009-2012

Grundlagsdata (GIS) for ledelinjer, nedsenk, nyanlegg osv skal etableres og ajourholdes for bruk i blant annet tilgjengelighetskart.	2009-2012	Utredning ¹	UU-koordinator Interntgruppen for UU Eksterngruppen for UU	Interne ressurser
Det lages kartpresentrasjoner som for eksempel viser tilgjengelige ruter, alternative ruter etc. Ulike kartpresentrasjoner kan også være viktige for å ivareta hensynet til universell utforming i forvaltningen.	Når det foreligger grunnlagsdata	Utredning	UU-koordinator Interntgruppen for UU Eksterngruppen for UU	Interne ressurser

¹ Det bør vurderes om grunnlagsdata kan etableres av sommervikarar.

4.4 Styringsdokumenter

Delmål

Alle interne rutiner, regelverk, veiledere og lignende som Samferdselssetaten legger til grunn for sitt arbeid skal ivareta hensynet til universell utforming og tilgjengelighet for alle.

Samferdselssetaten skal ha nødvendige styringsdokumenter for å sikre at universell utforming ivaretas. Målet skal nås gjennom oppdatering av gjeldene gatenormaler, utvikling av nye løsninger, samt utarbeiding av nødvendig veiledningsmaterieill. Det er viktig at Samferdselssetaten også uttaler seg når eksternt

veiledningsmaterieill revideres eller utarbeides dersom dette vil gi føringer og anbefalinger for etatens arbeid. Tiltak i denne gruppen er delt inn i overordnede dokumenter, gatenormaler og veiledningsmaterieill.

TILTAK	NÅR	ANSVARLIG	SAMARBEID	KOSTNAD
Styringsdokumenter				
KS-prosedyre for investering revideres med hensyn på universell utforming. Det gjennomføres årlig kontroll av KS-prosessene.	2009	Prosesseler	UU-koordinator Interntgruppen for UU	Interne ressurser

Handlingsplan for universell utforming 2009-2012

I KS-prosedyre for investering legges det til et punkt om utarbeidelse av egne planer for universell utforming (uavhengig av plannivå). Ved hjelp av symbolbruk illustreres det på plantegning hvordan temaet søkes ivarett. Hensikten er å synliggjøre og kvalitetssikre hvordan planen ivaretar hensynet til universell utforming.	2009	Prosesseler	UU-koordinator Interntgruppen for UU	Noe økte prosjekterings- kostnader.
Gjennom oppdatering av KS-prosess for investering skal det sikres at grunnlagsdata for universell utforming oppdateres ved ferdigstillelse av prosjekter.	Ved prosjektets ferdigstillelse	Prosesseler KS investering	Utredning	Interne ressurser
KS-prosedyre for anskaffelser oppdateres slik at universell utforming er en premiss i alle anskaffelser.	Første kvartal 2009	Prosesseler	Interntgruppen for UU	Interne ressurser
Serviceerklæringer i KS-systemet kvalitetssikres med hensyn til universell utforming ² .	2010	Prosesseler	Interntgruppen for UU	Interne ressurser
Sjekkliste for universell utforming utarbeides for ulike fagområder og innarbeides i aktuelle KS-prosedyrer. På denne måten skal man sikre at universell utforming er en premiss for arbeidet, uavhengig av oppgavetype eller plannivå.	2009-2011	Prosesseler	Interntgruppen for UU	Interne ressurser
Samferdselsetatens policydokumenter kvalitetssikres med hensyn til universell utforming ³ .	2009	Avdelingene	Interntgruppen for UU	Interne ressurser
Det utarbeides prosedyre med sjekkliste for utbyggingssavtaler, der hensynet til universell utforming vektlegges.	2009	Utredning	Veiplan	Interne ressurser
Det utarbeides prosedyre med sjekkliste for kontroll av andres planer med hensyn til universell utforming.	2009	Saksbehandler	UU-ansvarlig på seksjonen	Interne ressurser
Universell utforming skal vurderes/omtales i alle uttalelser til plansaker uavhengig av plannivå. Det må stilles krav til universell utforming i alle overordnede planer, detalj- og byggeplaner.	Løpende	Saksbehandler		Interne ressurser
Det utarbeides prinsipper for utforming av uteområder for bruk i både kommunale og private utbyggingssprosjekter.	2011	UU-koordinator	Veiplan PBE	Interne ressurser
Ekisterende gatenormaler oppdateres med blant annet fokus på universell utforming. Behov for nye normer vurderes parallelt.	2008-2012 ⁴	Utredning	Normgruppa Øvrige seksjoner	Interne ressurser

Handlingsplan for universell utforming 2009-2012

Løsning for nedsenk og varsellindikator ved gangfelt prøves ut og evalueres i samarbeid med brukeroorganisasjonene.	2009	Trafikkplan	Veiplan Byggherre Drift	Interne ressurser
Det utarbeides en oversikt over tilgjengelig veiledningsmaterieell som Samferdselssetaten skal benytte.	2009	UU-koordinator	UU-koordinator Normgruppa Brukerorganisasjonene	Interne ressurser
Samferdselssetaten skal uttale seg når ekstern veiledningsmaterieell revideres eller utarbeides dersom dette vil gi foringer og anbefalinger for etatens arbeid.	Ved behov	Saksbehandler	Normgruppa Interngruppen for UU	Interne ressurser
Veileder for bruk av naturlige og taktile ledelinjer i Oslos byrom utarbeides.	2009	Veiplan	Utredning Samfram	250 000,-
Veileder for materialbruk i Oslos byrom med fokus på universell utforming utarbeides. Avveining mht estetikk, komfort og fremkommelighet.	2011	Veiplan	Byggherre Drift	250 000,-
Veileder for bruk av beplantning i det offentlige rom utarbeides i samarbeid med Friluftsetaten. Veilederen skal være et grunnlag for valg av planter og trær av hensyn til miljøhemmede.	2010-2012	UU-koordinator ⁵	Veiplan Friluftsetaten	Interne ressurser
Eksempelsamling med gode og dårlige løsninger knyttet til universell utforming utarbeides. Eksempelsamlingen bør være tilgjengelig fra etatens internetsider, slik at den kan fungere som en veileder både for etatens ansatte og for andre aktører. Det er viktig å samarbeide med brukeroorganisasjonene.	Løpende "Ferdig" samling på Internett innen 2012	UU-koordinator Kommunikasjon	Interngruppen for UU Brukerorganisasjonene	Interne ressurser
Det utformes en håndbok for universell utforming for Oslos gater og veier for intern og ekstern bruk. Håndboken skal være en samling av sjekklister, veiledninger, bildeeksempler med mer. ⁴	2012	UU-koordinator	Interngruppen for UU Normgruppa	250 000,-

¹ Aktuelle symboler og bruk av disse i ulike planfaser er nærmere beskrevet i vedlegg 1: Symboler for bruk i prosjekter og kartlegging.

² Samferdselssetaten har 6 serviceerklæringer. Disse er tilgjengelige fra etatens Internetsider: http://www.samferdselssetaten.oslo.kommune.no/om_oss/serviceerklæringer/article29457-15862.html.

³ Samferdselssetaten har følgende policydokumenter: "Rundkjøringer og kollektivtransportens fremkommelighet" og "Skilling for gående og sykkende til T-barrestasjoner". Disse er tilgjengelige fra etatens Intranetsider <http://samferdselssetaten.oslo.kommune.no/article95416-8977.html>.

⁴ Framdrift vil avhenge av arbeidets omfang, behov for pilotprosjekt etc.

⁵ Veileder for bruk av beplantning bør utarbeides av Friluftsetaten.

157.

4.5 Fysiske tiltak

Delmål

Prinsippene om universell utforming integreres i all planlegging og gjennomføring av nye tiltak. Hensynet til universell utforming skal ivaretas både i etatens egne planer og i eksterne planer som Samferdselsstaten skal godkjenne eller uttale seg til. Sentrale områder og strøkgater skal utbedres med hensyn til fremkommelighet for alle.

Ved mindre ombygginger av eksisterende anlegg skal prinsippene for universell utforming følges så langt mulig. Der dette ikke er mulig skal det benyttes spesialløsninger som gir tilgjengelighet for alle. Suksesskriterier for universell utforming er detaljeringen, kvaliteten på anleggene og gode overordnede helhetstiltak. Fysiske tiltak utføres i hovedsak innenfor investeringsbudsjettet. Det er viktig at det fokuseres på universell utforming ved alle fysiske tiltak, uavhengig av plannivå. De fysiske tiltakene som er beskrevet i handlingsplanen omfatter utbedringer som retter seg konkret mot å forbedre tilgjengeligheten i Oslo. Nye gateprosjekter er ikke nevnt spesifikt, men i slike prosjekter skal universell utforming være en

premiss for utformingen, og sjekklister for universell utforming skal legges til grunn for arbeidet. Nye vei-, gate- og byromsprosjekter er ikke presentert som tiltak i handlingsplan for universell utforming, da disse er prioritert i andre handlingsplaner og program. Ved gjennomføring av slike prosjekter skal imidlertid de tiltak som for eksempel er beskrevet under anskaffelser og prosjektering gjennomføres.

Fysiske tiltak er en stor tiltaksgruppe, og den er derfor delt inn i ulike kategorier. For noen av tiltakene vises det dessuten til egne prioriteringslister.

TILTAK	NÅR	ANSVÅRLIG	SAMARBEID	KOSTNAD
Fysiske tiltak				
Rammeavtaler for prosjektering kvalitetssikres og revideres med hensyn på universell utforming.	Før utlysning av nye rammeavtaler	Veiplan	UU-koordinator	Interne ressurser
Tiltak gjennomføres i strøkgater i henhold til prioritering i kapittel 3.3.	2009-2012	Veiplan (prosjekter) Byggherre (bygger)		Kostnader jfr kapittel 3.3

158

Handlingsplan for universell utforming 2009-2012

Tiltak gjennomføres ved lokale sentra i henhold til prioritering i kapittel 3.3.	2009-2012	Veiplan og byggherre	Bydelen Brukerorganisasjonene	Prosjekterings- og bygge- kostnader
Det etableres et pilotsted for testing av ulike fysiske løsninger som ivaretar hensynet til universell utforming og tilgjengelighet.	Ved behov	Trafikkplan	Veiplan Normgruppa	Prosjekterings- og bygge- kostnader
Avrundet renne i betong prøvd ut høsten 2008 evalueres og sammenlignes med andre rennetyper. Løsningen evalueres i samarbeid med brukerorganisasjonene.	2009	Drift	UU-koordinator Normgruppa Brukerorganisasjonene	Interne ressurser
Områdevis vurdering av behovet for ledelinjer. Etablering av ledelinjer/lededefelt med god kontrast der dette er påkrevd.	Neste periode	Veiplan		Ikke kostnads- beregnet
Områdevis utplassering av benker for å sikre gode hvilemuligheter. Gjennomføres i henhold til prioritering i kapittel 3.3.	2010-2012	Drift		Ikke kostnads- beregnet
Tilstandsvurdering av trapper ¹ som inngår i det kommunale gang- og sykkelveinettet. Aktuelle tiltak gjennomføres.	2009 2010	Drift	Veiplan	Ikke kostnads- beregnet
Trapper, utstikk på fortau og andre nivåforskjeller som kan være til fare for synshemmede fjernes eller kontrastmarkeres i henhold til prioritering i kapittel 3.3. Som del av tiltaket må det også vurderes hvordan dette kan gjøres for å ivareta funksjonelle, estetiske og bevaringsmessige forhold.	2010-2012	Drift	Veiplan Byantikvaren	Ikke kostnads- beregnet
Faste elementer som for eksempel skill, KL-master og fundamenterte bymøbler flyttes fra gangtrase i henhold til prioritering i kapittel 3.3.	2009-2012	Trafikkplan		Ikke kostnads- beregnet
Løse hindringer flyttes fra gangtrase i henhold til prioritering i kapittel 3.3.	2009-2012	Drift	Tilsynsgruppe ²	Ikke kostnads- beregnet
Nedsenk ved gangfelt utbedres, i tillegg etableres varselfelt ved gangfelt og i tilknytting til midløyer der gangfeltet krysser flere felt. Gjennomføres i henhold til prioritering i kapittel 3.3.	2009-2012	Veiplan Byggherre		
Ved oppgradering av signalanlegg skal det etableres riktig nedsenk og varselindikator ved gangfelt. Installasjoner som hindrer fremkommeligheten må vurderes flyttet. Oppgradering av signalanlegg skjer for øvrig etter egne prioriteringslister.	2009-2012	Trafikkplan		Ikke kostnads- beregnet

Ved utplassering av elementer i det offentlige rom må hensynet til universell utforming vektlages høyt.	Løpende	Saksbehandler Drift	Interne ressurser
---	---------	------------------------	-------------------

¹Tilstandsvurderingen av trapper som inngår i det kommunale gang- og sykkelveinettet kan for eksempel utføres av sommervikar. Trappene skal registreres for bruk i GIS. Tilstandsvurderingen skal omfatte generell standard og universell utforming (markering, håndlist, trillespor) og standard. I tillegg skal alternativ, trimfri trase vurderes og eventuelt utbedres og skilles. Registreringene må innarbeides i tilgjengelighetskart.
²Tilsynsgruppe i samarbeid med Trafikketaten, Eiendoms- og byformylsessetaten, bydelene og representanter fra brukerorganisasjonene.

4.6 Anleggs- og gravearbeid

Delmål

Tilgjengelighet ved anleggs- og gravearbeid forbedres gjennom god planlegging, oppfølging, kontroll og bruk av sanksjoner.

For å grave eller utføre annet arbeid på gater, veier eller fortau i Oslo må det søkes om tillatelse. Samferdsesetaten følger retningslinjene for arbeidsvarsling i Håndbok 051 (Statens vegvesen, 2006). Erfaring tilsier at fremkommeligheten reduseres betraktelig i forbindelse med anleggsområder og gravearbeid og at det avvikes fra kravene. I forbindelse med graving og stillaser bestaglegges ofte store deler av fortauet, og gatenettet blir stedvis

ufrankommelig for trafikantgrupper som i det daglige har problemer med å ta seg fram. Med hensyn til universell utforming er det flere tiltak etaten kan gjøre for å bedre forholdene. Det er for eksempel viktig at man gjennom oppfølging og kontroll sørger for at tilgjengeligheten er god også ved anleggs- og gravearbeid.

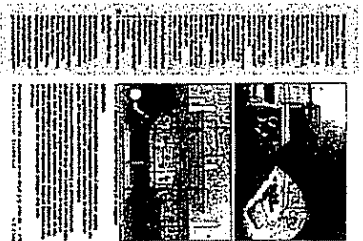
TILTAK	NÅR	ANSVARLIG	SAMARBEID	KOSTNAD
Anleggs- og gravearbeid				
Det skal gjennomføres før- og etterundersøkelser for å vurdere effekten av krav og informasjonsstiltak som retter seg mot anleggs- og gravearbeid.	2009 2012	Arbeidsvarsling	Kontrollseksjonen	500 000
Gravearbeid og arbeidsvarsling skal følges opp og kontrolleres slik at hensynet til universell utforming ivaretas.	Løpende	Kontrollseksjonen	Arbeidsvarsling	Interne ressurser

Handlingsplan for universell utforming 2009-2012

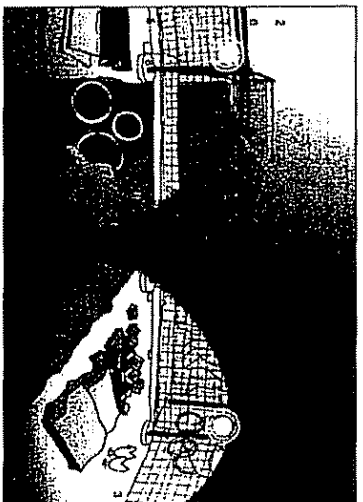
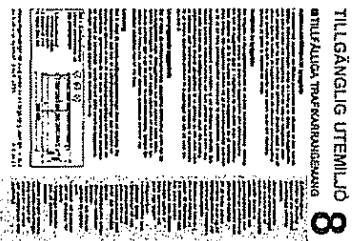
Sjekkliste for kontroll og oppfølging av gravearbeid og arbeidsvarsling utarbeides. Sjekklisten skal ivareta hensynet til universell utforming.	2009 Årlig oppdatering	Kontrollseksjonen	Arbidsvarsling	Interne ressurser
Bildesamling med gode og dårlige eksempler på arbeidsvarsling og graving utarbeides.	2009 Oppdateres ved behov	Arbidsvarsling	Kontrollseksjonen	Interne ressurser
Informasjonstolder for anleggsområder i Oslo utarbeides med utgangspunkt i Håndbok 051. Kravene til anleggsområdet spesifiseres og hensynet til universell utforming vektlegges. Folderen skal vektlegge gode eksempler.	2010	Arbidsvarsling	Kontrollseksjonen Kommunikasjon	150 000,-
Det vurderes imtørt høyere satser for leie av gategrunn for å sikre kortest mulig utlempet for publikum.	2008 2009	Arbidsvarsling	Økonomi Jurist	Interne ressurser

Arbidsvarsling i Stockholm. Foto: Samferdselsataten.

Eksempel på Informasjonsfolder om arbeidsvarsling fra Helsinki. Kilde: www.hel.fi.

4.7 Drift og vedlikehold

Delmål

Fotgjengere skal, uavhengig av funksjonsgrad, oppleve god tilgjengelighet på det kommunale veinettet i både sommer- og vinterhalvåret. God tilgjengelighet skal sikres gjennom krav til utførelse i drifts- og vedlikeholdskontraktene, samt gjennom kontroll av utførte oppgaver. Det skal rettes særlig fokus på strekninger og områder som er spesielt tilrettelagt eller som er mye brukt.

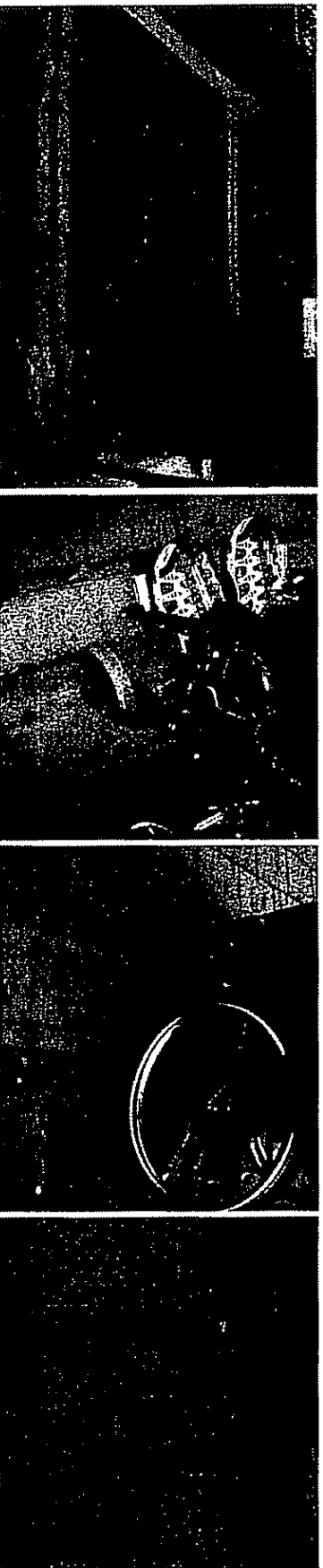
Investeringsiltak rettet mot universell utforming må følges opp etter ferdigstillelse gjennom godt drift og vedlikehold. Utførelsen av det daglige vedlikeholdet kan ofte påvirke tilgjengeligheten. Dette er særlig tilfelle på vinteren, men også i sommerhalvåret kan tilgjengeligheten bli redusert på grunn av manglende vedlikehold. "Universell utforming fordrer presisjon ved utforming, drift og vedlikehold. Marginene for feil er små, og feil utførelse og

manglende vedlikehold kan føre til at den inkluderte kvalifiteten forsvinner. Drift og vedlikehold vil kreve presisjon både sommer og vinter" (Miljøverndepartementet, 2007). Tiltakene i denne gruppen knytter seg til tiltak som snømåking, strøing og renhold (driftstiltak), samt reasfaltering, utskifting av vannrenner med mer (vedlikeholdsiltak).

TILTAK	NÅR	ANSVARLIG	SAMARBEID	KOSTNAD
Drift og vedlikehold				
Driftskontrakter kvalitetssikres og revideres med hensyn på universell utforming.	Før ny kontrakt	Drift	UU-ansvarlig i seksjonen	Interne ressurser
Driftsoppgaver følges opp og kontrolleres for å sikre at de er gjennomført i henhold til ønsket kvalitet og at hensynet til universell utforming er ivarett.	Løpende	Drift Kontroll		Interne ressurser
Feiling og rengjøring skal gjennomføres slik at god standard for universell utforming opprettholdes.	I henhold til driftskontrakt	Drift		Jfr kontrakter
Snømåking skal gjennomføres slik at god standard for universell utforming opprettholdes. Det skal legges særlig vekt på tilgjengelige gangfelt og gangsoner.	I henhold til driftskontrakt	Drift		Jfr kontrakter

Handlingsplan for universell utforming 2009-2012

Strøring skal gjennomføres slik at god standard for universell utforming opprettholdes.	I henhold til driftskontrakt	Drift		Jfr kontrakter
Informasjon til driftsentreprenører om utplassering av løse elementer. Stille krav til plassering i kontraktene.	2009	Drift	UU-koordinator	Interne ressurser
Vedlikeholdskontrakter kvalitetssikres og revideres med hensyn på universell utforming.	Før ny kontrakt	Drift	UU-ansvarlig i seksjonen	Interne ressurser
Vedlikeholdsoppgaver tøyles opp og kontrolleres for å sikre at de er gjennomført i henhold til ønsket kvalitet og at hensynet til universell utforming er ivaretatt.	Løpende	Drift Kontroll		Interne ressurser
Dekke som er slitt eller i stykker skal utbedres.	Ved behov	Drift		Jfr kontrakter
Fortausrenner som er av gammel type eller ødelagt skiftes ut.	Ved behov	Drift		Jfr kontrakter
Peoppmerking av gangfelt slik at de er tydelige og leder svaksynte.	Årlig	Drift		Jfr kontrakter
Det utarbeides en oversiktsplan over hvem som har ansvar for benker, stolper, skilt, løsforklame osv. De ulike bymøbler merkes med ansvarlig etat. Hensikten er å få en oversikt over de elementer etaten har ansvar for.	2011-2012	Drift		Ikke kostnads-beregnet
Kontrastmarkering av stolper og hindringer.	2011	Drift		Ikke kostnads-beregnet

Gamle fortausrenner skaper dårlig fremkommelighet for rullestolbrukere, og utskifting av disse er viktige driftsiltak. Foto: Samferdsesetaten.

4.8 Evaluering

Mål

Samferdselsetaten skal ha etablert et system for evaluering både på overordnet og detaljnivå. Evalueringen skal danne grunnlaget for forbedringer, kompetanseoverføring og læring. Evalueringen skal skje i samarbeid med brukerorganisasjonene.

En viktig del av arbeidet med universell utforming vil være å følge opp og evaluere det arbeidet som utføres med utgangspunkt i handlingsplanen. Evalueringen må skje i forhold til måloppnåelse, i forhold til hvor langt man har kommet i arbeidet med å gjøre Oslo til en mer tilgjengelig by, men ikke minst må man kvalitetssikre og evaluere de løsningene man bygger og de tiltak man utfører. Evaluering av løsninger og prosjekter med hensyn til universell utforming vil danne et viktig erfaringsgrunnlag for det videre arbeidet med tilgjengelighet for alle.

I forbindelse med at brukerorganisasjonene har uttalt seg til et tidlig utkast av handlingsprogrammet har Norges Handikapforbund Oslo påpekt at det må etableres tilstrekkelig dokumentasjon på at handlingsplanens intensjoner ivaretas i det videre arbeidet. Det må fokuseres på så vel overordnede forhold som detaljløsninger, materialvalg og fargesetting. Gjennom evaluering skal egnethet av og erfaringer fra nye løsninger som gjennomføres vurderes. Denne form for evaluering er spesielt viktig når nye løsninger prøves ut, og bør skje i nært samarbeid med brukerorganisasjonene.

For å kunne måle graden av tilgjengelighet innen forskjellige samfunnsområder, er det behov for effektive og treffsikre indikatorer som kan si noe om utviklingen over tid. Konkrete indikatorer må kunne måle graden av tilgjengelighet, samt kunne si noe om

effekten av innsatsen over tid. Det foregår utviklingsarbeid for indikatorer på universell utforming og tilgjengelighet i en rekke fagmiljøer, og Deltasenteret har etablert et nettverk for indikatorarbeidet. Det anbefales at Samferdselsetaten benytter dette som grunnlag for å måle grad av tilgjengelighet i forhold til sitt ansvarsområde. Eksempler på indikatorer som kan benyttes som en vurdering av hva man har oppnådd innen universell utforming og tilgjengelighet:

- Antall tiltak utført i strøksgater
- Antall tiltak utført i bydelssentra
- Antall holdeplasser for buss og trikk som er universelt utformet/tilgjengelige
- Antall signalanlegg med lydtyr
- Antall utbedrede nedsenk og antall varselfelt ved gangfelt

Dette er den første handlingsplanen Samferdselsetaten utarbeider med hensyn på universell utforming. Handlingsplan for universell utforming gjelder for perioden 2009-2012, og resultatet av arbeidet med universell utforming bør måles underveis i handlingsplanens periode. For eksempel bør innsats og resultat beskrives i Samferdselsetatens årsrapport. I 2012 kan det være aktuelt å utarbeide en ny handlingsplan for universell utforming som gjelder for en ny fireårsperiode. For å vurdere hvilken retning arbeidet med

164

Handlingsplan for universell utforming 2009-2012

universell utforming på kommunalveinettet skal ta for den etterfølgende perioden er en evaluering av handlingsplanens resultater nødvendig. En slik evaluering bør være en del av

handlingsplanen for den etterfølgende perioden, slik det er utført i Handlingsplan for trafikkikkerhet for perioden 2007-2010.

TILTAK	NÅR	ANSVARLIG	SAMARBEID	KOSTNAD
Evaluering				
Handlingsplanens intensjoner skal følges opp gjennom årsrapportering og årlig oppsummering for brukerrådet og samarbeidsfora med etater og virksomheter.	Årlig	UU-koordinator	Intern nettverksgruppe	Interne ressurser
Hver seksjon skal rapportere med hensyn til gjennomføring og status for tiltak i handlingsplanen. Rapportering skal skje i forkant av arbeidet med årsplaner.	Årlig	Seksjonsledere		Interne ressurser
Handlingsplanen evalueres med hensyn til tiltak etter 2012.	2012	UU-koordinator		Interne ressurser
Utvalgte tiltak i handlingsplanen evalueres.	Årlig	Tiltaksansvarlig	UU-koordinator	Interne ressurser
Alle pilotprosjekt og nye løsninger som benyttes i ulike prosjekter skal evalueres skriftlig og lagres i en erfaringsdatabank.	Etter ferdigstillelse	Prosjektleder	UU-koordinator Tilsynsgruppe	Interne ressurser
Det legges til rette for tverretattlig evaluering av større områder med hensyn til universell utforming.	2011	UU-koordinator	Øvrige etater og virksomheter Brukerorganisasjoner	Interne ressurser
For utvalgte prosjekter arrangeres ferdigbefaring med brukerorganisasjonene.	Ved ferdigstillelse av aktuelle prosjekter	Prosjektleder	UU-koordinator Brukerorganisasjonene	Interne ressurser
Måling av resultater				
Det utvikles indikatorer for bruk i statens kvalitets- og rapporteringssystem som kan brukes for å vurdere de måsetninger som er satt for arbeidet med universell utforming. Det tas utgangspunkt i indikatorer som utvikles sentralt, disse tilpasses i forhold til Samferdselsetatsens ansvarsområde.	2010	UU-koordinator Intern nettverksgruppe	Deltasenteret Statens vegvesen	Interne ressurser
Grad av tilgjengelighet innenfor Samferdselsetatsens ansvarsområder måles med utgangspunkt i indikatorene.	2009-2012	De ulike seksjonene er ansvarlige innenfor sitt ansvarsområde	UU-koordinator Intern nettverksgruppe	Interne ressurser

5 REFERANSER

AS Oslo Sporveier, 2007: *Tilgjengelighet for alle, status 2007*. Tilgjengelig fra:
http://www.ruter.no/Global/PDF_filer/rapporter/Tilgjengelighet/OsTilgj-4print.pdf

Husbanken og Statens bygningsstekniske etat, 2008: *Nettsiden Universell utforming, Om universell utforming*. [Lest 03.09.2008]

Miljøverndepartementet, 2007: *T-1468 B/E Universell utforming, Begrepsavklaring*.

NHF, 2005: Kollektivtransport. Publisert 10.03.2005. Tilgjengelig fra
<http://www.nhf.no/index.asp?id=35015&te=35015>.

Oslo kommune, Byrådsavdeling for byutvikling, 2008: *Forslag til Oslo kommunes strategiske plan for universell utforming*.

Plan- og bygningssetaten, 2007: *Kommunedelplan for torg- og møteplasser. Høringsutkast*.

Samferdselsetaten, 2006: *Strategisk dokument for etatens arbeid med universell utforming*.

Samferdselsetaten, 2008a: *Strategisk plan for Samferdselsetaten 2008-2011*.

Samferdselsetaten, 2008b: *Instruks for gravearbeider på det kommunale veinettet i Oslo*.

Samferdselsdepartementet, 2006: FOR 2006-12-06 nr 1356: Forskrift om krav til sporvei, tunnelbane og forstadsbane, og sidespor m.m. (kravforskriften).

Sosial- og helsedirektoratet, 2008: *Nettstedet Ingen hindring*.

Sosial- og helsedirektoratet, 2007: *Universell utforming i offentlige anskaffelser. Temaveileder til lov om offentlige anskaffelser*. [Tilgjengelig fra:
http://www.shdir.no/vp/multimedia/archive/00013/Veileder_Universell__13513a.pdf].

Sosial- og helsedirektoratet (SHDIR), 2003: *Universell utforming over allt! Planlegging og utforming av uteområder, bygninger, transport og produkter for alle*. Utgitt av avdeling for levekår, Deltasenteret og Statens råd for funksjonshemmede.

Statens vegvesen, 2008: *Håndbok 017, Veg- og gateutforming*.

Statens vegvesen, 2006: *Håndbok 051, Arbeidsvarsling*.

Synovat, 2008: *Befolkningsundersøkelse: Uhell og farlige situasjoner på grunn av bygningsmessige forhold*. Utarbeidet for Norges Blindforbund. Tilgjengelig fra:
<http://www.blindforbundet.no/CDA/viewfile.aspx?id=2926>.

6 VEDLEGG

Vedlegg 1: Symboler for bruk i prosjekter og kartlegging

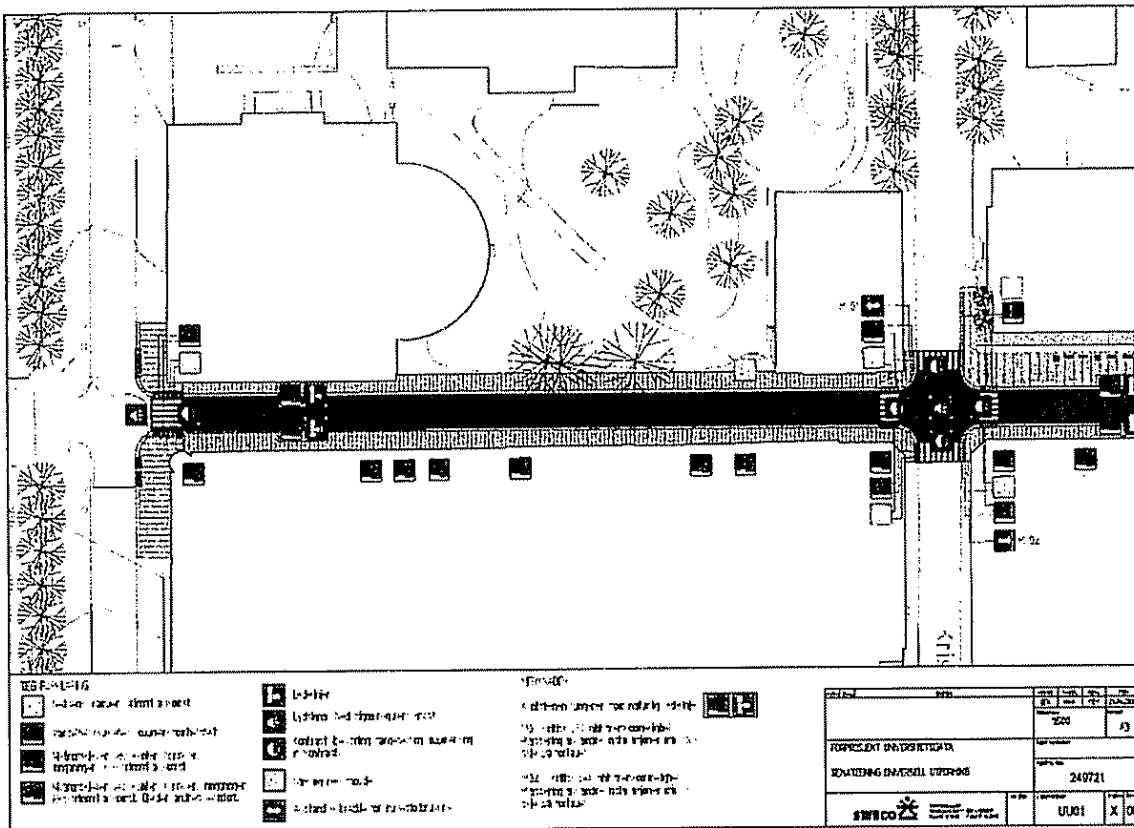
I alle prosjekter skal det utarbeides egne planer for universell utforming, der man ved hjelp av symbolbruk illustrerer på plantegning hvordan temaet søkes ivaretatt.

Illustrasjonene knyttet til lydforhold, stigning, kontrast, nivåforskjell, markinger og overflate. Illustrasjonene er utarbeidet av Husbanken, men anvendes etter tillatelse. Illustrasjonene vil tilpasses de ulike plannivåene etter behov.

Plantegning for universell utforming skal følge med og tilpasses hver fase i planprosessen. Dette er et viktig tiltak for å synliggjøre og sikre at universell utforming ivaretas. I tidlige faser er det viktig at man får fokus på dette allerede når premisene for prosjektet fastsettes. I forbindelse med offentlig ettersyn vil man med en slik plantegning gjøre allmennheten oppmerksom på temaet. Også i byggeplanfasen er dette viktig for å sikre forståelse for og gjennomføringen av de tiltak som utføres. Byggeplantegninger som fremhever universell utforming er også egnet for bruk i forvaltningen, slik at man sikrer kunnskap om og forståelse for de funksjoner og betydninger som ligger bak løsningene.

En egen plantegning for universell utforming ble utarbeidet i forprosjekt for Universitetsgata våren 2008. Det ble gjort noen tilpasninger i forhold til bruk av symbolene, blant annet for å skille mellom

BW-salle
08/01
Uetlegg

Samferdselsetaten

pb 6703 Etterstad
0609 Oslo

Dato: 23.10.2008

Deres ref:
200801193

Vår ref (saksnr):
2008/685

Saksbeh:
Cato Johansen, 234 74068

Arkivkode:
611.0

INNSPILL TIL SAMFERDSELSETATENS HANDLINGSPLAN FOR UNIVERSELL UTFORMING

Det vises til oversendelse av Samferdselsetatens handlingsplan for universell utforming. Uttalelsen behandles administrativt i bydelen, men i samråd med bydelens Eldreråd og Råd for funksjonshemmede.

Samferdselsetatens arbeid med handlingsplanen er delvis et resultat av at det neste år kommer ny plan- og bygningslov og diskriminerings- og tilgjengelighetslov som begge vil ha store konsekvenser innenfor området universell utforming. Oslo kommunes forslag til strategisk plan for universell utforming vil også legge sterke føringer for alle kommunens virksomheter, også for organisering og oppfølging. Samferdselsetaten har vært i forkant av denne utviklingen, og dette gjør at handlingsplanen er svært interessant for blant andre bydel Sagene.

I tillegg til å være et godt eksempel for etterfølgelse inneholder handlingsplanen konkrete tiltak rettet både mot det fysiske miljø og mot organisering av arbeidet som vil ha konsekvenser for bydelene.

Strøkgater

Samferdselsetaten vil prioritere strøkgater (som definert i forslag til kommunedelplan for torg og møteplasser) når det gjelder tiltak som fremmer universell utforming. Det tas spesielt hensyn til strøkgater som er sentrale forbindelsesårer fra sentrum, herunder Vogts gate. Bydelsadministrasjonen savner derimot at Arendalsgata nevnes i denne sammenhengen, da denne også er definert som strøkgate i kommunedelplanen. Gata er en trasé for de to mest trafikkerte busslinjene i byen, 20- og 37-bussen, hvorav sistnevnte sammen med linje 54 forbinder Sagene/Bjølsen med sentrum. Gata og området rundt har også varierte tilbud innenfor kultur og næring, og anses som sentrum av Sagene på samme måte som Vogts gate utgjør et sentrum for Torshovområdet. Arendalsgata er i dag i svært dårlig stand, og det er vedtatt ny reguleringsplan for gata som vil føre til en betydelig oppgradering av denne strøkgaten. Det er også bevilget midler til utvikling av plassen foran Sagene kirke som et ledd i denne oppgraderingen, og har høy politisk prioritet både i på bydelsnivå og sentralt. Prosjektet er nå avhengig av at det kommer inn på Samferdselsetaten og Ruter sine budsjetter. Bydelsadministrasjonen mener derfor at Arendalsgata må inn i tiltakslisten.

Samarbeidstiltak

I listen over tiltak under temaet "samarbeid" er det flere punkter som omhandler bydelene, og disse omhandler utleie av fortau til uteserveringer og vareutstillinger, samt gravearbeider. Bakgrunnen for

Bydel Sagene

Besøksadresse:
Thorvald Meyers gate 7
Postadresse:
Postboks 4200 Nydalen
0401 Oslo

Telefon: 02180
Telefaks: 23 47 40 01
Giro: 6004 06 04092
Org nr : 974 778 726

Internett:
www.bsa.oslo.kommune.no
E-post:
postmottak@bsa.oslo.kommune.no

168

dette er at krav til framkommelighet ofte brytes i slike situasjoner, og Samferdselsetaten varsler strengere oppfølging av dette. Bydelsadministrasjonen tar dette til etterretning, og viser til at nye lover og kommunens forslag til strategisk plan for universell utforming vil legge føringer for en strengere håndheving av tilgjengelighetskrav.

I denne forbindelse skal Samferdselsetaten styrke kontrollvirksomheten sin. Denne virksomheten bør rette sin oppmerksomhet spesielt mot negative konsekvenser for tilgjengelighet som et resultat av fortausutleie, gravevirksomhet og dårlig vedlikehold (skader i dekke, snørydding, strøing m.m.). Eldrerådet og Råd for funksjonshemmede ønsker særlig å påpeke manglende rydding av løv, da det om høsten kan bli til dels svært vanskelige forhold som følge av store mengder løv som fører til glatte fortau/veibaner og gjør det vanskelig å oppdage ujevnheter i dekket. Alle disse utfordringene håndteres av ulike etater og virksomheter, og det er derfor viktig at kontrollenheten også får mandat til å pålegge disse å gjøre utbedringer, ikke kun områder som hører under Samferdselsetatens ansvar.

Informasjonstiltak

Det utarbeides informasjonsmaterieil til næringsdrivende og gårdeiere i sentrum og strøksgater. Dette er svært positivt, og det bes om at dette distribueres til bydelene og andre som har ansvar for utleie av fortau og derfor har direkte kontakt med næringsdrivende. Annet materieil som tilgjengelighetskart og oversiktsplan over virksomhetsansvar for ulike gateelementer/møbler er også av stor interesse for bydelens virksomhet.

Fysiske tiltak

Det antas at de fysiske tiltakene som er beskrevet er utarbeidet i samarbeid med brukerorganisasjonene, og derfor i stor grad er uttømmende. Under punktet som omhandler oppgradering av lysanlegg ønsker derimot bydelens eldreråd og råd for funksjonshemmede å supplere med følgende: I enkelte lyskryss oppleves det som problematisk å komme seg over veien på tilmålt tid. En områdevurdering i forkant av oppgradering av strøksgater og andre prioriterte strekninger bør derfor inkludere en gjennomgang av om hvorvidt klarsignal for fotgjengere er av en varighet som er tilstrekkelig for folk med begrenset bevegelse. Videre ønsker rådene å påpeke at ved forberedende områdevurderinger av fysiske tiltak bør lokale brukerorganisasjoner inkluderes.

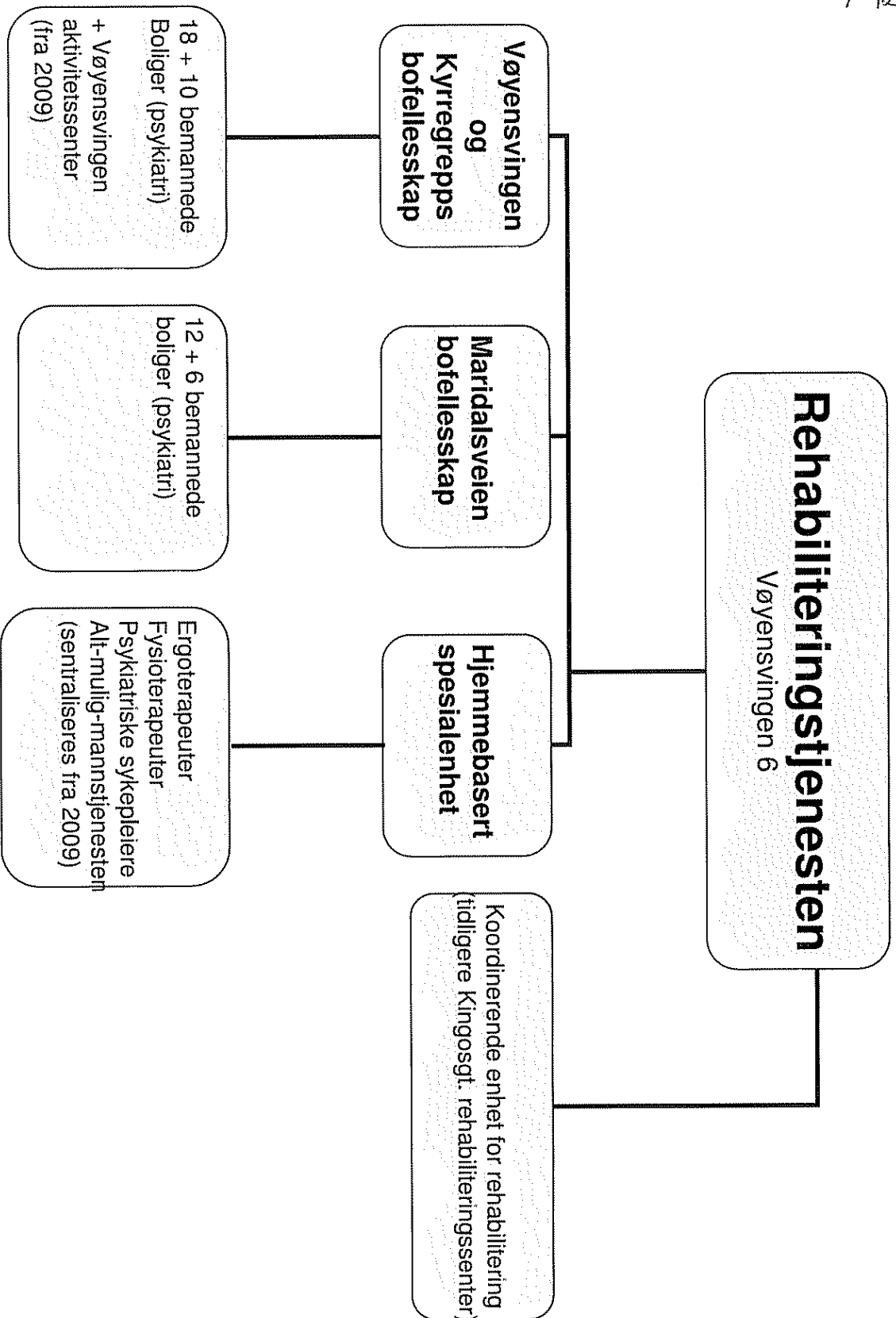
Rådet for funksjonshemmede ønsker også å gjøre Samferdselsetaten oppmerksom på at fysiske tiltak også bør ta hensyn til framkommelighet for bevegelsehemmede som er avhengig av biltransport, det være seg TT-transport eller egen bil, hvor det er gitt tilskudd til bil som hjelpemiddel. I mange tilfeller er det fysiske hindringer som er satt opp for å hindre biltrafikk, spesielt gjelder dette gågater, men som da samtidig hindrer transport av bevegelsehemmede og dermed tilgjengeligheten til disse områdene.

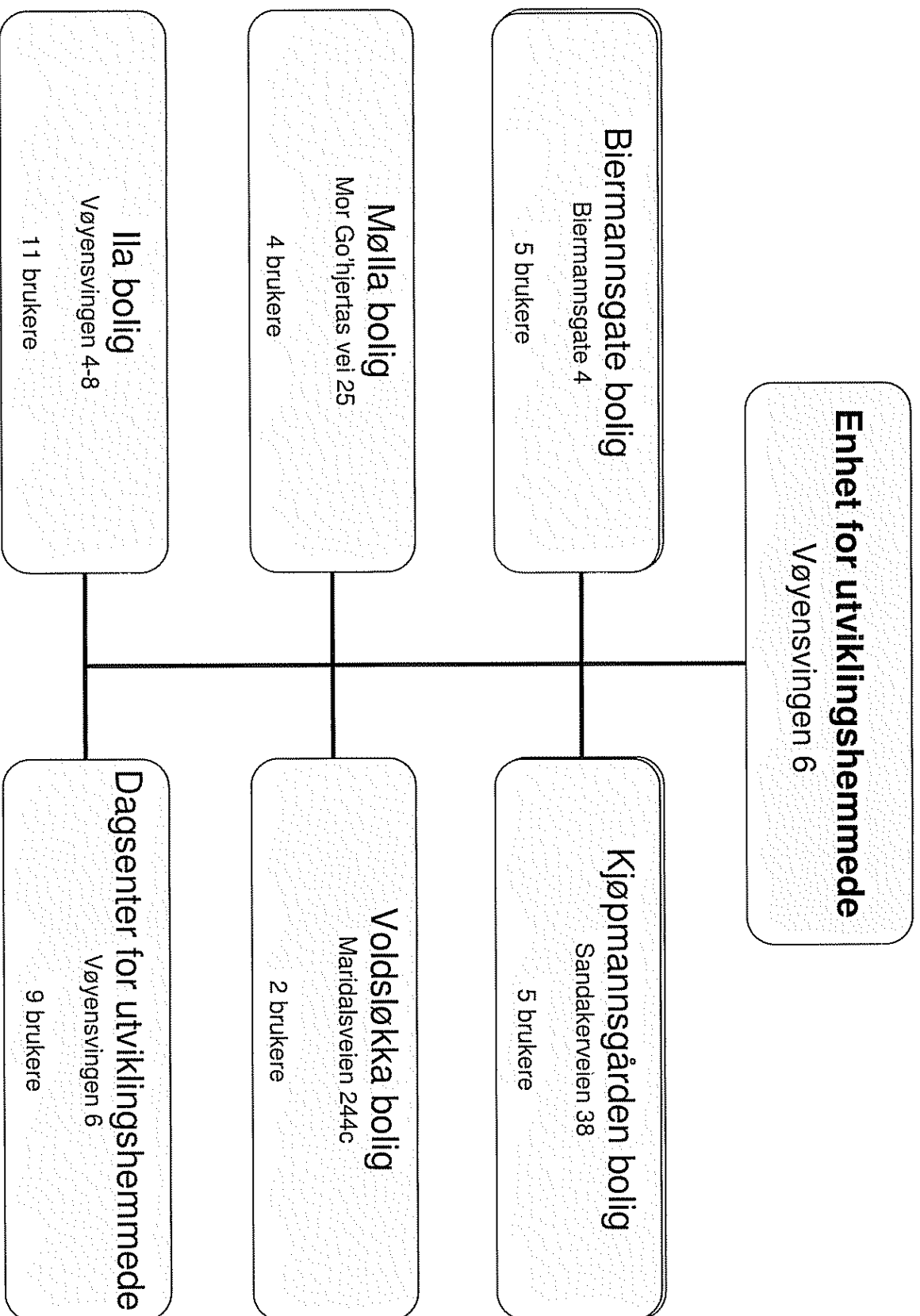
Med hilsen
BYDEL SAGENE

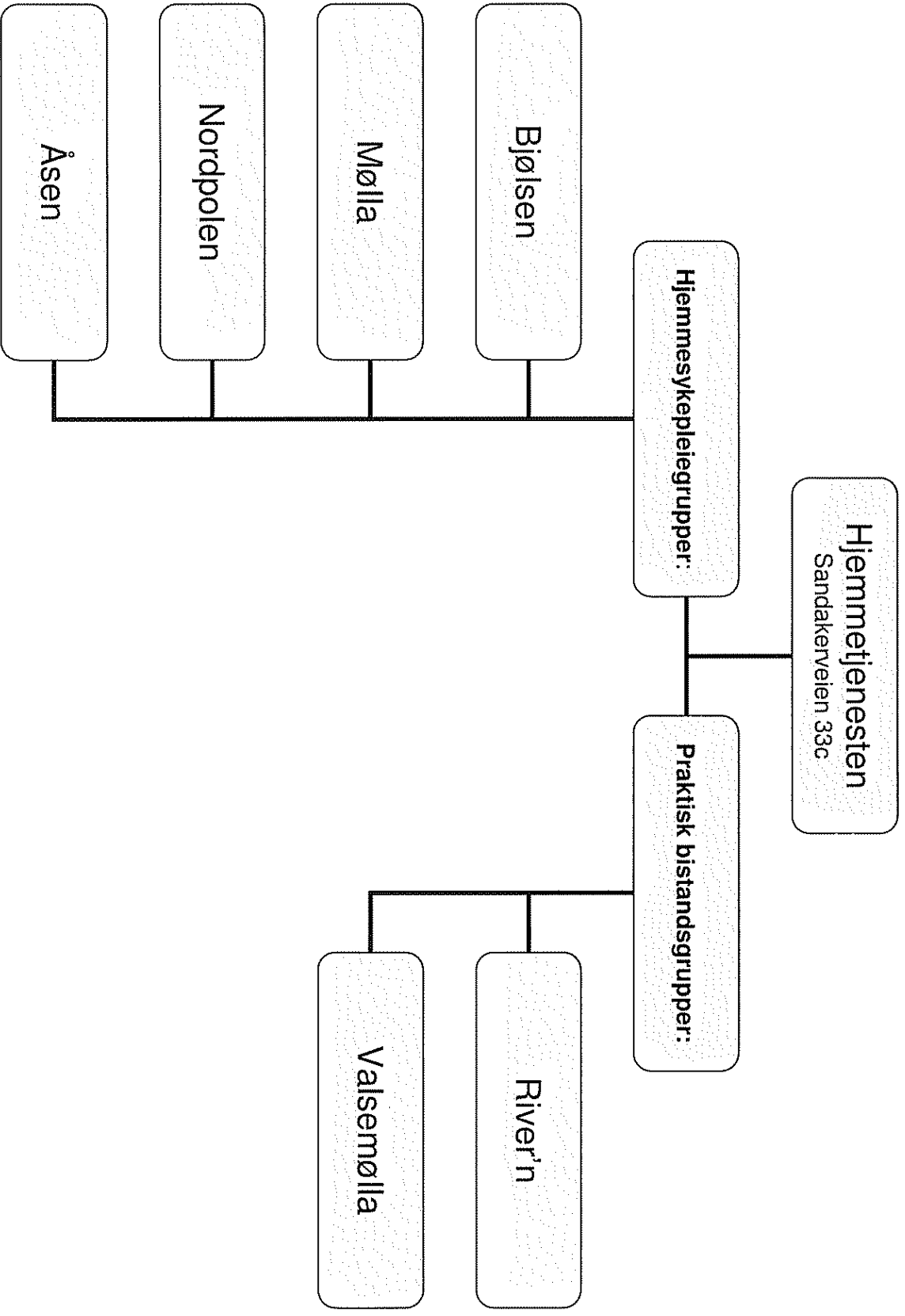
Cato Johansen
Bydelsplanlegger

Godkjent og ekspedert uten underskrift

Vedlegg
BU sale
08/92

BO sale
08/93
vedlegg

Protokoll fra møte i TILSYNSUTVALG _2_ i Bydel Sagene

I. Institusjon: Møllehjulet Bosenter

Møtedato: 30.09.2008

Møtestart kl.: 13.00

Besøksnr.: 3

Anmeldt: Ja Uanmeldt:

Tilstede fra tilsynsutvalget: Unni Hildebrand, Aud Engesli, Eli Eriksen Sveen

Tilstede fra institusjonens administrasjon: Turid Bergly Østre

II. Tilsyn post: 2, 3 etg. Leder:

1. **Kort sammendrag av informasjonen:**
2. **Bedømmelse av lokalitetene (fellesrom/utesteder/har alle enerom?)**
Bra.
3. **Bedømmelse av hygieniske forhold:**
Bra.
4. **Bedømmelse av tekniske hjelpemidler**
Ikke bedømt av Tilsynsutvalget.
5. **Hvordan er de brannforebyggende forhold:**
Brannanlegget testes jevnlig, brannøvelse avholdes regelmessig. Øvelser er avholdt i juli.
6. **Bedømmelse av personalforhold (har en relevant fagutdanning på posten, stabilitet i bemanningen, forholdet ansatte i mellom, forholdet til overordnede etc.):**
Vi snakket med sjefssykepleier Maria Kvamme i 3 etg. som informerte om enheten, var fornøyd og ga et godt inntrykk av driften.
7. **Helsefaglige forhold:**
Bra.
8. **Har utvalget snakket med beboerne? Ja: X Nei:**
De fleste av beboerne spiste middag mens vi var der, det ble derfor ikke snakket mye, men beboerne var blide og fornøyde.
11. **Andre merknader (f.eks. forhold/ting som bør rettes/fornyes):**
Hull i asfalten utenfor bygget skaper bekymring blant beboere og ansatte. Oppmerking av parkeringsplasser er også nødvendig.

III. Referatet er godkjent av utvalget ved møtets avslutning. Møtet hevet kl.:13.40.

Underskrift av tilsynsutvalget:

Per Engseth
Henri Hildebrand

NB! Protokollen er lagt fram for institusjonens leder for korrigerings av eventuelle faktiske feil.

Kopi: Bydelsutvalget ved bydelsadministrasjonen

MOTTATT
27 OKT 2008

Protokoll fra møte i TILSYNSUTVALG _2_ i Bydel Sagene

I. Institusjon: Møllehjulet Dagsenter for psykisk utviklingshemmede **Møtedato:** 30.09.2008

Møtestart kl.: 13.45 **Besøksnr.:** 3 **Anmeldt:** Ja **Uanmeldt:**

Tilstede fra tilsynsutvalget: Unni Hildebrand, Aud Engesli, Eli Eriksen Sveen

Tilstede fra institusjonens administrasjon: Turid Bangsund Wolf

II. Tilsyn post: 1 etg. Leder:

1. **Kort sammendrag av informasjonen:**
2. **Bedømmelse av lokalitetene (fellesrom/utesteder/har alle enerom?)**
Bra.
3. **Bedømmelse av hygieniske forhold:**
Behandlingsrom mangler fremdeles håndvask, som påpekt i tidligere rapport.
4. **Bedømmelse av tekniske hjelpemidler**
Ikke bedømt av Tilsynsutvalget.
5. **Hvordan er de brannforebyggende forhold:**
Brann og rømningsvei er fremdeles ikke bra, som påpekt i tidligere rapport. Personalet har ikke fått noen tilbakemelding vedrørende denne saken. Det skal avholdes brannøvelse i november.
6. **Bedømmelse av personalforhold (har en relevant fagutdanning på posten, stabilitet i bemanningen, forholdet ansatte i mellom, forholdet til overordnede etc.):**
Ok. Trivsel hos staben, lavt sykefravær.
7. **Helsefaglige forhold:**
Bra.
8. **Har utvalget snakket med beboerne? Ja: X Nei:**
Snakket litt med noen av brukerne, som trivdes og hadde det bra.
11. **Andre merknader (f.eks. forhold/ting som bør rettes/fornyes):**

III. Referatet er godkjent av utvalget ved møtets avslutning. Møtet hevet kl.:14.20.

Underskrift av tilsynsutvalget:

 . . Per Arne Engseth

NB! Protokollen er lagt fram for institusjonens leder for korrigering av eventuelle faktiske feil.

Kopi: Bydelsutvalget ved bydelsadministrasjonen